

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

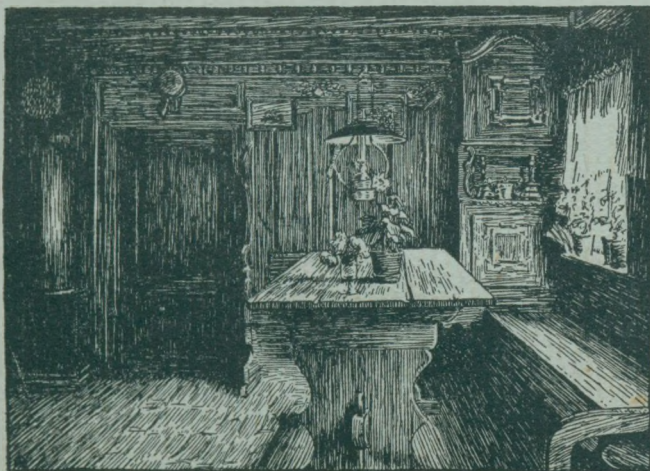
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DET DANSKE SIND - BIND I

ANDERS UHRSKOV

LANDSBYFOLK

HANS TOFTES BOGHANDEL

HILLERØD - 1964

LANDSBYFOLK

DET DANSKE SIND
BIND I

ANDERS UHRSKOV
LANDSBYFOLK

HANS TOFTES BOGHANDEL

HILLERØD 1964

FORORD

Siden 1949 har *Nordsjællandsk Museumsforening* udsendt en Aarbog, der under Titelen *Kultur og Folke-minder* blandt meget andet Stof har bragt godt og vel tredive Kulturbiografier, som er skrevet eller tilrettelagt af mig. Ved Kulturbiografier forstaaes her Skildringer, der i en biografisk Form lægger Vægten paa Oplysning om Menneskers Arbejdsliv, Sædvaner og Tænkemaade.

Af disse Kulturbiografier er der her gjort et Udvalg paa godt Halvdelen fra Aarbøger, der for Størstedelen er udsolgte og sjældne, og heraf omtaler de ni Landsbyens Liv og Tænkemaade, mens otte fortrinsvis samler sig om Købstadens. Den første Række faar Titelen *Landsbyfolk*, mens den sidste benævnes *Købstadfolk*. Tilsammen skulde disse to Bind tjene til Belysning af to Omraader, først dansk Kultur og dernæst , lidt dybere betragtet, det danske Sind.

Jeg er kommet til at tænke paa, at næsten alt, hvad jeg har skrevet siden Lars Larsen-Bogen i 1918, i Virkeligheden har tjent disse to Formaal. Det er derfor naturligt, at Udtrykket *det danske Sind*, der i mange Aar ligesom har ligget mellem Linierne i min Produktion, nu, da det hele for mit Vedkommende af naturlige Grunde maa nærme sig Afslutningen, træder frem i Lyset. De to Bind, *Landsbyfolk* og *Købstadfolk*, faar derfor Fællestitelen

Det danske Sind, og hvis Kræfterne slaar til, og Økonomien tillader det, vil Rækken blive fortsat med Skildringer og Tanker fra andre Omraader vedrørende Emnet. –

Fra *Ministeriet for kulturelle Anliggender* har jeg af Tipsmidlerne modtaget et Tilskud til Udgivelsen af de to første Bind af *Det danske Sind*. Til *Landsbyfolk* har jeg endvidere modtaget Tilskud fra *Nordsjællandsk Museumsforening*, *Hillerød* og *Omegns Bank*, *Frederiksborg Amts Sparekasse* og *Hillerød Landbobank*. Jeg bringer herfor min ærbødige Tak.

Anders Uhrskov.

Hillerød, Juni 1964.

I

MINDER FRA HJEMMET

Af Christine Larsens Erindringer.

Da Nordsjællandsk Folkemuseums nye Bygning blev indviet den 6. Juli 1940, var der en af de besøgende, der havde vaade Øjne. Det var Sygeplejerske, Frøken *Christine Larsen*, der her under Betegnelsen »Christine Larsen-Samlingen« gensaa et stort Antal af de minderige og værdifulde Ting, der havde hørt til i hendes Forfædres velforsynede Hjem, og som hun i Aarenes Løb havde skænket til Museet.

Efter at Christine Larsens Gaver i 1931 var begyndt at strømme ind, og jeg havde lært hende at kende som et begavet og levende Menneske, opfordrede jeg hende til at nedskrive, hvad hun kunde huske om Livet i hendes Barndom. Resultatet blev, at hun 1933 sendte mig et Manuskript paa 70 tætte Kvartsider, der senere suppleredes af flere Breve. Christine Larsen var fuldt klar over, at ikke alt havde Interesse for en større Læsekreds, men hun overlod til mig ved given Lejlighed at medtage, hvad jeg fandt værdifuldt. Det er dette Udvalg, der bringes her.

Altsaa – Christine Larsen fortæller.

I

Bøstrup.

Tæt ved Vejen, som fører fra Gilleleje til Strand-esbønderup, ligger den gamle Slægtsgaard Bøstrup, senere kaldet Gilbjerggaard efter det højeste Parti af Jorden – Gilbjerg – Gilbjerg hoved.

Omkring Begyndelsen af forrige Aarhundrede ejedes Gaarden af Bonden *Hans Larsen*, en myndig Mand, som var Herre i sit Hus. Han var tre Gange gift, hans første Hustru var en Gaardmandsdatter fra Maarum, hans anden Hustru var fra Vokstrupegnen ved Saltrup, sit tredje Ægteskab indgik han som ældre Mand med en ung atten-aarig Slægtning, *Ane Rasmussen*. I disse Ægteskaber var flere Børn. Den ældste Søn af sidste Ægteskab, *Peder Hansen*, født d. 6. Marts 1821, overtog senere Gaarden.

Til Bøstrup hørte et Areal paa 110–114 Tdr. Land foruden et Jordstykke, som gav Anledning til en bitter Familiestrid, der var medvirkende Aarsag til, at Gaarden senere blev solgt.

Trods det store Areal havde Gaarden ondt ved at ernære en Familie. Den meste Jord var Strandbakker eller daarlig Jord, og den Tids Landbrug gav ikke store Indtægter. Hans Larsen slog sig derfor paa Kreaturhandel. At det ikke bragte ham Tab, tyder hans Tilnavn paa, man kaldte ham nemlig *den rige Hans Larsen*. Gaardens Drift overlod han til Hustruen og Tyendet og rejste selv rundt og købte Kvæg op. Naar en Drift var samlet, drog han ned i det tyske og solgte den der, undertiden ogsaa over Hammermølle. Til at købe en Drift Kvæg skulde der en betydelig Kapital, og da Pengene var af Metal og

fyldte bravt, opbevaredes de paa Rejsen i et lille Træanker.

Det fortælles, at Præsten i Søborg bestandig var i Bekneb for Penge. Han tyede da gerne til Bøstrup, hvor han da ogsaa altid blev hjulpet ud af Forlegenheden. Betale Laanet tilbage i klingende Mønt kunde han ikke, men det brød Bøstrups Ejer sig heller ikke om. Præsten havde noget, som Bøstrup manglede i en sørgelig Grad, nemlig fede Græsgange. Præsten havde saa et eller flere Kreaturer paa Græs, alt efter Gældens Størrelse, og Fortællingen gaar ud paa, at Præsten altid havde Kreaturer paa Græs fra Bøstrup. –

Med Alderen tog Synet af, og Hans Larsen tog derfor sin ældste Søn, der som Gammelmandssøn var fritaget for Militærtjeneste, med paa sine Rejser og opdrog ham til sin Medhjælper og Arvtager. Efter Faderens Død overtog *Peder Hansen*, min Bedstefader, Gaarden og Kvæghandelen, men blev ked af det omflakkende Liv, hvorfor han hørte op dermed og kastede sig med den største Iver over Gaardens Drift, som naturligvis var blevet stærkt forsumt under Faderens bestandige Fraværelse.

Jeg vil her indskyde en Beretning om den Tids Lønforhold. Hans Larsen, altsaa min Oldefader, havde en Karl, som fik 13 Rigsdaler i Løn om Aaret. En Dag kom Karlen glædestraalende og fortalte sine Medtjenere: »Nu har Husbond lagt paa Lønnen, jeg skal have 13 Rigsdaler og en Hvidtrøje!« Sidstnævnte var altsaa Tillægget.

Angaaende Bedstefaders – Peder Hansens – Giftemaal er der følgende at fortælle: Peder Hansen var som ung glad og livslysten. Nordsjællandsk Folkemuseum opbevarer to Veste, der har tilhørt ham. Den ene, der er af

Changeant med brunt Mønster, havde han paa, naar han red Sommer i By og dansede for ved Gilderne. Den anden var en sort Silkevest, som han fik til sit Bryllup, og som senere benyttedes ved Bryllupper og Begravelser.

Peder Hansen var i sine unge Dage en Beundrer af det smukke Køn, og efter adskillige muntre Æventyr blev han en Dag alvorlig forelsket, men hverken hun eller andre af de unge Piger, han havde været optaget af, fandt dog Naade for Forældrenes kritiske Øjne. Da erklærede Bedstefader, at nu kom der en Kone paa Gaarden, som hverken han eller de kendte. Fra en Bekendt vidste han, at der i Thorup fandtes en Pige, der var flittig og stræbsom og i alle Maader respektabel. Hun fik i Medgift saa og saa meget Uldent, saa og saa meget Linned og saa og saa mange Rigsdaler – sidstnævnte eftergav Bedstemoder sin Broder.

Da Bedstefader overtog Bøstrup, førte han en Hustru derind, som han saa første Gang den Dag, han friede, anden Gang den Dag, han førte hende til Brudeskamlen. Det var *Maren Larsdatter*, født i Thorup 1817. Trofast stod de ved hinandens Side et langt Liv igennem og delte Ondt og Godt sammen, indtil Døden en stille Foraarsnat skilte dem ad. –

Til Belysning af den Tids Tænkemaade vil jeg anføre en Udtalelse, jeg som Barn gentagne Gange har hørt Piger fremkomme med: »Jeg kunde gifte mig med hvilken som helst Mand, naar han var hæderlig og retskaffen og havde en god Gaard.« –

Den nuværende Gaard blev omkring Midten af forrige Aarhundrede bygget af min Bedstefader, den gamle Gaard laa paa den modsatte Side Vejen nærmere mod Gilleleje. Gaarden er udelukkende opført af Kampesten,

som er brækket op af Markerne. Jeg har ofte hørt omtale det uhyre Slid, det kostede de Mænd, der brød de store Sten op af Jordens Skød, hvor de havde hvilet i Aarhundreder. Det gik som i Fortællingen. Kort efter at Gaarden var bygget, døde Bygmesteren af Blodstyrning. Han havde slidt sig til Døde paa de store Kampesten.

Gaardens Brønd blev gravet samtidig af en Mand, som aldrig før havde gravet en Brønd. Den er, hvis jeg husker rigtigt, 40 Alen dyb. Den blev gravet, uden at en Sten blev muret eller en Stiver sat, før Vandet var naaet. Den skal have været saa lige som et Lys.

De sidste Dage, da Brøndgraveren gik ned, talte han ikke et Ord, spiste knap nok og stillede den Betingelse, at ingen maatte hejse Jord op uden Bedstefader.

Gaardens Indtægter bestod hovedsagelig i Kartoffelavl og Fedning af Stude. Kartoffelhøsten var som Regel god, og saa havde man en Mængde Gæs, det var ogsaa en vigtig Indtægtskilde. Røget Gaasebryst hørte med til Paalægget.

Den meste Jord var som omtalt af ringe Beskaffenhed. Kreaturholdet, som kun var lille, kunde ikke frembringe tilstrækkelig Gødning til den magre Jord. Man maatte derfor tage sin Tilflugt til Tang, som Havet leverede ganske gratis, men som det til Gengæld kostede store Anstregelser at bjerge i Land. Undertiden lød Raabet: »Nu er der Tang!« Saa var det om at være hurtige i Vendingen, før Vinden slog om og førte det til Havs igen. Tidt stod Mændene i Vand til Bæltstedet og læssede Tang, som saa blev kørt op paa Strandbredden, hvor den laa i store Bunker og raadnede sammen, før den var tjenlig til Brug.

Undertiden tog Havet ubarmhjertigt tilbage, hvad man

med saa stor Møje havde fravristet det, saa var der en Skuffelse og Sorg. Det var haarde Vilkaar for Mennesker og Dyr. Undertiden opstod der mellem Naboerne en bitter Strid om den eftertragtede Tang.

Paa Gaardens Jord fandtes der flere *Høve*, Høje. 2–3 af disse blev af Hensyn til Driften sløjfet. En anvendtes som Kartoffelkælder. Disse Steder holdt man sig helst fra ved Nattetid, thi der drev Fantomerne deres sære Spil. Kun hvis man var et Søndagsbarn, kunde man roligt nærme sig, men ak! hvor mange var vel det!

Desuden fandtes en Kilde, som kaldtes *Krogs Kilde*. Her fandt man undertiden mærkelige Ting.

Tyendet blev fæstet for et Aar ad Gangen. En Karl fik 20 Rigsdaler om Vinteren og 25 om Sommeren, desuden et Sæt Tøj, 1–2 Pund Uld og et Par Træsko. Besøgte han Forældrene, fik han ofte et eller andet med hjem, saasom et Brød, lidt Kartoffler, en Spand Mælk eller lidt Flæsk.

En fast Husmand fik om Vinteren en Rigsort (50 Øre) om Dagen og om Sommeren 2 Mark (66 Øre), en Spand sød Mælk Lørdag Aften, et Brød, naar der var Bagning – et hjemmebagt Brød vejede 14 Pund –, Kartoffler, hvad han brugte, og et godt Stykke Flæsk, naar der blev slagtet.

En Husmand, som bar Græs op fra Søborg Sø, fik 3 Mark paa egen Kost. Græsset blev fisket op af Vandet og lagt til Tørring.

Efter at Bedstefader havde købt Skovgaard, havde han en Husmand, som var bosat i Søborg, og som gik hjem hver Aften. Han fik Tilbud om at overnatte paa Gaarden, »men han vilde nu heller gaa hjem«, og den-

gang var man i hvert Fald oppe med Solen og holdt ud, saa længe man kunde se.

En Karl og en Pige, som paa den Tid giftede sig, havde et ret sparsomt Møbement. Bordet bestod af en Tønde, hvorpaa der var lagt en Halvdør. Sengeklæderne til Brudesengen blev laant, og hele Lønnen gik med til Bryllupsfestlighederne. Deres Livsaften tilbragte de dog paa en Ejendom paa 3 Tdr. Land.

Ovenstaaende Ægtemand kunde til Tider være lidt »fugtig«. Desuden satte han Pris paa et Spil Kort. En Gang skulde han ud i, hvad vi vil kalde Herreselskab. Penge fandtes ikke i Huset, men en god Gris var nylig slagtet og hang til Røg i Skorstenen. Ubemærket af Konen listede den træske Ægtemand et Stykke Flæsk til sig og gik til Gilde. Uheldigvis vilde Konen i hans Fraværelse se efter, hvorledes det stod til med Røgningen. Hun savnede øjeblikkelig Flæsket, og en ond Anelse sagde hende, hvor det var at finde. I en Fart kom hun i Klæderne og indfandt sig i Gildeshuset, hvor hun fandt Manden bænket i et festligt Lag, men hun fandt tillige sit Flæsk, som den slukørede Ægtemand maatte udlevere. Berøvet sine Spillepenge havde han kun den Udvej at liste af med Konen til den hjemlige Arne.

Omkring samme Tidspunkt var det almindelig bekendt, at en kendte og agtet Landmandskone i Søborg Sogn stod Brud i en Skættefaldssærk.

Af Gilder afholdtes det største den 6. Marts, Bedstefaders Fødselsdag, Høstgildet, Mikkelsgildet, var ogsaa stort, og om Julen samledes ligeledes Slægt og gode Venner og lod sig Maden smage. Jeg har hørt Mjød omtale i Forbindelse med disse Gilder.

Bedstefader var nu blevet en ældre Mand, og Helbredet var mindre godt. Træt af den evige Kamp med de gølge Sandbakker og plaget af en Familienstrid om det førnævnte Jordstykke solgte han omsider sin Fødegaard og købte 1874 af Dødsboet efter Prokurator *Lund Gaarden Skovgaard* ved Esbønderup. Jorden var bedre, og her mente han ogsaa, at Tilværelsen vilde forme sig lettere. Det blev dog ganske anderledes. Dette Køb fortrød han saa tidt, som han havde Hovedhaar, og han havde et tæt og fyldigt Haar. Dertil kom, at han følte sig stærkt knyttet til Befolkningen, hvor han før havde boet. Der var jo ogsaa al Familien samlet. Mine Forældre led heller ikke Gaarden. Den eneste, der elskede Skovgaard, var mig, men det var jo ogsaa mit Barndomshjem. Under de beskyttende Kroner voksede jeg op og lærte først senere Livets Alvor at kende. –

(Peder Hansen og Maren havde kun eet Barn, Datteren *Hanne Laura Ane Dorthea Hansen*, der var født paa Bøstrup den 31. Maj 1860. Hun blev 1880 gift med *Carl Larsen*, født i Annisse den 1. November 1859 som Søn af Gaardejer *Lars Pedersen* og Hustru *Kirsten Nielsen*. Dette Parti var langfra efter Peder Hansens og Marens Ønske).

Herom fortæller Christine Larsen: Min Faders Slægt har vist ikke svedet Kul i flere Generationer, men ernæret sig af Agerdyrkning. Naar mine Bedsteforældre var saa meget imod Moders Valg af Ægtefælle, var Aarsagen ikke, at Fader ikke var hende jævnbyrdig. Tværtimod. Hans Fader – Forældrene døde meget tidligt – ejede en god Gaard i Annisse paa 60–70 Tdr. Land og var en velhavende Mand, saaledes at hver af de 7 Børn fik en pæn Arv. Nej, Aarsagen var – foruden den,

at de havde fundet et særdeles godt Parti for Datteren – at han var Kulsvier.

Anniserne og Alsønderuperne var kendt for deres hede Blod, særlig de sidste. Jeg husker endnu som ung Pige fra Amtsavisens Spalter, hvorledes der stod Gny af deres Baller. Slagsmaal hørte med. Men det var jo ogsaa der, de første Kulsviere bosatte sig. »Alle Synderes Torp«.

En Kulsvier har fortalt, at hans Fader om Sommeren altid stod paa en uvenskabelig Fod med Vorherre. Naar Regnen dryssede ned over den tørre Sæd, som stod parat til at køres ind, blev han ude af sig selv af Raseri – ikke Vrede – han kastede sig paa Knæ, strakte de knyttede Hænder op mod Himlen og overøste den kære Gud med Sprogets aller uhyrligste Skældsord. Saadan er Kulsvierne – de indvandrede – ikke de fredsommelige danske Mænd, som i deres Ansigts Sved brændte Kul.

Det er ogsaa kendt, at disse urolige Djævlø af et godt Hjerte klæde løs paa Tyskerne. Deres Gaapaamod fra de sidste Krige er berømt.

For Moder var der altsaa bestemt en Mand. Han var Enebarn som hun selv, Arving til en Gaard og en stor Formue. Hun satte sig med Hænder og Fødder derimod og sejrede.

Engang da Bedstemoder i min Nærværelse bebrejdede sin Datter denne Ulydighed, svarede Moder med en lille forlegen Latter: »Ja, men han gik med ringlet Ærmetrøje og danske Træsko med blanke Kramper – tror du, jeg vil have ham?«.

Aabenbart kan den uheldige Frier takke disse to Beklædningsgenstande for den Kurv, han fik. Bedstefader gik ogsaa med ringlet Ærmetrøje og havde til Udebrug danske Træsko, men der er i en ung Piges Øjne natur-

ligvis stor Forskel paa de Klæder, hendes Fader bærer, og den Paaklædning, Frieren optræder i. Kanhænde, hvis Moder ikke havde set den ringlede Ærmetrøje og de uheldige Træsko, at min Fader ikke havde været en varmblodig Kulsvier, men en sindig Gaardejer i Thorup. –

Naa, nogen Idyl blev Samlivet mellem den iltre Mand og mine flegmatiske Bedsteforældre jo heller ikke.

II

Barndom og Ungdom.

Til Skovgaard hørte et Areal af 83–89 Tdr. Land, desuden to smaa Bøgeskove. En Del Aar efter at Fader havde overtaget Gaarden, blev Skovene fældede og en stor Del af Gaarden solgt fra.

I forrige Aarhundrede sendte Bønderne deres Svin i Gribskov. De »gik paa Olden«. En Vinter var Bedstefader oppe at se til sine Dyr og fandt en So lykkelig nedkommen med en Flok dejlige Grise. Den havde gravet sig selv og sit Afkom ned i Sneen, og baade Moder og Børn befandt sig i bedste Velgaaende.

Mine Forældre overtog tidligt Gaarden – det var i 1886 – Bedstefaders Kræfter var opbrugt og hans Helbred nedbrudt, saa det var ham en Lettelse at slippe for Arbejde og Ansvar. Ganske anderledes var det med Bedstemoder. Hun var trods sin Alder ved godt Helbred og kunde endnu i mange Aar have staaet i Spidsen for en Husholdning. Hun var af Skikkelse lille og slank og hendes Gang let som en ung Piges. Da hun døde 1902, 85 Aar gammel, var hendes kulsorte Haar kun graaet i Tindingerne. Sygdom havde hun aldrig kendt til. Hun

havde kun ligget i Sengen, da hendes eneste Barn blev født, men saadan en Bagatel talte man ikke om. Hun var umaadelig haard mod sig selv.

Til min Overraskelse har jeg fundet mine Bedsteforældre afbildet Side 165 i Anders Uhrskovs »Sagn og Tro« med Underskriften »Gaardmandsfolk fra Strand-esbønderup«.

Mine Bedsteforældres Aftægtsbolig bestod af tre Stuer og en Gang saa stor som en Stue med Udgang mod Vejen. Desuden den halve Have; der blev sagt, Haven var 1 Td. Land stor. Desuden skulde de have en Hest frit fodret samt 2 Faar, ligeledes frit fodret. En Fjedervogn havde de reserveret sig. De skulde have Rug til Brød, Smør, Flæsk, Ost, 12 Snese Æg om Aaret, 2 Potter sød Mælk om Dagen, 16 Læs Tørv paa Langvogn, 4 Favne Brænde skaaret, flækket og i Hus, i Penge 600 Kr. I Tilfælde af Sygdom fri Læge og Medicin samt en Kone til at passe sig, samt Renlighed, d. v. s. Vask og deres Stuer gjort rene. Det var en stor Aftægt, men de tog meget lidt af den.

Op ad Ladegavlen var der en stor »Brændestak«, indrettet til Retirade. Mangfoldige er de Forespørgsler, vi fik, hvorfor det Brænde dog aldrig blev brugt. Om-sider voksede Træerne til og skjulte ganske den gamle Brændestak, der var min Bedsteforældre personlig reser-veret, idet den laa lige uden for deres Gangdør. –

Kørnes Bindsler var Jernkæder til at lukke. I Tilfælde af Uvejr kunde det være farligt, da de ikke var saa hurtigt at lukke op. De blev derfor erstattet med Bindsl-ler af Reb. Var Køerne i Stald, og et Uvejr brød løs, blev Knivene lagt parat til at overskære Rebene med. Faders Ord lød altid, naar Tordenen begyndte at rulle:

»Hvor er Knivene?« Var Uvejret over, greb hver Mand sin Kniv, parat til at springe ud i Stalden og redde Dyrene. Vinduer og Yderdøre var lukket. Ellers stod Dørene aabne gennem hele Huset.

I mine Bedsteforældres Stue stod en malet Dragkiste og ovenpaa den en Kirke til at sætte Lys i. I øverste Skuffe fandtes Moders Brudekrans af kunstige Myrteblade, foran, hvor den var højere, smaa lyserøde Blomster, og velindpakket – Himmelbrevet. Det maa have været samme Ordlyd som i Uhrskovs »Sagn og Tro«, Side 195. Det var haandskrevet. Bedstemoder var altid rolig i Tordenvej, hun henviste til Himmelbrevet. Hun prøvede at udrydde min Skræk ved at lade mig læse det og formanede mig til at tro derpaa.

Bedstemoder vidste god Besked med forskellige overnaturlige Tildragelser. Engang mine Bedsteforældre havde været paa Besøg hos Bedstemoders Slægt i Thorup, og det var blevet sent, inden de brød op, hændte der dem noget paa Hjemvejen. I Nærheden af Sandkroen vilde Hestene pludselig ikke længere. Bedstefader brugte Piskan, men Dyrene rejste sig stejlt i Luften og vilde ikke ud af Stedet. Da greb Bedstemoder ham i Armen og sagde: »Lad være med at slaa. Der er noget, der skal forbi.« Der var intet at se. Pludselig fo'r Hestene frem, og det følte, som Vognen faldt ned fra en Højde. Fjedrene knækkede – jeg ved ikke, om det var dem alle – og de var nær ikke sluppet hjem. –

Bedstefader var, saa længe han levede, min beskyttende Engel. Jeg kan ikke huske, at jeg nogen Sinde har været uartig over for ham, men jeg skaffede ham adskillige Bryderier.

Engang hang Tugtens Ris over mit Hoved, men jeg

tog Flugten. I Gangen blev jeg indhentet, men her stod Bedstefader. Han greb mig, satte mig ind i et vægfast Skab, som fandtes i Gangen, og puttede Nøglen i Lommen, og her stod jeg saa, til Uvejret var drevet over.

Bønder viser ikke deres Følelser. Jeg mindes fra min Barndom aldrig et Kærtegn eller kærligt Ord fra mine Forældres Side. Undertiden gled dog Bedstefaders af Gigt og haardt Slid hærgede Hænder let hen over mit Haar.

Jeg ser saa tydeligt mine Bedsteforældre for mig, som de fulgtes ad til Kirke. Bedstefader iført en lang Skødefrakke af sort Klæde med to smaa sorte Knapper bagpaa, de vide Benklæder naaede Jorden. Overfrakken var af sort Klæde med Fløjskrave. Det sorte Halsbind kostede det altid Bedstemoder mange Bryderier at binde tilfredsstillende. En sort, stiv Hat og et Par Fjederstøvler fuldendte Paaklædningen. Skulde Bedstefader i »Stads«, bar han altid en sort Silkevest og høj Hat.

Bedstemoder var iført en sort Damaskes Kjole og indhyllet i sit sorte Sjal med de mange Lag. De sorte Lædersko mindede om Morgensko, men var meget udringede. Dertil sorte Jersey Handsker og en sandfarvet Silkehætte. I Haanden holdt hun et hvidt Lommetørklæde, ovenpaa det Hovedvandsægget. I Tilfælde af daarligt Vejr havde hver sin store Fiskebensparaply med.

Bedstemoder røg ofte med Lavendler i Stuen og altid om Søndagen.

Apropos Hovedvandsæg. Engang sendte Bedstemoder mig paa Apoteket for at hente »lugtende Hovedvand«. »Der menes vel Haarolie?« sagde Apotekersvenden. Nej, det mente jeg da ikke. »Naa, saa er det Parfume, du skal have?« foreslog han. Jeg holdt paa det lugtende Hovedvand. Jeg vidste jo, det skulde være til Svampen i Bedste-

moders Hovedvandsæg. Hans hjertelige Latter drev mig paa Flugt, og jeg gik aldrig mere paa Apoteket efter lugtende Hovedvand.

Gennem hele min Barndom laa mine Forældres og Bedsteforældrenes Soveværelser Side om Side. Ved Døren ind til mine Bedsteforældres Soveværelse stod min Seng, saaledes at jeg fra min Seng gennem den aabne Dør kunde se dem. De gik tidligt i Seng og jeg samtidig med. Hver Aften, Sommer og Vinter, før Bedstefader gik til Ro, skulde han et Trip over Vejen for at se ind over Engene. Paa disse Ture var jeg tidt med. Nede paa Engene, særlig den nærmeste, var den saakaldte Lygtemand. Undertiden var der flere, undertiden kun en enkelt. Jeg har set et saadant Lys paa Vejen midt for Haven. En Aften var der et i Indkørselen nogle Meter fra Trappen, hvor vi stod. En Lygtemand var en bleg, rolig Flamme, som kunde brænde længe paa et Sted – saa gled den, og vips var den væk for maaske lidt efter at vise sig et helt andet Sted. En Aften kom Bedstefader ind og fortalte, *at Lyset var næsten helt henne ved Trappen.*

Det var dog ingenlunde til enhver Tid, man saa disse Lygtemænd – det var i Perioder, om Efteraaret især, saa vidt jeg husker. Var der særlig mange en Aften, og jeg ikke var med, kom Bedstefader ind og hentede mig, han vidste, jeg elskede disse glidende Lys. Haand i Haand stod vi mangan Gang og betragtede deres lette Flugt. »Vi faar andet Vejr,« sagde Bedstefader stille, og saa gik vi ind.

Naar Lygtemændene var beundret, og jeg var afklædt, blev der bedt Aftenbøn. Jeg knælede ned ved Siden af min Seng og bad Fadervor højt, undertiden ogsaa et Salmevers eller en lille Takkebøn for Dagen, der var

gaaet. Gennem den aabne Dør fulgte de med i Bønnen. Undertiden foregik Aftenbønnen ved deres Seng. Det saa de gerne, men det var jeg nu ikke saa glad for. Der stod nemlig ved Siden af Sengen en Spytbakke, Bedstefader hostede en Del, og ved Natlampens svage Lys var det vanskeligt at vare sig, mere end een Gang er jeg dalet ned i den. At rejse sig eller tale om, hvad der var sket, var utænkeligt. Med den nøgne Fod lærte jeg efterhaanden at undersøge, om den farlige Genstand var i Nærheden.

Jeg anfører her mine Bedsteforældres Bordbøn:

I Jesu Navn gaa vi til Bords
at spise, drikke paa dit Ord.
Dig, Gud, til Ære, os til Gavn,
saa faar vi Mad i Jesu Navn.

Vandringer i Mark og Skov ved Bedstefaders Haand staa for mig som lysende Barndomsminder. Taalmodig stod han og ventede, mens jeg plukkede Grøftekanternes Blomster. Med den ene Haand i hans og den anden fuld af Blomster gik Turen saa videre.

En Dag kunde Bedstefader ikke mere staa op. Han følte sig ikke syg, kunde blot ikke være oppe. Doktoren blev tilkaldt, og paa Faders Spørgsmaal om, hvad der var i Vejen, svarede han: »Maskineriet er slidt op,« og saaledes var det vel.

Mens Bedstefader var syg, skulde der være Bal, og jeg vilde gerne med. Naturligvis blev det mig nægtet. Jeg hang lidt med Hovedet, men sagde intet. Bedstefader var altid ualmindelig skarpsynet, naar det gjaldt hans Barnebarn, og af Vaagekonen, som sad ved ham, erfarede han, hvad der var i Vejen. Moder blev straks kaldt ind.

»Du lader hende gaa,« sagde Bedstefader, »jeg bliver ikke mere syg af den Grund, og jeg indestaar for hende.«

Da jeg var paaklædt til Ballet, gik jeg ind, for at han kunde se, hvor fin jeg var; med et fjernt Blik saa han forbi mig ud i Stuen, som tænkte han paa sin egen glade Ungdom, da han selv gik til Bal og var en blandt de gladeste.

Da jeg kom tilbage fra Ballet, listede jeg stille ind for at se, om han sov. Det gjorde han ikke, han laa øjensynlig og ventede paa mig. »Har du moret dig?« spurgte han. »Dejligt,« svarede jeg. Et stille Smil gled over hans Ansigt over endnu engang at have skaffet sin Yndling en Glæde.

Bedstefader led intet. Kræfterne ebbede ganske langsomt ud. Ingen af os var i Tvivl om, hvor det bar hen. Han vidste det ogsaa selv, men han tog det med den Ro, som var ham egen, naar noget alvorligt forestod.

En Aften gik Fader og Karlene ud for som sædvanlig at fodre af ved Nitiden. Pludselig blev de staaende midt i Gaarden alle tre, thi se, midt i Kældervinduet brændte en Flamme, og fra Luften over deres Hoveder klang det som af smaa Klokker. Den Nat døde Bedstefader.

Jeg har tidt tænkt paa den Tildragelse. Det har maaske været en af de Lygtemænd, som vi saa ofte har beundret, der vilde lyse den gamle, trætte Mand hjem. Og Klokkerne? Ja, dem kan jeg ikke forklare mig, men der var tre voksne Mennesker, der fulgtes ad, og som pludselig standsede af samme Grund.

De, der sad hos Bedstefader, fortalte, at hans Moders Ansigt havde vist sig fasttrykket mod Ruden, kort før han sov ind.

Bedstefader døde den 18. Maj 1896, 75 Aar gammel. –

I min Skole foregik Uddelingen af Karakterer efter det Antal Spande Mælk og den Mængde Æg og Flæsk, vi bragte Læreren, og da min Fader erklærede, at han vilde blæse Læreren en lang March, og aldrig inviterede ham og hans Kone, som de andre Bønder gjorde, ja, saa blev jeg kun Nr. 3. Men – Sandheden tro – jeg var en doven Rad. Efter Karaktererne at dømmes var dog Drenge de dummeste.

Eksamensdagen havde vi alle Penge med til at købe Slik for. 25 Øre var fast Takst for mit Vedkommende. Den mindst Sum, nogen havde med, var 7 Øre.

Saa snart vi kom i Skole, mødtes man af Spørgsmaalet: »Hvor mange Penge har du med?« Den Side af Eksamen var ikke den mindst vigtige.

Jeg fik den sidste Dag i Skolen af mine Kammerater to smukke Vaser, som jeg har endnu. Saa fik jeg Lov til efter Skoletid at invitere dem hjem til Kaffe og Kage og Leg i Haven. Vi boede jo i Nærheden af Byen.

Som Barn og voksen omgikkes jeg meget lidt fremmede. Dog husker jeg to Gange, jeg fik Lov til at invitere et lille Selskab til min Fødselsdag.

Et Barn har svært ved at undvære jævnaldrende, til voksne betror man sig sjældent. Jeg blev opdraget mellem voksne og følte mig meget ensom, jeg havde en stærk Trang til rigtig at kunne fortælle alting til nogen, men der var ingen. I Haven fandtes tre gamle Akacietræer, det ene af dem valgte jeg til min fortrolige. Her følte jeg mig sikker paa ikke at blive røbet. Tidt har jeg med Hovedet mod dets ujævne Bark grædt min Sorg ud og betroet det min Kummer. Jeg syntes, at jeg følte som en Atmosfære af Forstaaelse omgive mig. Træets Sjæl forstod det ensomme Barn.

Naar jeg nu tænker over det saa mange Aar efter, er jeg ikke i Stand til at smile over min Fortrolighed med det gamle Træ, som havde set Slægt efter Slægt forsvinde.

Hvor meget ved vi egentlig om hinanden? Træets Sjæl? Hvad ved vi om en Plante? En Blomst dør, naar den brydes af, et Menneske, naar Hjertet hører op med at slaa – men hvad er Døden?

Haven var altid mit kæreste Opholdssted. Som voksen har jeg ofte, naar mine Forældres rolige, regelmæssige Aandedræt forkyndte, at de sov, kastet et Par Klædningsstykker over mig og listet mig ud i Haven. Vi havde dengang Soveværelse i Havestuen, saa det var en let Sag at komme ud i det fri. Haven lignede ikke sig selv. Skyggerne og Maanens hvide Lys gjorde den til en Féverden. Jeg søgte rundt alle Vegne. Min Barndoms fortrolige besøgte jeg altid. Den øvede en sær Tiltrækning paa mig. Kun et Sted undgik jeg paa mine natlige Vandringer, nemlig Nøddealléen. Her kom jeg aldrig. Maaske frygtede jeg Pan.

Naar Haven var gennemstrefjet, slog jeg mig ned paa en Græsplæne i den øverste Del af Haven. Herfra havde jeg Udsigt til Maanen og det største Antal Stjerner. –

Den Regel gjaldt i mit Hjem, at alt, hvad der stammede fra Bøstrup, var fortræffeligt, og alt, hvad der havde med Skovgaard at gøre, var noget Ragelse.

Noget var der om det. Jeg forstaar min Families Bitterhed. Det var, som hang der en Forbandelse over Gaarden i vor Tid. Ulykker og Uheld haglede ned over os. Jeg husker min Bedstefaders Udtryk ved en saadan Lejlighed: »Nu har jeg været Gaardmand i saa mange Aar, men aldrig oplevet noget lignende. Det maa være den Onde selv, der gaar her.«

Efterhaanden ebbede Velstanden ud. Kun een gik Forsynet mildt forbi, det var tredie Generation. Maaske kom det af en eneste Ting, nemlig: Hvor Kærlighed banker paa, lukker Kærlighed op. Jeg elskede mit Barndomshjem, hvert Træ, hver Busk, hver Fodsbred Jord. Maaske stod den onde Genius magtesløs over for denne Kærlighed.

Til at begynde med tænkte ingen paa det, men lidt efter lidt kunde man ikke undgaa at lægge Mærke til det, thi lige saa sikkert, som næsten alt, hvad mine Forældre foretog sig, slog fejl, lige saa sikkert lykkedes alt, hvad jeg havde med at gøre. En Dag stod mine Forældre og jeg og saa paa en Flok Grise, som uden nogen paaviselig Grund ikke vilde trives mere. Da udbrod Fader: »Lad os forære Christine dem allesammen, saa tager de nok paa igen.«

Det begyndte saaledes, Lompepenge var der ikke Tale om. Kun naar jeg var med Fader i Frederiksborg, fik jeg en Tikrone. Naar der var spændt fra, gav han mig Pengene med de Ord: »Vi kører hjem ved den og den Tid, og saa maa du klare dig selv saa længe.«

Ødsle Pengene væk var der ikke Tale om, de blev fornuftigt anvendt, og det var den eneste lille Indtægt, jeg havde, som jeg selv kunde bestemme over. Desuden var jeg avanceret til Ene pige, saa det var ikke saa tidt som forhen, jeg kom til Byen. Det allerførste, jeg gjorde, naar jeg fik Pengene, var at gaa op i Slotsgade – vi holdt hos *Frederik Olsen* paa Fisketorvet – i en høj Stue til venstre boede en Konditor. Her spiste jeg saa mange Kager, jeg orkede, men saa var der heller ikke Tale om mere Luksus.

10 Kroner havde jeg altid liggende for det Tilfælde, at jeg skulde finde de hjemlige Forhold for kedelige, saa vilde jeg ryste Støvet af mine Fødder og drage ud i den

vide Verden. Med den nævnte Sum mente jeg nok, jeg kunde klare mig foreløbig, saa kom alt det spændende af sig selv.

Kun to Gange eller maaske tre udeblev Pengene. Fader kunde antagelig ikke undvære dem. Den første Gang, de udeblev, gik jeg ud i Slotshaven og satte mig til at græde. Turen var ødelagt, og Flødeskumskager blev der ikke noget af. Jeg var mest bange for, at Fader kunde se, at jeg havde tudet. Han var altid uhyggelig skarpsynet. At skjule noget for ham var næsten umuligt.

Men saa kom Indtægterne af sig selv. Smaating ganske vist, men alligevel. En Dag stod min Fader og saa paa en lille Gris, som tilsyneladende laa død i en Avnkurv under en Sæk. »Maa jeg ikke have den?« spurgte jeg. »Hvad vil du med den?« svarede Fader forbavset, »den er jo næsten død.« Hvad jeg vilde med den, vidste jeg knap, det var en pludselig Indskydelse, jeg fik. Men jeg fik da Lov til at faa den. Dengang forstod jeg hverken at pleje Mennesker eller Dyr, men Interessen for Dyret vaagnede. Nu var det jo min Ejendom. Kort fortalt, nogle Dage senere var Grisen spillevende, ganske vist den mindste af Flokken, men jeg opdrog den til en meget pæn og vægtig Gris.

Som det gik med mit første Husdyr, gik det med mange andre. Det var altid Smaakrav, der mere eller mindre var paa Vej ud af Livet, jeg fik, men de vendte altid tilbage, som fortrød de deres Forsæt, og blev mig til en velkommen Lommeskilling.

Det værste ved Historien var, at jeg kom til at holde saa meget af disse Dyr, at jeg følte mig som en Forbryder, naar de skulde sælges. Jeg vidste jo, de maatte dø, for at jeg kunde faa Penge, det var væmmeligt. — —

I min Ungdom skulde man Helligtrekongersaften træde frem foran et Spejl med et tændt Lys i Haanden og fremsige følgende:

Lucie, du blide,
skal fly mig at vide,
hvis Dug jeg skal brede,
hvis Seng jeg skal rede,
hvis Brud jeg skal være,
hvis Barn jeg skal bære
med Ære.

Saa skulde den tilkommende Ægteemand vise sig i Spejlet. Lucie var mig ikke huld. Han viste sig aldrig. –

III

Dagligt Liv og Højtid.

De allerfleste af mine Oplevelser daterer sig fra min gyldne Barndom eller nærmere bestemt fra Firserne til Efteraaret 1894, da jeg blev konfirmeret. Efter den Tid begyndte den graa Hverdag, hvor alt gik i eet, og hvortil kun faa Solstrejf fandt Vej.

Arbejdsdagen begyndte, naar Sol stod op, og sluttede, naar man ikke kunde se mere.

Husstanden bestod foruden Familien af to Karle, to Piger, en Husmand og en Røgter eller en konfirmeret Dreng til at passe Kreaturet. Pigerne fik 40 Kr. for Vinteren og 50 for Sommeren. De sidste Aar steg Lønnen med 10 Kr. hvert Halvaar. En Karl fik for Vinteren 40, for Sommeren 150 Kr., en fast Husmand om Vinteren 66 Øre pr. Dag, om Sommeren 1 Kr. En konfirmeret Dreng til Kreaturet fik for Vinteren 30 Kr. og for Som-

meren 50 Kr. En Karl og en Pige fik hver 1 Kr. i Fæstpenge, Fæstemanden fik 2 Kr.

En Kone til Vask fik 1 Kr. om Dagen, til Rengøring eller anden Hjælp 66 Øre. –

Hver Søndag kom en Kagekone, som foruden Brødet bragte Nyheder fra hele Turen. Det var mindst lige saa meget værd som Kagerne. I et Aag bar hun to store Kurve, hvis Indhold, der var indpakket i og dækket af hvide Stykker, bestod af Kryddere, Kaffebrød, Hveder, Snegle og Kringler. Snegle og den ene Slags Kringler kostede 2 Øre pr. Stk. Den anden Slags Sukkerkringler var til 4 Øre, det var Wienerbrød.

Moder og Bedstemoder gjorde hver sit Indkøb, Bedstemoders var det største. Mine Bedsteforældre spiste hver Morgen og Aften Fintbrød til Theen. Det blev omhyggeligt opblødt i Koppen og undertiden spist med Theske. Dengang var forlorne Tænder ikke almindelige. Da jeg første Gang var i Frankrig og saa Fransk mændene anvende samme Fremgangsmaade, maatte jeg tænke paa mine gamle Bedsteforældre.

Naar Lillemiddagen var sat til Livs Søndag Formiddag, stillede begge Karlene med hver sin Riskost for at feje Gaard, hver sin Halvdel. Disse Riskoste blev købt af omvandrende Kostebindere og anvendtes ogsaa i Stald og Lade. Kun til Stuen og Sædloftet havde man den Slags Koste, som man nu bruger. – –

Om Aftenen samledes alle i Borgestuen, mine Bedsteforældre dog undtagen. Mændene røg Pibe og diskuterede Dagens Begivenheder, mens Kvinderne arbejdede. Kun een Gang om Aaret maatte det stærke Køn ogsaa tage fat. Det var, naar der skulde rives Fjer. Det blev altid gjort om Aftenen af Hensyn til, at det støvede saa meget.

Alle Mand blev anbragt rundt om Bordet. Fjerene stod paa Gulvet i et stort Sold og blev derfra hentet op i en Bunke midt paa Bordet. Herfra tog man nogle Fjer ad Gangen, rev Dunene af og kastede Fjerpindene paa Gulvet. Naar man havde en Bunke Dun, kom man dem i en Pose. Rent galt var det, hvis man kom til at nyse og ikke passede paa, saa røg hele Bunken i Luften og somme Tider Naboen med. Det var Ande- og Gaasefjer, dog mest de første. Ænder havde vi altid mange af. Høsefjer blev altid kasseret. Man kunde jo ikke dø, naar man laa paa Høsefjer. –

Jo, en foruden Kvinderne bestilte noget om Aftenen. Det var Fader, han sad med en stor Sadelmagerklemme og reparerede Seletøjet, naar det trængte til det.

Der kom tidt en farende Svend og bad om Natlogi. Det blev altid bevilget. Han blev lukket ind i et Følhus, hvis et saadant var tomt, og Krogen sat paa udvendig, saa var de nok mere forsigtige med Tændstikker. Paa Høstænget fik aldrig nogen Lov at komme. –

Kl. 9 gik Fader og Karlene ud for at fodre af, d. v. s. give alle Dyrene det sidste Foder før Natten. Ild blev forvaret i Komfuret. Hvis Ilden var gaaet ud i Køkkenet, blev den fra Kakkellovnen flyttet ud i Komfuret, en passende Tørv lagt paa, og al Asken fra Skuffen hældt over Tørven, som saa om Morgen var en glødende Masse. Dørene blev ikke lukket om Natten, men det var ogsaa før Tyvenes Tid. –

Bedstefader havde som tidligere nævnt sit eget Køretøj. Naar han var ude en Tur, bragte han gerne forskelligt med hjem udover det, der var hans egentlige Ærinde, til mig altid fyldte Sukkerfigurer.

En Dag kom han hjem med 5 Voltakors, det skulde

være saa godt for Sundheden. De kostede vistnok 2 Kr. pr. Stk. Hele Familien blev behængt med dette sundhedsbefordrende Middel. Et Familiemedlem, der syntes, at det trak, aah, noget saa voldsomt, og at det hjalp noget saa fortræffeligt, opdagede, at Korset hang ned ad Ryggen. Det normale Sted, det skulde hænge, var ellers paa Brystet.

Et Voltakors bestod af to sammenheftede Metalplader i Korsform med Filt imellem. Den ene Plade var af Kobber, den anden af Zink. Korset var heftet til langagtige Plader af lignende Metal, ligeledes med Filt imellem. Disse Plader dannede en Kæde, som man hængte om Halsen med Korset foran paa Brystet. Naar man syntes, at Virkningen var svag eller helt ophørte, blev det lagt i Eddike. Saa hjalp det saa vidunderligt igen. Et andet Universalmiddel var Kjongsplaster, det hjalp for en utrolig Mængde Lidelser. —

Humlen til Øllet avlede vi selv. I hvert Fald avlede vi de første Aar saa meget, at det dækkede vort Forbrug, senere maatte vi købe.

Aah, for en Duft, naar de afskaarne Humleranker laa i en stor Bunke og skulde plukkes. To Koner sad ved et stort Kar og plukkede Humleblomsterne af for, naar den sidste Blomst var fjernet, at brede dem ud til Tørring. Efter Tørringen blev de samlet i Poser.

Betydelig vanskeligere end det daglige Øl var Brygning af Gammeltøl. Det var den sidste Gæring, der var det afgørende. I mine Bedsteforældres Tid hørte Gammeltøl og Høsten uvægerligt sammen. Denne Skik bortfaldt hos mine Forældre, dog kan jeg huske, der blev brygget.

Gammeltøl blev brygget en Efteraarsdag paa samme

Maade som almindeligt Øl, kun blev der til en Tønde Øl tilsat dobbelt saa meget Malt og 8 Pund Sukker. Men efter at det var kommet paa Tønden, blev der yderligere tilsat 4 Potter Rom og 10 Æg. Det stod saa til Eftergæring; naar den var forbi, blev Spunset sat i og tætnet med Ler, og det stod saa og lagrede til Høsten.

Gammeltøl var ikke til at spøge med. Det svage Køn satte ikke Pris paa det, men desto mere yndet var det af Mændene. En Dag, da der blev kørt Sæd ind og paa Grund af truende Uvejr arbejdet haardt, gav Fader Ordre til, at der ikke maatte spares paa Gammeltøl til de to Mænd i Laden. Træflasken blev fyldt og omgaaende sendt ind, og Fader opfordrede dem til at styrke sig ved Drikken for at have noget at staa imod med, en Opfordring, de meget villig efterkom. Men det kom han dog til at fortryde. Da der var kørt nogle Læs, og han selv kom hjem i Laden med Sæd, sad de to Mænd i Negene glade og tilfredse og modtog ham med mange Taksigelser og hjertelige Ord for det dejlige Øl, men – ude af Stand til at rejse sig.

Stort bedre gik det ikke Høsekræmmeren, da han engang i Høsten paa sin ugentlige Tur kom for at købe Æg og Fjerkræ. Der var netop Bud hjemme efter Øl, og Høsekræmmeren blev spurgt, om han kendte Gammeltøl. Det gjorde han ikke. I Stedet for det sædvanlige Lidkøb, der bestod af en Snaps Brændevin og en Drik Øl eller et Stykke brunt Sukker, fik han et halvt Krus Gammeltøl. »Naa, hvad synes du saa om det?« spurgte Moder. »Det smager rigtignok dejligt!« svarede Høsekræmmeren og tog en Slurk til, og længe varede det ikke, før Kruset var tømt. Høsekræmmeren, der var en stille

Mand, blev livlig og underholdende, slog Moder gemytligt paa Skulderen og kiggede gentagne Gange ned i det tomme Krus.

Paa dette Tidspunkt kom Fader til og opdagede Høsekræmmerens ransagende Blik. Et nyt halvt Krus blev hentet. Afskeden var hjertelig. Med begge Hænder greb han Moders Haand til Tak, og med udbredte Arme tog han Afsked med Fader. Bagefter var de lidt betænkelige med Hensyn til Vognens skøre og levende Last, thi to halve Krus udgør en Pot, og Gammeltøl er stærkt.

Imidlertid gik alt godt. Kun var der paa Runden stor Forbavselse over Høsekræmmerens Snakkesalighed og gode Humør, hvis Oprindelse dog hurtigt blev bekendt. –

Smørret kærnedede vi selv i en lille Svingkærne, senere i en stor Kærne med Hjul. Vi havde tidt stort Besvær med at faa Smør, særlig hen paa Foraaret.

Da Søborg Mejeri blev oprettet (1889), turde vi ikke være med. Det var noget nyt, og man kunde aldrig vide, hvad det var for noget. Det var særlig mine Bedsteforældre, som var imod det, og senere kunde vi ikke komme med.

De første Mælkespande, jeg husker, var Træspande med blanke Baand og med en Træbrik i, for at Mælken ikke skulde sprøjte over. Senere fik vi to lige høje Zinkspande med Laag paa. Naar Køerne var i Marken, havde vi en Mælkevogn, hvor Jungerne hængte bagpaa og Mælkespandene foran, men senere brugte vi kun almindelige smaa Zinkspande.

Naar Smørret var færdigæltet, blev det formet i en eller to firkantede Blokke efter Mængden. Naar Blokkene var færdige, fik hver sit Kors som Afslutning. Blev der lidt til Rest, blev det anbragt i en Skaal, hvor det blev

smukt glattet op i en Runding med Kors i Midten. Jeg spurgte Moder, hvorfor man slog dette Kors. Svaret lød: »Fordi det hører sig til.« Da jeg kom til Skelsaar og Alder, slog jeg ogsaa Korset – fordi det hørte sig til.

Ligesom Centrifugemælken ikke var regnet for noget, var Margarinen det heller ikke, da den ankom. Da vi dristede os til at købe det, var det til at stege Pandekager i. Spise det var der ikke Tale om. Naa, fæl var den. Kom den paa Panden, spruttede den ganske afsindigt, saa der undertiden gik Ild i baade Komfurpladen, som var aldeles overstænket med Fedtstof, og selve Stegepanden. Efterhaanden som Margarinen smeltede, samlede der sig noget hvidt Bundfald midt i Panden, der spruttede særlig galt.

Mælken blev foruden i Husholdningen anvendt til Fedning af Kalve. De fik deres Mad af to Stripper, en større og en mindre. I Mælken kom kogt Hørfør eller kogt Rugmel. Ostevallen fik Svinene, intet maatte gaa til Spilde. Jeg husker fra min tidligste Barndom, at vi foruden at fede Kalve og Svin ogsaa fedede Stude. Der stod altid 2–3 Stude til Fedning, det var en Indtægtskilde, Bedstefader havde anvendt. Det betalte sig dog ikke mere, saa vi holdt op med det. Hvad der gav god Indtægt, var Kalkuner. De blev sendt til København og solgt for 10–15 Kroner Parret, men de krævede megen Pasning.

Naar en Handel, selv nok saa lille, var afsluttet, blev der givet Lidkøb. Ved en større Handel var Lidkøbet en lille Sort, en Kaffepunch.

Bedstefader afsluttede jo sjældent nogen Handel, men var alligevel bedst forsynet med Spiritus i finere Ud-gaver. Den ene Hylde i hans Chatol indeholdt foruden Sølvtoj følgende Slags Spiritus: En Klukflaske med

Brændevin, Cognak, Portvin og Puncheessens. Saa kom det lidt an paa Forholdene, hvilken Flaske der blev anvendt. Portvin og Puncheessens anvendtes dog aldrig til Lidkøb.

Naar der kom Familiebesøg, stod hans Ølkrus – et Glaskrus med Bedstefaders Navnetræk omgivet af Grene og forsynet med Tinlaag – med sødet Øl altid paa Bordet og tillige Portvin. Disse to Ting hørte sammen, naar det gik pænt til.

Fra et saadant Besøg husker jeg en lille Tildragelse. Efter pænt og artig at have sagt Farvel til Gæsterne ude ved Vognene skyndte jeg mig ind for at se, om ikke lidt Vin skulde være blevet i Glassene. Det var der. Et Glas var kun halvt tømt. Da det skulde gaa hurtigt, opdagede jeg ikke, at en Gede-hams havde fundet Vej ned i Vinen. Det fæle Kræ bed sig fast i Læben, som smertede slemt og paa et Øjeblik svulmede stærkt op. Forskrækket og tudende pilede jeg af Sted ud i Gaarden igen. Moder mente trøstende, at jeg kunde jo have holdt mig borte fra Glassene, men Bedstefader udbød: »Du er elivel en rigtig Slikmund, Kestine!« –

Ligesom alle Familiens Klæder til daglig var hjemmelavede, var de til pænt Brug af Købestof. Lige fra Bedstefaders Skjorte med de vide Ærmer og fine Rynker til Bedstemoders pelsforede Kaabe med store Lommer og morsomme Knapper. Moder var ikke saa velforsynet med Pelsværk, hun maatte nøjes med en Muffe, og Dyret, den var lavet af – det var en Odder – havde vi selv fanget.

Bedstemoder var ogsaa velforsynet med Silketørklæder, som blev lagt i Trekant og anbragt om Halsen, ligeledes smukke Silkelangtørklæder eller Slips, som de ogsaa

kaldtes, med Frynser for begge Ender. Et saadant fik jeg til Skolebrug, det var hvidtørnet med tyk, flosset Frynse. Jeg fik ogsaa kulørte Silkebaand til Skolebrug. Disse Baand hørte sammen med Guldnakken og havde i sin Tid flagret i Festglæde ved mange Gilder og kærtegnet en Ungpigekind under Dansen. »Brug dem kun,« sagde Bedstemoder lidt bittert, »de er alligevel ikke regnet for noget mere.«

Til daglig gik hele Familien i Hvergarn og Vadmel. Hver havde sine Farver. Bedstefader gik i mørkeblaat Vadmel. Hans Skødefrakke var kantet med mønstrede sorte Baand. Halskraven bestod af graat Vadmel paa den ene Side og sort Lasting paa den anden. Midt ad Kraven var en Bort af blaa og røde Stikninger i smukke Figurer og Slyngninger. Disse Kraver syede Skrædderen. Hertil et smaatørnet Halstørklæde i sort og hvidt. Til Kørebrug et mægtigt Halstørklæde af mørkebrun Farve med to mørkeblaa Striber som Bort og lange Frynser.

Til Udebrug havde Bedstefader danske Træsko, til Indebrug franske. Han gik ofte med Træsko indendørs for bedre at holde Varmen. Ellers brugte mine Forældre Listesko, det havde vi alle. Det var Sko, der var flettet af Filtstrimler med Lædersaal under.

Bedstemoder gik i lysebrunt og pensé Hvergarn med et bredt Stykke Fløjl paa den vide Nederdel. Et moiré Forklæde med Blonde om til Søndagsbrug.

Fader gik i brunmeleret Vadmel med Bælte om Livet. Moder og jeg gik i mørkeblaat Hvergarn.

Alle Knapper i Linned var syet af Hørgarn, ligesom Hørren havde leveret Materiale til alle Baand i Skørter og Linned. Strømpebaandene var af Uld og vævede i

smukke Mønstre og Farver. De var meget lange og sluttede med en smal Frynse. Kun Familiens yngste havde Elastikker med fine Spænder.

Paa mine Bedsteforældres Linned – ikke det daglige naturligvis – var der om Halsen og paa Ærmet smukke Udsyninger, det, man kaldte Hvidsøm. I Strømperne blev der strikket Navn, og enkelte Par var forsynet med en bred, kunstfærdig Bort. Bedstemoder kunde saa mange Mønstre, hun havde dem alle opskrevet i sit Hoved.

Moder var saaledes paaklædt til sin Konfirmation (o. 1874). Alt var Købestof. Chemise og Mamelukker med Blonder, et tykt Bommesiskørt med mange Læg; uden paa dette et hvidt Skørt af flere Alens Vidde, bestaaende af et ganske tyndt Stof med en meget smuk Blonde om, en sort ulden Kjole med Manchetter og Guldknapper, en hvid Krave med en let Blonde om, Guldbroche, fransk Sjal og et Købelommetørklæde med Blonde. Stort Konfirmationsgilde.

Hendes Datter saa saaledes ud i 1894. Hele Udstyret købt i Helsingør. Af Undertøj to Sæt, et til Konfirmationsdagen og et til Altergangen. Ligeledes to Lommetørklæder, et sandfarvet Silkelommetørklæde med smukt Broderi, et hvidt Lærredslommetørklæde med Hulsøm, Navn og Blomsterbroderi. En sort ulden Kjole, d. v. s. en sort Silkebluse med irske Kniplinger og sort ulden Nederdel. Guldbroche, sort Kaabe, sort Hat, sorte Knapsko.

I Kirken havde jeg en hvid Silkecape over Skuldrene. Bindet paa min Salmebog var lilla Fløjel med Guldkant om. Foruden min Konfirmationskjole fik jeg to saakaldte Andendagskjoler, den ene en blaa Cheviotskjole med mørkerød Silkebesætning, den anden en lysegraa

mønstret ulden Kjole med lyserød Silkebesætning. Konfirmationsgilde var der ikke. Dog havde jeg faaet Lov til at invitere to jævnaldrende. Middagsmaden bestod i Dagens Anledning af Sødsuppe og Oksesteg.

I den store Vognport stod under en Presenning Stads-vognen, der havde to Agestole med dybe Magasinø og Førlæder med et bredt Stofstykke foroven. Lygterne til denne Vogn opbevarede indhyllet i et hjemmelavet blaåtærnet Klæde i en Trækasse, der var til at laase, og som stod i Bedstemoders Klædeskab. De to Sider af Lygterne var blændede og saa ud som Nikkel. De to andre var af blaåt og rubinrødt Glas med en mangestraalet hvid Stjerne. Naar man sad i hver sin Faareskindsfodpose, som havde Stofkant foroven og var til at spænde, og med et Par Vadmelsdækkener foruden, sad man lunt.

Det var med en højtidelig Følelse, naar jeg ved Siden af Moder, der var iført Kapothat, fransk Sjal og sorte Jerseyhandsker, tog Plads i den bageste Agestol for at køre til Dyrskue i Hillerød. Fader sad ene foran. Han var Kusk.

Da Fader en Dag ombyttede den smukke gamle Vogn med en moderne Charabanc med røde Plyssæder, var Husfreden forstyrret for længere Tid. –

Vasken foregik saaledes. Naar alt Tøjet var skyllet, blev det lagt i Vand til den næste Dag, saa først kom Toningen. Skyllningen var lidt omstændelig. Naar alt Tøjet mod Aften var vasket og kogt, blev det sammen med Bankeskammel og Banketræ kørt til Esum Sø og banket og skyllet. Der var flere, som skyllede Tøj i Søen dengang. Bankeskamlerne blev anbragt ude i Vandet, Strømperne trukket af, Klæderne kiltet saa højt op, som Velanstændigheden tillod det, og saa foregik Bankning

og Skylning, idet en Balje Tøj blev væltet ud i Vandet ad Gangen. Man maatte have sin Opmærksomhed henvendt paa, at intet drev til Søs, det kunde nemlig hænde.

Hvorfor man kørte til Søen med Vasken, ved jeg ikke. Vi havde en udmærket Brønd. Jeg tænker, Skikken er fulgt med fra Bøstrup. Der skyllede man i Stranden, fordi Brønden var saa dyb, at det var et uhyggeligt Arbejde at poste saa meget Vand op. –

Hvad læste man saa? Ja, det var ikke stort bevendt. Mine Bedsteforældre læste gudelige Bøger. Bedstemoder havde en Bog med et Stykke for hver Dag i Aaret, Bedstefader en anden, hvor Jesus og Sjælen talte sammen. Fader havde Amtstidende, det Blad havde de i hans Hjem, Bedstefader Amtsavisen .

Hver Fredag kom »Ugens Nyheder«. Den var for hele Huset. I Skolen fik jeg en Tid et Børneblad, men det var der saa mange Vanskeligheder med at faa, det blev gennem Læreren bestilt hos Posten. Derefter fik jeg Familiejournalen, med den fulgte senere et Følgeblad »I ledige Timer«. Omsider udkom »Gyldendals Bibliotek«.

Jeg var allerede i min Ungdom meget læselysten, men Arbejdet levnede mig ikke megen Tid. Tidt snød jeg mig bort for at læse en Roman, saa maatte Moder paa Opdagelse. Oldemoders smukke gamle Kommode, som havde været mig overladt til Dukketøj, husede senere mine Romaner, og naar jeg sammenkrøben sad paa Gulvet i den gamle Havestue, dybt, dybt inde i Fantasiens vidunderlige Verden, var jeg blind og døv for alt, indtil Moders strenge Stemme kaldte mig tilbage fra de skønne Riger til den graa Hverdag og Arbejdet.

En Landsbymaler, *Martin Olsen*, Fader til *Arnold Olsen*, der har udgivet en Bog om Nordsjællands Hellig-

kilder, laante mig de islandske Sagaer, men dem syntes jeg ikke om. De var mig for drastiske og utrolige. Det at de kæmpende holdt inde med Kampen et Øjeblik, mens de fik samlet Tarmene sammen, og saa af et godt Hjerte gik løs paa hinanden igen, det var mig for uhyggeligt. Da jeg en Del Aar senere læste dem igen, forstod jeg bedre at vurdere dem! –

En *Stads* var et Vogntog. Man havde *Bryllupsstads*, *Begravelsesstads* og *Stads*. Sidstnævnte foregik om Sommeren, naar en Forening eller en Skole var paa Udflugt. Det var ganske kønt at se et saadant langt flagsmykket Vogntog, det kunde indeholde nogle og tredive Vogne. Naar det lød: »Nu kommer der en Stads!« saa for man af Sted for at se Vogntoget og konstatere, hvor mange Vogne det indeholdt.

Sjældent udgik en Stads – Sommerkøreture – fra Esbønderup. Man kunde ikke blive enige. En havde netop den Dag et uopsætteligt Stykke Markarbejde, der skulde udføres, en anden skulde et lige saa nødvendigt Ærinde til Frederiksborg og en tredie besøge sin Svigermoder.

Men Ret skal være Ret. Enige kunde man blive. Et Foraar havde næsten alle vore Heste Influenza. Jorden skulde behandles. Der var næsten intet solgt fra paa det Tidspunkt. At faa tilsaaet nogle og firs Tønder Land med eet Spand Heste – alle de andre var syge – var haabløs Gerning. Faders Humør var langt under Nul. Men saa en Morgenstund stod Naboerne uden for Gaarden med hver et Spand Heste, og de holdt ud, til det sidste Korn var i Jorden.

Ved et Bryllup blev der skudt for at skyde de nygifte sammen.

Fra min tidligste Barndom husker jeg, at naar der

ventedes en Verdensborger, hed det, at den eller den vilde slaa Potten itu. Naar den glædelige Begivenhed var indtruffet, skulde man med Pottemad til Barselkonen. Det bestod af Sødsuppe, ekstra godt tillavet med Saft, Rosiner og Svesker. Senere gik Pottemaden over til at blive en Lagkage. Skulde man besøge en syg, havde man en Flaske Portvin med.

Naar der skulde være *Artid*, Begravelse, gik en Bedemand rundt. Han skulde hilse fra den og den og sige, at den og den var død, og bede dig og din Kone komme til Begravelsen og Datteren til at bære Krans, Dag og Tid blev angivet. Men blev bedt til Spisning i Hjemmet før Begravelsen. Var det Familien eller gode Bekendte, blev man, før man kørte fra Begravelsehuset, bedt til at komme tilbage efter Begravelsen.

Til Begravelsen, hvor de indbudte samledes i Hjemmet, var der slagtet Gris og Fedekalv, foruden hvad der var købt af Oksekød. Af andre Indkøb kan nævnes to Toppe Sukker og et Batteri Portvin. Og saa var der Lagkager, Lagkager i lange Baner.

Ved Døren stod en Mand og skænkede Vin og bød Søsterkage. Inde i Stuen var dækket med koldt Bord, i en anden Stue drak man Kaffe med forskellige Slags Kager til.

Naar en Salme var sunget, tog man Afsked med den døde. Man fattede Haanden til et sidste Farvel og hviskede stille, hvad man følte Trang til. Jeg mindes en Begravelse, hvor Enken og Børnene tog Afsked med den døde. De to mindste maatte løftes op. Aa, hvor gribende. Jeg mindes ogsaa Præstens Tale, den var ond.

Da Bedstefader var død og lagt i Kiste, fik han en Salmebog under Hagen, en aaben Saks og et Kors af

Straa paa Brystet. Disse Ting blev fjernet Begravelsesdagen undtagen Salmebogen.

I den opkastede Jord stod et Antal Skovle stukket ned. Naar Præsten havde kastet de tre Gange Jord, greb Mændene Skovlene og fuldendte Jordpaakastelsen. Naar den sidste Skovl Jord var kastet, krydsede de Skovlene over Graven, og Følget skiltes. –

Væltepeterne begyndte at vise sig, det var vistnok i Firserne. Det var ikke mange, der kørte forbi, men man styrtede betaget af Sted for at se Manden oppe paa det høje Hjul og undrede sig højlydt over, at han kunde holde Balancen. Omsider blev Hjulene lavere. Der kørte to, til Tider endogsaa tre, paa en Cykle.

Enkelte herude fik Cykle, det var dog nærmest Mændene, men omsider kom Kvinderne med. Det blev i Begyndelsen ikke anset for helt pænt. At sidde deroppe paa en Sadel ligesom Mandfolkene, næh, det gjorde ingen pæn Pige – ja, disse tossede Københavnerne, men de kunde ogsaa finde paa alting.

En Dag læskede to Cyklister deres tørstige Ganer i den lille By. Den ene, en Kvinde, havde Skørtebukser, meget vide og hæderligt lange. Man var daanfærdig. Det var naturligvis Københavnerne!

Omsider trængte Cyklerne igennem. En jævnaldrende fik Cykle, altsaa vilde jeg ogsaa have det. Fader var ude af sig selv af Vrede: Køre paa Cykle! Den skulde blive begravet dybt, dybt nede i Møddingen, hvis jeg kom med en saadan. Først da jeg havde forladt den hjemlige Arne, fik jeg den eftertragtede Maskine.

Det, som alle fandt saa ubegribeligt ved Cyklerne, var, at man kunde holde Balancen.

Noget før man skrev 1900, viste Bilerne sig. To blev

efterladt uden for vor Have ude af Stand til at flytte sig længere. Om Bilerne var man rørende enige i, at de Tossestreger havde ingen Fremtid for sig.

I 1911 tilbragte jeg Ferien i Tyskland. I Toget mellem Kiel og Hamborg spurgte en Tysker mig nedladende, om vi havde Biler i København. Jeg svarede ja, vi havde ikke andet (det var naturligvis paa det Tidspunkt ikke sandt), jeg spurgte blidt forundret, om man maaske endnu havde Hestekøretøjer i Berlin.

— — —

Enden blev, at Christine Larsen brød ud fra det hjemlige Bondeliv for at gaa sine egne Veje. Hun blev Sygeplejerske og var i en lang Aarrække ansat paa Kommunehospitalets Poliklinik i København.

Det var ikke blot et nyt Erhverv, hun gik ind i, det var en ny Kultur. Hendes dybe Trang til Viden og Forstaaelse søgte hun tilfredsstillet i Læsning af Digtere, Tænkere og rejsende Værker, samt i talrige Ophold i fremmede Lande.

Men samtidig med, at hun saaledes trængte ind i en ny Verden, droges hun tilbage mod Barndommens. Det var paa dette Punkt hendes og min Tankegang mødtes, og det var ud fra en levende Trang til at bevare, Christine Larsen skænkede sine fra Fædrene nedarvede Ting til en Virksomhed, der netop havde til Formaal at bevare.

Det er i Christine Larsens Erindringer fortalt, at hendes Bedstefader, *Peder Hansen*, født d. 6. November 1821, døde den 18. Maj 1896. Her skal tilføjes, at hans Enke, *Maren Larsdatter*, der var født i Thorup 1817, døde d. 9. Juli 1902, 85 Aar gammel.

Christine Larsens Fader, *Carl Larsen*, der var født den 1. November 1859, døde i det smukt beliggende Gilbjerg-

hus i Esbønderup Skovhuse den 11. December 1937, mens hendes Moder, *Hanne Laura Ane Dorthea Larsen*, født paa Bøstrup den 31. Maj 1860, døde den 28. April 1944. Christine Larsen, der var født den 12. Oktober 1880, havde 1938 taget sin Afsked fra Kommunehospitalet og var flyttet hjem til sin Moder, hvem hun overlevede et Aar, idet hun døde den 29. April 1945, 64 Aar gammel.

En af de sidste Bøger, hun læste, var Maeterlincks *La vie des abeilles*, Biernes Liv. Da hendes Testamente blev aabnet, viste det sig, at Nordsjællandsk Museumsforening var hendes Universalarving. Af hendes Arvegods ejer Folkemuseet ca. 300 Numre.

II

BONDELIV I RAMLØSE

Af O. Larsens Erindringer.

Da jeg en Dag for omkring ved en 25 Aar siden besøgte *O. Larsen*, der i mange Aar havde været Lærer i Store Havelse og nu boede i Frederiksværksgade ved Hillerød, viste han mig en Bog, hvori han havde nedskrevet sine Erindringer. Larsen havde altid været historisk interesseret, og nu havde han til Glæde og Oplysning for sine Efterkommere skrevet sine Erindringer. Jeg fik Lov til at laane Bogen, samt skrive det af, jeg muligt kunde have Interesse for.

Larsens Optegnelser bestod bl. a. af en omfattende Slægtshistorie og af Skildringer vedrørende Aarets Arbejder, Fester og Højtider. Af disse Erindringer gjorde jeg et Uddrag, idet jeg af Slægtshistorien kun medtog de Træk, der havde kulturhistorisk Betydning, medens jeg af den øvrige Del afskrev en samlet Skildring af det Stof, der kunde anses for at være af mere almen Interesse. Det er disse Uddrag, der gengives i det følgende.

Ole Larsens Oldefader var *Mathias Jensen*, der ejede en Gaard i Holløse, som gik i Arv til hans yngste Søn *Jens Mathiasen*, dennes Søn *Mathias Jensen* og hans

Sønnesøn *Anders Peter Jensen*, der atter solgte Gaarden til *Karl Mathiasen*.

Mathias Jensens ældste Søn hed *Lars Mathiasen*, og han blev O. Larsens Bedstefader. Den ældste Datter, *Inger*, blev gift med Afbygger *Søren Olsen* i Holløselund, hvis Søn, *Ole Sørensen*, født 1835, overtog Ejendommen efter Faderen. Ole Sørensen og Hustru havde elleve Børn. En af Sønnerne hed *Niels Peder Olsen*, han havde Faderens Fornavn, modens hans Søskende hed Sørensen. Det var i den Tid, da Overgangen af Slægtsnavnet fra Faderens Fornavn til Efternavn fandt Sted. Naar Niels Peder fik Efternavnet Olsen i Stedet for Sørensen, var Aarsagen den, at Pastor *Carl Christian Jensen* (1816–1895), der var Præst i Vejby fra 1859 til 1885 og en noget stram Herre, nægtede at døbe ham med Faderens Efternavn.

Lars Mathiasen, O. Larsens Bedstefader, var født 1804. Han var ikke i Besiddelse af sin Faders Begavelse. Sin Skoleundervisning modtog han i Tisvilde Skole. Han hørte ikke til de fremmeligste, men fik dog lært at læse. Skrivningen kneb det mere med. Hvor langt han naaede i Regning, er vanskeligt at sige, men hans Barnebarn husker to Regnestykker, som han ofte repeterede for ham, nemlig: 6 Gange 6 er 36 samt 17 og 9 er 1 Mark og 10. – 1 Mark var 16 Skilling. I Skolen blev der holdt streng Justits. En Dag da Afskedssalmen blev sunget, kom Lars til at slaa et Smil ad en anden Dreng. Dette fik Læreren at se, og Straffen lod ikke vente paa sig. Med en Tamp fik Drengen til Afsked tildelt 3–4 Slag i den flade Haand. »Den Dag kunde jeg spare Vanterne paa Hjemvejen,« fortalte han senere.

Som Dreng vogtede Lars Kvæg paa Gaardens Over-

drev i Holløselund. Lommeur ejede han ikke, men han havde en Solring, hvormed han kunde bedømme, hvad Tid paa Dagen det var.

Et stort Arbejde paa Gaarden var Hakkelseskæring til Hestene. Man havde kun den gamle Skærekiste, hvor man førte Kniven med højre Haand, mens man med venstre Haand førte Foderet frem. Naar dette Arbejde skulde gaa hurtigt, kunde venstre Pegefinger let komme i Berøring med Kniven, og derfor traf man ogsaa tidligere adskillige gamle Mænd, som enten manglede hele venstre Pegefinger eller en Del af den. En Dag Lars skar Hakkelse, kom Haanden for langt frem, og Resultatet blev, at hele Pegefingeren blev skaaret af og faldt ned i Hakkelsen. En Blodstraale stod langt ud fra Haanden, og i denne Tilstand ilede den unge Mand ind i Stuen. Hans Stedmoder besvimed ved Synet. Imidlertid fik han Saaret forbundet, og det lægedes uden Lægehjælp. Fingeren fiskede han op af Hakkelseskunken og gemte den i længere Tid i en Flaske med Spiritus som et Minde om Ulykken. Antagelig fandt denne Begivenhed Sted, efter at han var kommet et godt Stykke op i Tyverne, altsaa efter at Sessionen var overstaaet.

Soldatertjenesten var iøvrigt noget, de fleste Karle paa den Tid havde stor Respekt for, og adskillige Kneb blev anvendt for at slippe fri. Lars Mathiasen, der var lille af Vækst, haabede paa »at kunne løbe under Maalet«, som det hed. For at hjælpe lidt til i den Retning havde han tænkt at gøre som andre smaa Folk, nemlig »at binde sig ned«. Ingen kan lægge en Alen til sin Vækst, men Karlene kunde i gamle Dage om ikke trække en hel Alen fra saa dog paa Sessionsdagen gøre sig lidt kortere, end de var til daglig. Da de fik Lov til at fremstille sig med

Tøjet paa, kunde de ved Hjælp af Remme gennem Skridtet og op over Skuldrene snøre sig saaledes sammen, at de ikke kunde rette sig helt op. Men Aaret før Lars skulde paa Session, maatte Karlene af med Tøjet. Alligevel blev han kasseret.

Det var ret almindeligt i ældre Tider, at Gavtyve stjal Heste paa Marken og red et Stykke, hvorefter de slap dem. Man havde jo ingen Cykler dengang. Saaledes nappede to Fyre 2 Heste fra Mathias Jensen. Da man om Morgenen savnede Hestene, tog Mathias sin Kikkert og gik op paa Stavnehøjene for at spejde efter Dyrene. Forsøget lykkedes. Han opdagede sine Heste i Retning af Helsing Tofte.

I gamle Dage boede der en Skovrider i Tisvilde. Skovridergaarden findes endnu, men der er ingen Skovrider. I et Udhus sad en Del Husmænd om Vinteren og bandt Koste af Birkeris. Disse Koste lod Skovrideren transportere til København. Her tjente Lars Mathiasen en Tid. Hans Arbejde var blandt andet to Gange om Ugen med Skovriderens Køretøj at køre Birkekoste til København. Det kunde ske, at Skovrideren havde skudt et Dyr i Skoven. Det skulde saa sammen med Kostene til København og afleveres et bestemt Sted.

Ved Københavns Nørreport, som Lars skulde passere, stod Accisebetjente (Sisebetjente blev de kaldt) for at kræve Accise af Varer, der førtes til Byen. En Del Ting var toldfri, men af et Dyr betaltes 2 Mark (66 Øre). Disse Penge fik Lars med fra Skovrideren, men hvis han kunde narre Betjentene, kunde han jo tjene 2 Mark paa en nem Maade. Hverken han eller andre ansaa en saadan Streg for uærlig. Tværtimod, det var noget af en Bedrift, hvis man kunde narre de forhadte Accisebetjente. I lange

Rækker holdt Bøndervognene foran Københavns Porte de kolde Vinterdage. Det tog Tid at faa eftersat det hele. Betjentene var forsynede med Spyd, som de stak i Halm-læsset for at undersøge, om der skjulte sig forbudte Varer. Havde de Mistanke til en Bonde, kunde de forlange, at han skulde tømme Vognen. Viste det sig imidlertid, at Mistanken var ubegrundet, skulde de selv læsse Vognen igen. Lars Mathiasen skjulte Dyret mellem Kostene, ingen opdagede noget, de 2 Mark var tjent, og hvad der var ligesaa meget værd: Betjenten var taget ved Næsen.

I ældre Tider blev der ikke taget saa blidt paa Forbrydere. Lars fortalte, at paa Tingbakken ved Esrum blev to Personer henrettet og Hovedet sat paa en Stage. Folk fra Omegnen blev tilsagt til at møde og se paa Henrettelsen. Han havde dog ikke selv overværet Begivenheden.

En Datter af Gaardejer *Niels Petersen* i Ørby, *Petronelle Nielsdatter* (1810–1881), blev 1834 gift med Lars Mathiasen fra Holløse, og de blev O. Larsens Bedsteforældre. De var altsaa begge Gaardmandsbørn, mens Petronelles Fader var gaaet fra Gaarden, og der var mange Søskende, saa hendes Arv beløb sig kun til 25 Rdl., mens Lars var bedre beslaaet. Han arvede 600 Rdl., og det var ikke saa lidt dengang. Paa Ramløse Mark, helt ude ved Skærød og Agerup Skel, ligger Gaarden Agerholm. En Del af Jorden var allerede udstykket dengang, Resten, ca. 50 Tdr. Land, hvoraf de 4 var Mose i Ellemose, blev tilbudt Lars Mathiasen for 1800 Rdl., men han turde ikke vove sig ud i saa megen Gæld og nøjedes derfor med at købe 22 Tdr. Land af Gaarden og 2 Tdr. Land af Ellemose. Paa Marken fandtes to Moser, som Lars satte stor Pris paa som Følge af Tørveskæret.

Foruden Jordan købte han den ene af Gaardens Længer, som skulde rives ned og genopføres paa den købte Jord. I Ramløse var der dengang en Præst, der hed *Lars Nielsen* (født 1767, død 1849, Præst i Ramløse fra 1809 til 1849), og som i sin Ungdom havde været Smed. Han raadede Lars Mathiasen til at lade den købte Længe bære til Byggepladsen i Stedet for at rive den ned og siden stille den op igen. »Køb 4 Potter Brændevin,« sagde han, » og bed Sognets Folk hjælpe dig. Sæt fire Mand ved hver Stolpe,- saa kan det mageligt lade sig gøre.« Lervæggene skulde naturligvis slaas ud først. Men Lars turde ikke følge hans Raad. Foruden den nedrevne Længe blev der opført to til, alle naturligvis af Bindingsværk. Stuehuset laa mod Syd, Sædlængen i Vest og Staldlængen mod Nord. I denne Længe var der over Lodøren i O. Larsens Barndom indmuret Tørv i Stedet for Sten. Disse Tørv har sikkert siddet der fra Længens Opførelse. Syd for Stuehuset var Haven. Ved den østre Side af den fandtes et Hus, som benyttedes til Tørve-, Svine- og Høsehus. Neden for Haven var en Mose med Vand til Kreaturerne. I Stuehuset var der to Stuer med Lergulv, Forstue, Køkken, Spisekammer og Bryggers med Bageovn. I Dagligstuen var der en Bilæggerovn, en Bornholmer, et Stolpeskab foruden de almindelige Møbler: Seng, Bord, Bænke og Stole.

Her flyttede det unge Ægtepar ind i 1835. En Del af Jordan var mindre god, og da Lars Mathiasen ikke var nogen Fremskridtsmand, men vel nok mente, at alt helst maatte gaa i den gamle Skure, fik han kun ringe Udbytte af Lodden, saa de kom til at henleve deres Manddoms-aar i smaa Kaar. Jordan manglede Gødning og var desuden kalkfattig. Gul Okseøje eller, som Folk kaldte den,

Solsikke, voksede i Massevis. Høsten var ringe, især i tørre Aar, da en stor Del af Lodden laa højt. Besætningen var tarvelig, 3—4 Køer, 2 Heste, nogle Faar og Svin. Men var Indtægterne smaa, saa var Fordringerne til Livet dengang heller ikke store. Brød og Øl fremstilledes i Hjemmet, Kolonialvarer brugte man kun smaa Portioner af, og Klæderne var helt igennem hjemmelavede.

I Hjemmet var der tre Børn, hvoraf den mellemste hed *Lars Larsen*, han var født 1841 og viste sig at være velbegavet. I Skolen var han flink baade til Regning, Skrivning og Læsning, og da han blev konfirmeret 1855, fik han foræret et Ny Testamente. Det fik de flinkeste Konfirmander, og for i Bogen skrev Præsten, at dette Testamente var anskaffet for indkomne Tavlepenge. Gaven stammede altsaa fra Menigheden, for naar der blev ofret til Præsten, blev Ofret lagt paa højre Side af Alteret, men ved venstre Side stod en Tavle, d. v. s. en Trækasse, hvor Folk lagde nogle faa Skilling. Disse Penge kaldtes Tavlepenge. Lars Larsen var ogsaa snild paa Fingrene, han lærte Snedkerhaandværket. I 1863 var han Feltartillerist i København, og 1864 var han med i Krigen. Han var med paa Tilbagetoget fra Dannevirke og var siden indkvarteret paa Fyn. I Høsten undrede det ham, at Fynboerne lod al Sæden tage fra ved Mejnningen og binde med det samme, men da de hørte, at de sjællandske Piger ikke kunde binde Sæden samtidig med Fratagningen, mente de, at det var nogle usle Piger. Lars paastod, at det var umuligt, hvis Karlen mejede hurtigt. En Pige meldte sig som Optagerske for ham, Arbejdet begyndte, Sæden stod op og var let at hugge paa, Lars mejede kraftigt til, og snart var Pigen et godt Stykke bagefter.

Aaret efter, 1865, giftede Lars Larsen sig med *Birthe*

Olsen, Datter af Gaardejer Ole Nielsen i Skærød, og overtog Hjemmet i Ramløse.

Om en af sine Morbrødre, *Søren Olsen* (1843–1919), fortæller O. Larsen, at han blev gift o. 1870 med *Birthe Margrethe Hansen*, Datter af Gaardmand *Hans Larsen* i Aagerup. Med hende fik han Gaarden, Svigerforældrene byggede Sted paa et Jordstykke fra Gaarden. Her boede de til deres Død og modtog Aftægt fra Søren Olsen. De var unge Aftægtsfolk til at begynde med, han o. 53 og hun 45 Aar. Søren Olsen var en meget flittig Mand, der bl. a. merglede Jorden. Han var af den gamle Skole og holdt paa det bestaaende. Han kærnedede selv længe efter, at Mejeriet i Sognet var bygget, og var blandt de sidste, der paa gammeldags Vis kørte til Hillerød Torv med Smør, Æg, Flæsk og Sæd. Hans Kone, Grethe, satte stor Pris paa pæne Kjoler og havde et stort Oplag af dem. Naar hun havde Besøg af kvindelige Slægtninge, skulde de, hvad der var Skik ogsaa andre Steder, op i Øverste-stuen og se Stadsen. En anden Skik var at forære hinanden Prøver af Kjoletøjet. Disse smaa Lapper syede man sammen i smaa Bundter, og Ejerinden vidste Besked med, hvem der ejede de forskellige Kjoler. Saadanne Prøver blev gennemsete, ligesom Folk i et senere Tidsrum studerede et Album.

Birthe Olsen var født 1841, konfirmeret 1855 og fik ligesom sin senere Mand ogsaa et Ny Testamente for indkomne Tavlepenge. Da hun og Lars Larsen holdt Bryllup 1865, var der ingen Gæster til Stede. Hun kunde nemlig vælge mellem Bryllupsgilde med Gæster og en lille Sum Penge, og hun valgte det sidste, idet der var god Brug for Pengene.

De nygifte overtog som nævnt hans Fødested i Ram-

løse, hans Forældre kom paa Aftægt. Der blev bygget tre Fag til Stuehuset og indrettet Aftægtsbolig med Stue, Køkken og Forstue. Aftægten modtog de aldrig, men spiste ved de unges Bord og hjalp til med alt forefaldende Arbejde, saa længe de evnede.

Om sine Oplevelser i Hjemmet fortæller O. Larsen, der var født 1866, bl. a. følgende:

Aarets Arbejder.

»Baade Fader og Moder var meget flittige Mennesker og udførte et stort og slidsomt Arbejde. Som før omtalt var Jorden i daarlig Stand, da de overtog Ejendommen, men ved et stort Slid kom den i Løbet af nogle Aar til at bære en rig Afgrøde, saa Kvægbesætningen kunde udvides en hel Del. Paa 4 Steder af Lodden blev der opgravet Mergel, som blev kørt ud paa Marken, saa hele Lodden blev merglet, og de gule Okseøjer forsvandt og erstattedes af Sæd og Græs. Fader havde en Husmand til Hjælp med at læsse, men det skete ogsaa, at Moder hjalp til med dette haarde Arbejde. Bedstefader kørte Mergelen ud. – Paa flere Steder i Marken blev der lagt Drænrør for at lede det skadelige Vand bort. Da der var meget af Marken udlagt til Græs, 3 a 4 Skifter af 8, var der altid en stor Høhøst og en udmærket Græsning til Køerne. Baade Hø og Sæd høstede med Le. Bedstefader lærte mig den ædle Kunst at bruge dette Værktøj, saa efter Konfirmationen var jeg med at meje i mange Aar, for efter at jeg havde forladt Hjemmet, passede det altid saaledes, at Ferien faldt sammen med Høsten, saa at jeg kom paa Høstarbejde, baade da jeg var i København, Græsted og St. Havelse (her havde jeg selv Skolelodden

fra 1890 til 1895 – efter Bortforpagtningen høstede jeg atter i Ramløse, dels hos Fader, dels hos Svigerfader). Der blev begyndt tidligt om Morgenen og mange Gange holdt ud til efter Solnedgang. Som Barn havde jeg Arbejde med at tage Sæd fra, naar der blev mejet, slæbe sammen i Hobe, rive med Haandrive og tage Neg fra i Lade og Stak. I Høsten havde vi Hjælp af en Husmand. Høstarbejdet var besværligt, mere end nu, men Glæden ved Arbejdet var sikkert større. Høhøsten i Ellemose var lidt besværligt, ved at Engen laa saa langt fra Hjemmet. Tidligt om Morgenen gik Fader og en Husmand i Mosen for at slaa Græs. De kunde i Reglen hugge det hele i Løbet af Dagen. Om Middagen gik jeg til Mosen med Middagsmad (altid Risengrød til Formad) og en Rive. Mit Arbejde var at sprede det slaaede Græs paa Engen og fiske op af Vandet, det som laa i Vandgravene. Køreturene, naar Høet skulde hjem, var hele Lystrejser. – Var Høstarbejdet strengt, saa var til Gengæld Roearbejdet dengang let baade om Sommeren og om Efteraaret, eftersom Roemarkerne var smaa. Vi havde kun et ganske lille Stykke.

Ved Lægningen, som var paa Kamme, brugtes et af Fader lavet Bræt med en 5–6 Trætænder, i Afstand fra hinanden svarende til den Afstand, Roerne skulde have. Brættet var forsynet med en opretstaaende Stav paa Midten. Det lagdes hen ad Kammen, hvor Roerne skulde lægges. Man holdt nu paa Staven og traadte med Foden Brættet ned paa Kammen. Derved fremkom Huller i Kammen med lige stor Afstand. I hvert Hul blev nu med Haanden lagt et Roefrø. Ukrudtet fik Lov at vokse højt, før Lugningen begyndte, for at der ikke skulde luges for

ofte. Enten blev nu det hele luget med Haanden, baade Kam og Fure, eller ogsaa den sidste rensset med Skuffejern og kun Kammen luget.

Sæden blev saaet med Haanden, kun Græsfrøet blev saaet med en Frøsaamaskine, som Fader trillede op og ned ad Agrene ligesom en Hjulbør. Denne Maskine ejedes i Fællesskab af Fader og min Morbroder, Søren Olsen i Aagerup. Efter Saaningen blev der plukket Sten af Sædmarkerne. Man fik et stort Forklæde paa, hvori man opsamlede Stene, som blev lagt op for Enden af Agrene.

Kartoffelhøsten varede i Reglen et Par Dage, da Stykket ikke var saa stort, og der gerne var fremmed Hjælp til dette Arbejde. Naar Kartofflerne var kørt hjem, blev hele Bunken pillet igennem, for at de syge Kartoffler kunde komme for sig selv og fodres op. Der var tit mange syge Kartoffler. Det var de »danske Kartoffler«, der blev dyrket, udmærkede Spisekartofler, som dog Folk siden maatte ophøre med at dyrke, da alt for mange gik tabt paa Grund af Sygdom. Vi havde ikke flere Kartoffler, end vi kunde bruge til Spisning og Opfodring.

Et Eftæraarsarbejde, som jeg satte stor Pris paa og hvert Aar længtes efter, var Vogtning af de løsgaaende Køer. Ofte er dette Arbejde blevet betragtet som skrækkeligt for Vogterdrengene. For mit Vedkommende var det herligt. Det var ofte ordnet saaledes, at jeg havde en Medhjælper, som kunde vogte, naar jeg skulde i Skole. I September og tit ogsaa i Oktober er Vejret vidunderligt. Jeg havde kun 6-7 Kreaturer at passe. Paa den høje Bakke var der den herligste Udsigt over Arresø, Kattegat ved Liseleje, hvor Sildebaadene om Eftermiddagen gled ud paa Fangst. Langt ude i Nordøst skimtedes Kulen. Helsing med Gribskov i Baggrunden. Rundt om

knejsede Landsbykirker. Mod Vest og Nordvest var Tisvilde Hegn, Tibirke Kirke og Tisvilde, for mig et Eventyrland. Her var Asserbo, Helene Kilde og Grav, Sandflugtsmindesmærket ved Tisvilde By. Alt dette kendte jeg nøje baade ved Selvsyn og andres Fortællinger. Dertil kom, at Bedstefader og Bedstemoder var fra Vejby Sogn, og mangt og meget havde jeg hørt om Egnen af deres Mund. Landet Syd for Arresø laa som et Drømmeland, hvor jeg aldrig havde sat min Fod. Fra Bakken saa jeg over Landet. Jeg kunde se baade Slingerup og Hjørlande Kirker. Ølsted Kirke og By anede jeg derimod intet om. De høje Bakker bag ved Byen gør, at hvis man ikke bestemt ved, hvor den ligger, undgaar den ens Opmærksomhed. Først en Høstdag i 1882, da Fader og jeg satte Stak, blev jeg klar over, hvor Ølsted var, idet en vældig Røg fortalte om Ildebranden, hvorved Mads Nielsens og Søren Olsens Gaarde i Ølsted brændte.

Fra da af fik jeg Redelighed paa det Sogn, hvor jeg siden skulde komme til at leve saa mange Aar. – Jeg glæder mig altid ved under Besøg i Ramløse at komme op paa Bakken, hvor der for mit Vedkommende er saa mange dejlige Minder. – Somme Tider havde jeg Bøger med paa Marken og læste i dem, naar Vejret var godt. Var det Regn eller Kulde, dækkede jeg mig med en gammel Frakke, men blev det rigtig slemt, kom baade jeg og Køerne i Hus.

Et aarligt tilbagevendende Arbejde, som jeg ogsaa glædede mig til som Barn, var Tørveskæret. Det foregik gerne i Juni Maaned i den store Mose paa Lodden. Nogle Dage før blev jeg sendt ud i Sognet for at samle Mandskab. Der var Brug for 8–9 Mand i 2 Dage. Det gjaldt om at holde Regnskab. Hvis den ene Mand kun kunde

komme en Dag, maatte der altsaa skaffes en anden til den næste Dag. Efter at Davren, kogt Sild og Mælkebrød, var indtaget, gik Mandskabet i Mosen. Vandet var forud pumpet ud af en Tørvegrav ved Hjælp af en Pumpe, som Fader havde lavet. Den blev drevet ved Hestekraft. I denne Grav arbejdede 4 Mand, de 2 lavede Tørven til med Hakke og Spade, de 2 andre øste med Skovle Tørven op i Skubkarrer, som af 2–3 Mand trilledes hen paa Tørrepladsen, hvor en Mand jævned Tørvene ud til den rette Tykkelse. Endelig skulde der her være en Vandbærer, som ogsaa med en Ridsekniv kunde skære Tørvene ud fra hinanden og her sørge for, at de blev nogenlunde ens store. Frokosten indtoges paa Mosen, hvorimod Middagsmaden, Risengrød, kogt Klipfisk med Sennep, spistes hjemme. Efter Middagssovnen og Kaffen gik Folkene atter til Mosen. Midt paa Eftermiddagen bevrættedes med Æbleskiver og Snaps. Om Aftenen var det atter Klipfisk (Plukfisk) samt Mælk. Ved Tørveskær skulde der Sigtebrød til. Derfor kunde man oven paa en saadan Fest et Par Dage møde med Sigtebrød i Skolen, hvad der ellers ikke fandt Sted. Ved Tørveskær kom der i Reglen et Par Koner eller Piger med Mælk i Kobberkrukker til Hjælp til Madlavningen. Mælken kom fra nærmeste Slægtninge: Søren Olsen eller Peder Olsen i Skærød. Moder gjorde saa Gengæld, naar vedkommende skar Tørv. En Tid efter blev Tørvene sat paa Kant, *kantet*, siden sat oven paa hinanden i snoede Buer for at faa Plads i Bedet, *radet*, dernæst sat i smaa runde Stakke, *Tørveskruer*. Den blev *skruet*, hed det. Naar den saa var tør, blev den kørt hjem, og Smaastykker, Affald eller *Gumlinge*, blev revet sammen. Intet gik til Spilde.

Om Efteraaret kom der ogsaa Festdage. Det var Hør-

ren, det gjaldt. Hørrens Historie er lang og interessant. Om Foraaret saaedes et mindre Stykke Jord til med Hørfrø. Om Sommeren prangede den med sine blaa Blomster. I Høsten blev den rusket op med Hænderne. Det gjaldt om at faa alt med. Hørren var 1-1½ Alen høj. Tidsler og andet Ukrudt blev ikke taget med. Den bandtes i smaa Neg og stilledes i Hobe for at tørres og fuldmodnes, blev saa kørt hjem og tærsket med Plejl, bundet i smaa Bundter og kørt ned i Mosen, hvor den i et tæt sammenpakket Lag blev lagt i en Tørvegrav. Her laa den i nogle Dage for at blive skør til Brydningen, blev saa taget op, bredt ud paa Marken for at tørres, bundet i store Bundter og taget hjem. Om Efteraaret gravede Fader lidt fra Stedet en Brydegrav, en Grav, ca. 3 Alen dyb, 3 Alen lang og ca. 1½ Alen bred. Paa Bunden stabledes Brænde og Tørv, som der tændtes Ild i. Hørren bredtes ud over Graven paa lange Stænger. Fader passede nu Ilden og Hørren. Naar den var blevet varm og skør, toges den af, og et nyt Lag bredtes ud. Jeg løb nu med den varme Hør i Favnen til en Række Koner, 4-5 Stykker, som sad paa en Stol med en Bryde foran sig. Hver tog selv en lille Visk Hør, som de brød, saa de stive Skæver faldt til Jorden. Hørvisken snøredes sammen og lagdes til Side. Brydningen blev færdig om Formiddagen. Om Eftermiddagen og følgende Dag sad Konerne enten i Porten eller Tærsketomgangshuset med Skættefod og Skættehaand og skættede Hørren to Gange igennem for at fjerne den sidste Rest af Skæverne. Første Omgang kaldtes at *skidenskætte*, anden at *renskætte*. Høraffaldet, hvori fandtes en Del Skæver, kaldtes *Skættefald*, og selv om der ved Rystning og Spinding forsvandt Skæver, kunde det ikke helt undgaas, at der i Linned, vævet af Skætte-

faldsgarn, forekom Skæver, der kunde kradse og stikke. Den renskættede Hør laa nu derimod i smaa Viske, *Lokke*. Siden hen, maaske en god Tid efter Brydningen, bandt Moder Heglen fast oven paa en Bryde, hvorefter hun satte sig paa en Stol foran Heglen, og nu blev Høren heglet eller redt, saa Hørtaverne laa pænt Side om Side, parat til at spindes til fint Hørgarn. Affaldet fra Heglen kaldtes *Blaar*, en Mellemting mellem Skættefald og den fine Hør. Heglingen foregik paa Loftet. Nu var det hele ordnet til Spinderokken.

Baade Moder og Bedstemoder spandt paa hver sin Rok i de lange Vinteraftener samt Eftermiddage, naar der var Tid dertil. Den fine Hør rullede paa en Stok og dannede en Hørtot. *Blaar* og *Skættefald* kom i en *Krække*. Stok og *Krække* sattes paa Rokken, og saa blev der spundet henholdsvis fint eller groft Hørgarn. Naar Tenen var fuld af Garn, sattes den paa *Tenstolen*, og derfra haspede jeg Garnet over paa en Haspe. Siden kogtes Garnet, bankedes paa Bankeskammelen, tørredes i Luften samt blegedes paa en Stang, der hang mellem to Træer, kom paa en Vinde og forvandlede til Garnnøgler, vundet paa Vindepind eller paa en Gumling med Papir om. Ogsaa Luftrøret fra Gaasehalsen, formet som Ringe med *Ærter* i (*Skræner*) brugtes. Saadanne Nøgler kunde rasle.

En Foraarsdag kom Renden i Stuen. Garnet blev *rendt* og sat paa Væven, som nu blev opstillet i Øverstestuen. Spolerokken kom frem, og jeg spoledede Spoler omkring smaa Stykker Tagrør til Moder, som nu vævede Linned. Det skete ogsaa, at der købtes hvidt Bomuldsgarn, som blev sat paa Vinden og derefter vundet til Nøgler og spolet. De lange Lærredsstykker blev lagt ud paa Engen neden for Haven for at bleges i Sol og Regn. Udeblev

Regnen, blev Tøjet stænket med Vand fra Stænkekanden. For at Tøjet kunde blive paa sin Plads, var det ved Hjælp af Stropper og Pinde fastgjort til Engen. Hver Aften blev det hentet ind og igen lagt ud næste Morgen. Endelig var Tøjet færdigt, Saksen kom frem, der blev klippet Lagner, Særke og Skjorter, som Moder nu syede med Haanden. Der kom først Symaskine i Huset efter min Barndom. Det var en sen Maade at fremstille Tøjet paa, men det kostede ikke stort mere end Arbejdet.

Men ogsaa Gangklæderne blev for en stor Del fremstillet i Hjemmet. To Gange om Aaret, Foraar og Efteraar, kom Faarenes Tur. Et for et maatte de frem, med sammenbundne Ben blev de puttet i et Kar Vand, vasket og, naar de en Dags Tid efter var tørret, klippet med en Uldsaks. Ulden blev kartet i *Tøjer* og disse spundet til Garn, som blev vævet til Vadmel, hvoraf Skrædderen syede Benklæder, Vest, Jakke, Frakke eller Overfrakke. Før Skrædderen tog fat, havde Tøjet været hos Farveren i Hillerød eller Helsingø, hvor det blev farvet, stampet og *overskaaret* (opflosset, saa der kom Luv paa Tøjet). Skulde der væves Dynevaar, blev Garnet før Vævningen farvet i forskellige Farver. Moder maatte her ved Vævningen tælle Traadene, for at det rette Mønster kunde fremkomme.

Hvert Efteraar blev der købt en Del Gæs, som plukkede Sæd op paa Stubben. Siden blev de fedet med Havre og slagtet. Kroppene blev solgt paa Torvet i Hillerød, mens Fedtet blev spist i Hjemmet, og Fjerene blev puttet i Dyner. En Del af Uldgarnet blev strikket til Strømper, som blev valkede paa et Valkebræt for at blive bløde.

Et ægte Vinterarbejde var Sædens Tærskning. I min første Barndom blev Sæden tærsket med Plejl af en Hus-

mand. Siden købtes Tærskemaskine. Bedstefader kørte Hestene, Fader lagde Sæden i Maskinen, jeg løste Negene og lagde dem frem til Fader. Moder rev fra og lagde Halmen til Side. Halmen blev saa bundet bagefter. Da jeg blev større, bandt jeg Halm samtidig med Tærskningen. Paa en Rensemåske blev Sæden blæst, efter at Fader havde kastet den med Haanden. En Del Sæd blev solgt, Resten blev fodret op eller malet til Mel, som der bagtes Brød af.

Et andet Arbejde var Hakkelseskæring. Det gik ved Haandkraft. Bedstefader og jeg hjalp hinanden. Til Hestene blev skaaret fin Hakkelse med to Knive paa Maskinen. Til Kørerne fremstilledes en grovere Sort ved Hjælp af een Kniv. Dette var betydeligt lettere, end naar Maskinen gik med to Knive. Til Svinene blev skaaret Grønfoder paa et gammelt Skæretøj. Det havde Bedstefader Øvelse i. Hakkelsen til Kørerne kom i en stor Foderkasse. Her blandedes Vand, Skraa, Hvedeklid og Rapskager sammen med Hakkelsen. Det var Køernes Middagsmad, Morgen og Aften fik de Hø og Halm. Var Vejret godt, blev de drevet til Dammen for at drikke, ellers blev Vandet baaret til dem i tomme Træspande. Zinkspande fandtes ikke.

Kørerne blev striglet med gamle, aflagte Karter, hvorimod Hestene blev pudset med Strigle og Kardæsk. Der var to Heste paa Ejendommen. En særlig Ret for Kørerne var *Løvtikker*, en stærktlugtende Plante i Haven. En Gang imellem blev der stoppet en lille Visk i Halsen paa dem. Ogsaa en saltet Sild maatte de enkelte Gange tage. Naar en Ko havde kælvat, fik den Brød med Brændevin paa. – Kørerne blev malket tre Gange daglig.

Faarene fodredes om Vinteren med Ager- og Enghø.

De blev vandet med Spand, ogsaa om Sommeren, naar de græssede paa Marken. Der var Folk dengang, som havde den mærkelige Forestilling, at Faar ikke behøvede Vand om Sommeren, naar de stod paa Græs, men det viste sig, at de var meget taknemmelige, naar de fik slukket Tørsten de varme Sommerdage.

Mad og Drikke.

Ligesom Klædevarer for Størstedelen tilvirkedes i Hjemmet, og Penge derved blev sparet, saaledes ogsaa med Maden. I flere Aar af min Barndom blev Brødet bagt hjemme. Rugmelet blev malet paa Møllen. Naar der skulde bages, begyndte Arbejdet tidligt om Morgen. Paa to Stole i Dagligstuen blev Dejgtruget stillet op. Mel og Vand æltedes sammen med Hænderne, og Brødene, formet som Nutidens store, runde Sigtebrød, blev *slaaet op* paa Bordet. Dette var Moders Arbejde. Fader fyrede imens i Bagerovnen med Brænde, særlig Kvas. Naar Ovnen var varm og rensat for Aske, sattes Brødene ind. Ved Ovndøren sattes smaa Stykker Dejg, som bagtes og kaldtes *Skoldkager*. Det var Rugbrød, der bagtes, kun til Højtider bagtes Sigtebrød. Brødet kom i Sække og kunde holde sig frisk i nogle Uger. Men allerede i min Skoletid ophørte Hjemmebagningen. Rugen bragtes nu til Bageren, som saa leverede Brød i Stedet. Der kom ingen Brødvogn fra Bageren. Vi maatte hente Brødet ved Bageriet, som hørte til Taagerup Mølle.

Om Vinteren kørte Fader jævnlig til Mølle for at faa malet Sæd til Køer og Svin, om Sommeren, naar Køerne var paa Græs, gik det ikke saa tit for sig. Naar Brødet var ved at slippe op, hentede saa jeg Brødet hjem. Naar Fader kørte, kom der 6 Brød à 10 Pund hjem hver Gang.

De kunde vare en Tid. Jeg kunde kun transportere 2 ad Gangen. Jeg havde en Snor med Løkker, hvori jeg bar Brødene, hængende over Skulderen, eet paa Brystet og eet paa Ryggen. Vejlængden var et Par Kilometer. Det skete somme Tider, at jeg maatte efter Brød i Middagsstunden, hvad jeg ikke var saa glad for.

Øl bryggede Moder al den Tid, jeg var hjemme, og længe efter. Malt blev købt i Hillerød. Det blev malet paa Maltkværnen paa Loftet. Naar man var færdig med Malingen, var man hvid i Haar og paa Klæder af Melstøv. I Bryggerset stilledes et Kar (*Rostekarret*) paa *Karstolen*. I Karrets Bund var et Hul, hvori *Rostestaven*, en Stav som et Kasteskaft, sad. Paa Karrets Bund lagdes en *Rostevisk*, en Visk Langhalm, som holdtes nede af et Par Kampesten. Maltet kom i Karret, kogende Vand fra Bryggerkedlen hældtes i, Humle sattes til, en stor Kobberkedel eller et Kar sattes neden under Rostekarret. Det kogende Vand trak Kraften ud af Malt og Humle, Rostestaven løsnedes, og Øllet løb langsomt ned i Kedlen. To store Karfulde blev brygget. Gær blev sat paa, og nu stod Karrene Natten over, for at Øllet kunde gøs (gæres). Næste Morgen havde Gæren formeret sig til et helt Lag, som blev skummet af. Øllet blev nu *tvilnet*, hældt paa Øltønden, som blev lagt op paa en Træfod. I Bunden af Tønden sattes en *Skrík* (Øltap), hvorigennem Øllet tappedes i Kruket, som sattes paa Bordet, og som alle benyttede i Fællesskab.

Mejerier fandtes ikke som nu. Mælken hældtes i Mælkefade, for at Fløden kunde komme frem, denne skummedes af med en Skummeske og kom i en Krukke. Naar der var samlet tilstrækkeligt af Fløde, blev denne hældt i Kerne og kernet til Smør. Paa Grund af Fodringen kunde

det hælde, at der om Vinteren enkelte Gange keredes i Timevis, før der blev Smør. Flere troede i gamle Dage, at der var Hekseri med i Spillet, men den Tanke var der ingen, der havde i mit Hjem. – Moder lavede ogsaa Ost, ikke alene til vort eget Forbrug, men ogsaa til Salg. Smørret, der ikke brugtes i Hjemmet, solgtes dels hos Handelsfolk hjemme, dels paa Torvet.

Enkelte Gange om Aaret slagtedes i Reglen to Svin ad Gangen. Der kom saa en Mand fra Morgenstunden, og efter at Davren var spist, blev Svinene trukket frem, slagtet af vedkommende Mand, hængt op i Porten og skaaret op. Det var travle Dage, men til Gengæld vankede der jo ogsaa mange gode Sager: Blodpølse, Finker, Ribbensteg, Grisesylte. Hvad der ikke kom paa Torvet, blev saltet og røget. Røgningen foregik i Hjemmet.

Paa en Bænk i Haven, lige under Stuevinduerne, stod nogle Bikuber. Om Sommeren sværmede Bierne. Sværmen satte sig gerne i et Træ, en Kube sattes over, og Bierne dreves ind i denne og sattes hen paa Bænken. Om Efteraaret blev enkelte Bikuber *slaaet af*. Et Hul blev gravet i Jorden, Bunden blev i en Fart revet fra Kuben, som sattes over Hullet, hvorfra bedøvende Damp dræbte Bierne. Honningen afkogtes og kom i Krukker. Vokset brugtes til Sygarn eller solgtes. Honningen brugtes i Husholdningen paa Smørrebød til Kaffen og til Dyppelse i Rugmelsgrøden.

Der blev i de Dage ikke syltet saa meget som nu. Dog syltede Moder hvert Aar en Del Solbær, Stikkelsbær og Agurker. Fra Ramløse Sand kom hvert Aar en Kone med Tranebær, som Moder købte og syltede. Ribs fandtes mærkeligt nok ikke i Haven.

Om Efteraaret kom Sildeprangerne med Sild fra Lynæs

eller Gilleleje. Der købtes smaa Partier til Stegning og endelig flere Ol (4 Snese, 80 Stk.) til Nedsaltning. Kogt Sild var en daglig Ret hver Morgen. Den spistes med bart Rugbrød og stuede Kartoffler til. Slap Silden op, kunde der købes Spegesild. Efter Silden serveredes Mælkebrød (kogt skummet Mælk med Rugbrød i, eller der spistes Rugbrød til). Ofte spistes Mælkegrød (kogt Mælk med Rugmelsgrød i). Til *Lilmede* (Lillemiddag eller Frokost) spistes Brød med Smør, Svinefedt eller Gaa-sefedt. Paalægget var Ost eller Spegepølse, men mange Gange spistes Fedtebrødet uden Paalæg. Middagsretterne var f. Eks. Rugmelsgrød (hvoraf der kogtes saa rigeligt, at der kunde blive til overs til Mælkegrøden til Morgen og Aften), Boghvedegrød, Byggrød (uden Sukker, men med Smør), Risengrød (kun om Søndage), Fløjlsgrød (af Kartoffelmel). Smør og Sukker brugtes. Saa længe Honningen varede, brugtes den dog til Rugmelsgrøden. Til denne brugtes ikke Sukker. Endelig spistes Kartoffelgrød med Flæsk til. Dernæst Øllebrød og den saakaldte Sulemad: Hvidkaalssuppe, Grønkaal, gule Ærter, alt med Flæsk til. Som Barn var jeg ingen Ynder af Hvidkaalssuppe eller Grønkaal, hvorimod jeg godt kunde lide gule Ærter. En Gang imellem fik vi Ruskom-snusk (Blanding af Kartoffler, Gulerødder og Hvidkaal). Risengrød var min Livret, hvorimod Brødkage var omtrent umuligt for mig at spise. Grunden hertil var denne: Da min Søster var født, kom enkelte af Slægtens Koner med *Potte* til min Moder, d. v. s. Madvarer som Grynsuppe m. m. En Dag kom en Brødkage, og af denne Ret spiste jeg for meget, saa jeg blev utilpas og kunde siden ikke døde denne Ret.

Som Eftermad brugtes Brød med Flæsk og Sennep til

og Æggekage. Okse- og Kalvekød blev ikke købt. Naar en Ko havde kælvet, bagtes Raamælkskager. Klokken ca. 2 om Eftermiddagen fik vi Kaffe med brunt Sukker til. Kaffeilsætningen var Cikorie. Kaffebonnerne købtes raa og brændtes paa en Jernpande. Jeg malede ofte disse Bønner paa en Kaffemølle uden Laag, hvorfor der svøbtes et Tørklæde om Møllen foroven, for at ikke Bønnerne skulde springe paa Gulvet. Til Middagen var Maden omtrent som til Frokost. Om Aftenen var det atter Mælkebrød eller Mælkegrød. Der blev somme Tider drukket Te, altid med Fløde i. Til Dags, Frokost og Middagen skænkedes Brændevin. Fader drak først en halv Snaps, dernæst Tærskeren og Bedstefader en hel Snaps af samme Glas. Der købtes 4 Potter ad Gangen: 2 Potter à 7° og 2 Potter à 8°, som blandedes sammen.

En Gang imellem kom en Mand fra Ramløse Sand trillende med Fisk til billig Pris.

Højtider m. m.

Julen var den herligste af Højtiderne. Flere Dage forud begyndte Forberedelserne med Slagtning og Indkøb. Juleaftensmorgen gjaldt det om at komme tidligt op og overvære Moders og Bestemoders forenede Anstrengelser i Bestemoders Stue med at røre Æbleskiver sammen. Naar Aftenen nærmede sig, blev Staldene rensed, endskønt de som sædvanlig var rensed om Morgenen. Naar alt var i Orden ude som inde, blev Bordet dækket. Retterne var Risengrød, Klipfisk med Sennep og Sigtebrød med Smør paa. Smeltet Smør hældtes i Grød og Sennep. Senere blev der drukket Te med Æbleskiver til. Efter Maden spilledes Femkort og Sidste Stik. Det var den eneste Dag i hele Aaret, hvor Moder og mine Besteforældre spillede Kort.

En stor Glæde voldte ogsaa den nye Almanak med sine Smaa-*fortællinger* og Billeder. – Julemorgen spistes atter Klipfisk med Sigtebrød til. Juledag gik Fader i Kirke med Højtidsoffer til Præst og Lærer. Det samme fandt Sted Paaske- og Pinsedag. I Juledagene holdtes Selskab, hvad der ellers ikke var meget af dengang. Fader og Moder besøgte nærmeste Slægtninge, ligesom vi selv havde Gæster. Nytaarsaften fejredes paa samme Maade som Juleaften. Nytaars-skydning fandt Sted, men andre Løjer mindes jeg ikke. Mit Hjem laa jo afsides paa Marken. Den 5. Januar, Helligtrekongersaften, blev ogsaa fejret med ekstra Mad. Men saa var det forbi med Helligheden.

Fastelavnsmandag gjaldt det om at komme til Ramløse By og se de unge, maskerede Karle slaa Katten af Tønden. Paasken var ogsaa rar med sine mange Helligdage. En hel Masse Æg farvedes i Løgskaller og spistes. Disse *Paaskeæg* var altid haardkogte. Store Bededag, mente Bedstefader, var den helligste Dag i Aaret, maaske paa Grund af Navnet Store. Pinsen havde kun to Helligdage. 1. Pinsedag kunde det ske, at jeg sammen med mine Fætre fra Nordkrogen gik over Ellemose til Tibirke Bakker. Her inden for Skovgærdet ligger Frederikshøj, saa kaldet efter Frederik VII. Her var anlagt Spadseregange, og paa Højens Top var et rundt Bord med Bænke. Uden for Skovgærdet var 1. Pinsedag opstillet et langt Bord med Bænke, hvor der serveredes Øl og Kager m. m. Denne Servering maatte ikke finde Sted i Skoven. 2. Pinsedag var man til Fest i Højbjerg Hegn, hvor der var forskellige Forlystelser og Dans for Ungdommen. Sct. Hansaften gik vi op paa Bakken og saa paa de mange Blus. Selv brændte vi aldrig Blus.

De to første Søndage efter Sct. Hansdag (d. 24. Juni) holdtes Kildefest i Tisvilde. Det gjaldt om at komme med her, helst den første Søndag. Flere Gange var jeg her til Fest, i Reglen sammen med de to Fætre, Lars og Ole, fra Nordkrogen. Udgiften var ikke ret stor: 5 Øre til en Karruseltur, noget større Beløb til Indkøb af Kager, 10 Øre til en Lodseddel i Lotteriet og maaske nogle faa Øre til en eller anden særlig Forlystelse som Akrobatopvisning eller Lysbillede et enkelt Aar i Fogedgaardens Faarehus. Der stilledes ikke store Fordringer dengang. Faarehuset laa ud til Gaden. Det var helt mørkt. Et tyndt Tæppe var trukket tværs over Huset og delte dette i to Halvdele. I første Halvdel befandt Tilskuerne sig paa Staapladsen. Inde bag Tæppet var Manden med Billederne, som han stillede foran et Lys. Derved kom de til Syne paa Tæppet. Ved at bevæge et Billede, forestillende et Skib, kunde han faa Skibet til at sejle. »Det er rigtig nok Pengene værd!« raabte vi Børn. »Ja,« sagde Manden, »gaa nu ud og fortæl det til andre Børn, at de ogsaa kan faa det at se.« En Akrobat gik op og ned ad Gaden og slog paa Tromme for at kalde Folk til sig. En skarnagtig Knægt for til og sparkede Hul i Trommeskindet. »Hvem har du lært det af?« spurgte Manden. »Det har jeg lært af min Moder!« svarede Knægten.

Vi Drengene gik gerne en Tur til Helene Grav og Kilde. Et Aar traf vi ved Graven en syg Kvinde, som fortalte, at hun i tre Aar skulde til Tisvilde og hvert Aar sove en Nat paa Helene Grav, saa skulde hun nok komme sig. Ved Kilden var enkelte Aar en Mand, som for et Par Øre rakte Folk et Glas Kildevand. Dengang var Vandet rent og klart. Ogsaa Sandflugtsmonumentet Syd for Tisvilde skulde besøges, og Indskriften om Sandflugtens

Dæmpning læses. Der blev somme Aar danset tre forskellige Steder i Byen. Ved Aftenstid vendte vi hjem efter den herlige Tur. I 1880, som jeg var konfirmeret om Foraaret, skulde jeg for første Gang til offentlig Dans. Jeg kom ind i et Telt og dansede adskillige Stykker, saa det blev lys Morgen, før jeg vendte hjem, men Glæden ved denne Kildefest stod langt tilbage for den Glæde, jeg havde følt ved de forrige Fester. Næste Aar, 1881, gik jeg atter til Fest. Nu skulde der festes paa den gamle Maade og hjem til Aften. Men den rigtige Barneglæde kom ikke. Jeg var blevet for gammel. Men Dans ved Fester deltog jeg aldrig i siden.

Efter Pinsen kom en lang Tid uden særlige Højtidsdage. Først den 10. November (Mortensaften) begyndte Festdagene. Denne Aften spistes ogsaa Risengrød og Klipfisk. Og nu nærmede atter Julen sig.

Kun een Gang i min Skoletid var jeg til Juletræ. Det var i Ramløse Friskole, vistnok i 1878. Af Skoleudflugter var jeg ligeledes kun med en enkelt Gang. Udflugten gjaldt Asserbo Slotsruin.

En egen Slags Festdag i Hjemmet var det, naar Skræderen eller Sypigen kom til Huse og i flere Dage sad i Dagligstuen og syede Gangklæder. Men gjaldt det Skotøj, maatte man til Skomageren eller Træskomanden, som tog Maal af Foden. Disse to Haandværkere arbejdede i deres eget Hjem. Træskoene købtes ogsaa i Butikken. Det var altid danske Træsko med Blikkrampe. Naar man havde faaet et saadant Par fra Butikken, skulde de først *brynes* (den skarpe Kant over Vristen blev fjernet med en Kniv), inden man begyndte at gaa med dem.

Der var uden for Juletiden ikke meget Selskabsliv i mit Hjem. Af og til søgtes Selskab med nogle af de nærmeste

Slægtninge om Søndagen, særlig mine Morbrødre, Peder Olsen i Skærød og Søren Olsen i Aagerup, samt min Moster Ane, Hans Larsens Enke, i Nordkrogen. Ogsaa hos min Farbroder, Peder Larsen i Nejlinge, kom vi i Besøg.«

— — —

Ole Larsens Hu stod ikke til Landbruget, men til Bogen. Den 3. November 1883 blev han, 17 Aar gammel, Elev paa Blaagaard Seminarium, hvorfra han dimitteredes paa sin 20 Aars Fødselsdag den 9. Juni 1886. Han var Andenlærer i Græsted fra 1886 til 1890 og Lærer i St. Havelse, Ølsted Sogn, fra 10. Oktober 1890 til 1. November 1933, da han tog sin Afsked og bosatte sig tæt uden for Hillerød, hvor han havde købt et Hus.

Den 16. December 1890 var han blevet gift med en ung Pige fra sit Fødesogn, *Anna Margrethe Larsen*, Datter af Husmand *Peder Larsen* og Hustru, *Anna Margrethe*, født *Hansen*. Herom skriver Larsen: Brylluppet stod i Margrethes Hjem. Bryllupsgæsterne var: Fader, Moder, Marie (O. Larsens Søster), Tante Karen fra København og Anders Jensens Jørgine.

»Ved Hjemkomsten fandt vi en Brudegave, en Lampe, fra tre Bønder i St. Havelse, nemlig Ole Hansen, Ole Jensen og Peder Larsen. Andre Gaver var: 1 Bordtæppe fra Skolebørnene i Græsted og 1 Album fra Skolebørnene i Havelse. Tante Karen forærede en Bakke med Flødekande og Sukkerskaal, Jørgine gav 2 Vaser og Margrethes Bedstemoder 2 Æggebægre.«

O. Larsen passede sin Skole med Iver og Dygtighed, og han delte Sorg og Glæde med fattige og rige. En af hans gamle Skoledrenge, afdøde Forpagter *Frederik Nielsen*, Aalholm, havde ikke Lovord nok om hans Undervisning

og det Aandspræg, han meddelte Børnene. »Og,» sluttede Fr. Nielsen, »saa blev han Ridder af Dannebrog alene paa sin Skole.«

O. Larsen var retsindig, man kan næsten sige til Yderlighed. Skulde han købe en Ting af større Værdi, f. Eks. et Hus, faldt det ham ikke ind at prutte. Naar Sælgeren havde forlangt det og det Beløb, var det efter Larsens Mening, fordi han skulde have den Pris, og den betalte han.

O. Larsen døde den 29. Maj 1945 og blev begravet paa Ølsted Kirkegaard.

III

ANE I HØBJERG

Den 3. februar 1935 fyldte en Kone i Høbjerg hundrede Aar. Mens hun om Formiddagen sad og talte med sine Gæster, kom en Mand ind ad Døren. Det var Parcellist *Christen Hansen* fra Tisvilde. Han havde før boet i Høbjerg. Da han havde ønsket den hundredaarige til Lykke, saa hun paa ham med sit aarvaagne Blik og sagde: »Dig har jeg int set i seks og fyrr Aar!«

Hvem var den Kone, der huskede saa godt? Ja, det var det, vi skulde se paa. I 1835 – paa Frederik VI's Tid – boede der i Skævinge en Parcellist, der hed *Peder Larsen*. Han var blevet gift med en Pige, der hed *Petronelle Hansdatter*. De var begge to i Besiddelse af et overordentlig godt Helbred, og de var flittige og bjergsomme. Om Konens stærke Natur vidnede en Begivenhed, der fandt Sted den 8. August 1831. Det var altsaa i Høstens Tid, og de to Ægtefolk, der havde været gift et Aars Tid, gik og bandt Rug. Imidlertid følte Konen sig utilpas og sagde til Per, som Manden blev kaldt, at de vist kom til at gaa hjem, saa han kunde hente Madammen. Da de havde naaet Hjemmet, fik Manden spændt for i en Fart og kørte af Sted, men da han kom tilbage med Jorde-

moderen, var Konen intet Sted at finde inde i Huset. Per fandt hende ude i Stalden, hvor hun var ved at malke Køerne. Naar det alligevel ikke kunde blive til noget med Fødselen foreløbig, mente hun, at hun ligesaa godt kunde udnytte Tiden og faa Malkningen fra Haanden.

Nu gik hun ind og lagde sig i Sengen, og kort efter var Barnet født. Det var en Dreng, og han fik Navnet *Lars Pedersen*. To Aar efter, 1833, fik de endnu en Søn, og han blev kaldt *Søren Pedersen*.

I 1835 var der atter et Barn i Vente, det skulde jo helst være en Pige, og det blev det ogsaa. Den 3. Februar kom Barnet til Verden, og hun fik Navnet *Ane Pedersdatter*. Det fjerde og sidste Barn var ligeledes en Pige. Hun blev født 1841 og døbt *Maren Pedersdatter*. Ane, som er denne Skildrings Hovedperson, blev, da hun voksede op, en rask Pige. Man kan vist godt sige, at hun ikke var bange for noget. Hun tog Tag med sine Brødre, hun sprang op paa Ryggen af den blissede og lod den trave ud i Marken. Lige heldig var hun nu ikke altid. En Søndag, da hun viste lovlig stor Interesse for en Tørvegrav, faldt hun i Vandet og vilde være druknet, hvis Faderen ikke var blevet alarmeret i Tide. Han løb, alt hvad Remmer og Tøj kunde holde, undervejs smøgede han Kirkefrakken af sig, saa han lige var parat til at smide sig paa Bredden af Tørvegraven og lange en Arm ud til Datteren.

Der var Sport i Ane. Hun sprang med Springstok, og en Dag vilde hun prøve det helt store. Hun entrede op paa Stænget med Stokken i Haanden og lø højt, da hun sprang ud af Lemmen i Gavlen. Men Latteren gik af hende, da hun havnede paa Toppen af en Kartoffelkule og erfarede, at Jord var haardere end Vand.

Anes Paafund var utallige, og det er næppe helt hen i Vejret, naar Mænd af Slægten senere betegnede hende som en vilter Unge.

Paa Grund af daarlig Hørelse kom hun først i Skole, da hun var otte Aar. Det var i den indbyrdes Undervisnings Tid. Om sin Skolegang fortæller Ane følgende: Inden jeg begyndte Skolegangen, lærte jeg lidt af mine ældre Brødre, naar de sad hjemme og læste. Dengang var det jo Udenadslæren det hele. Det er utroligt, saa meget man skulde huske. Om det saa var Geografi, skulde den læres udenad. Og saa sad man og remsede en Masse Navne op uden at vide, hvad det i Grunden var for noget. Det var en værre Lærdom den!

I Skolestuen hang der Tabeller paa Væggene, og vi ældre maatte saa være de mindre behjælpelige med at faa Tingene lært. Læreren bestilte ikke andet end at sidde oppe paa Katederet og give Signal med sin Fløjte og saa iøvrigt se til. Der var dog een Ting, han kunde, det var at bruge Spanskrøret, og det gjorde han ogsaa flittigt. Naar der var nogen af Drengene, der havde gjort noget galt, maatte de op foran Katederet og ligge paa Gulvet med Knæene paa tørre Ærter. De maatte ikke røre Gulvet med Fødderne, men skulde holde Balancen med Knæene. Hvis de trillede om, vankede der af Spanskrøret. —

Anes Konfirmation fandt Sted under Trearskrigen. »Det var en ordentlig Glædestid,« fortæller hun som hundredaarig, »da Soldaterne kom hjem og havde sejret i 48. Hvor saa de dejlige ud, da de kom marcherende i de røde Uniformer med Blomsterkranse paa Skuldrene, og Musikken spillede. Jeg mindes tydeligt, hvordan de blev hilst med Jubel, saa der ingen Ende var paa det.

Der blev holdt Soldatergilder, og der holdtes rigtige Taler for dem, saadan som de havde klarer sig. Men saa kom 64, da det gik anderledes, og da var der Sorg . . . «

Det var et heldigt Tidspunkt, Peder Larsen overtog sin Ejendom – vel omkring 1830. Den store Landbrugskrise fra 1818 til 1828 var forbi, og Tiderne begyndte at bedres. At de to Mennesker var dygtige og bjergsomme Folk, er allerede antydnet. Det gik da ogsaa saa godt fremad for dem, at Peder Larsen 1854 kunde sælge Stedet i Skævinge og købe *Slettebjerggaard* i Højbjerg. Det var et stort Fremskridt, og Peder Larsen forstod at drive Gaarden, saa den gav Udbytte.

Men uden Modgang havde Tilværelsen i Skævinge iøvrigt ikke været. I Aaret 1845 skete der den Ulykke, at den ældste Søn, Lars Pedersen, kom til at slaa sig i det ene Øje med en Piskesor. Der gik Betændelse i Øjet, og gennem de to Synsnerver, der krydses, forplantede Betændelsen sig til det andet Øje, saa han blev fuldstændig blind. Man forstod ikke dengang som senere at operere et sygt Øje bort og sætte et Glasøje ind i Stedet, ved hvilken Operation Sygdommens Udbredelse kunde standses.

Nogen Uddannelse til Erhverv var ikke dengang mulig for en blind. Det kgl. Blindeinstitut, der siden kom til at øve en stor Gerning for de blinde, blev først oprettet 1858. At Forældrene stadig havde Opmærksomheden henvendt paa denne vanskeligt stillede Søn, er utvivlsomt. Hans Fremtidsskæbne har ansporet dem til yderligere Flid og Paapasselighed.

Slettebjerggaard var Nabogaard til *Baunegaard*, der ejedes af *Niels Nielsen*. Om denne Gaards Historie vides der en Del, og her skal anføres Hovedtrækkene: 1788 fik Gaardmand *Lars Rasmussen*, gift med *Ane Rasmus-*

datter, Baunegaard i Fæste. Hans Søn, *Rasmus Larsen*, gift med *Birthe Rasmusdatter* – ja, hun hed ogsaa Rasmusdatter – overtog Gaarden 1812. I deres Tid skete der det betydningsfulde, at Rasmus Larsen fik Arvefæsteskøde 1816. Dette Ægtepar havde ingen Børn, men 1821 overdrog Rasmus Larsen Gaarden til *Niels Nielsen*, der var gift med hans Søsterdatter *Bodil Jensdatter*, og det var dem, der sad som Gaardmandsfolk paa Baunegaard, da Peder Larsen og Petronelle 1854 blev deres Naboer.

Niels Nielsen og Bodil havde tre Døtre og en Søn, der hed *Jens Nielsen* og var den yngste af Flokken. En af de tre Døtre blev gift med Byens Smed og derved Moder til Smedene *Søren* og *Niels Sørensen*.

Ane var en munter og livsglad ung Pige, dertil baade flittig og foretagsom. Det er forstaaeligt, at der blev en Del Samkvem mellem Familierne paa de to Nabogaarde, og ikke mindst mellem Ane og Niels. Det endte med, at de blev forlovede, og 1860 stod Brylluppet. Som det var Skik og Brug paa Gaardene, skulde der være stort Gilde, Slægt og Venner blev indbudt, men det var ikke saa let at deltage i den Slags, hvis man boede længere borte. Nu om Stunder lejer man slet og ret en Bil, hvis Toget ikke passer, men i 1860 fandtes der ikke andre Jernbaner end den fra København til Roskilde, og den gik jo ikke om ad Højbjerg. Niels Nielsen havde en Svoger, *T. Jensen*, der var Lærer i Svedstrup, Ølstykke Sogn. Han blev naturligvis indbudt til Brylluppet, men han maatte sende Afbud, for hans Hest var død, og han saa ingen Udvej til at komme den 4–5 Mil lange Vej. Hans unge Sønner vilde dog ikke lade en saadan Festlighed gaa fra sig. De gik paa Deres Ben lige fra Svedstrup til Højbjerg.

Brylluppet fejredes i to Dage, skiftevis paa de to

Gaarde. Der var et langt Vogntog til og fra Kirke, og foran red to Forridere. Efter Egnens Skik og Brug skulde de, naar Brudetoget var naaet halvvejs hjem fra Kirke, ride omkap, og den, der først naaede til Bryllupsgaarden, skulde byde de nygifte en Skænk. Men Uheldet var ude efter Sejrherrén, idet Hesten slog ham af, da han naaede Porten, og han faldt ned i en Møddingpøl ved Siden af Vejen. Han var altsaa ikke rigtig egnet til at byde nogen Skænk, og denne Ære tilfaldt derfor den anden Forrider.

Nu blev Ane Husmoder paa Baunegaard, og der var meget at gøre paa en Bondegaard i de Dage, men Ane havde Hænderne godt skafte, og hun vidste, hvad hun gik efter.

Som gammel fortalte hun om Pigearbejdet i sin Ungdom. I den mørke Tid maatte de op Kl. 5 om Morgenen, om Sommeren Kl. 3 eller 4. Pigerne maatte tage fat paa alt muligt, læsse og strø Møg, kline Lervægge og meget andet Udearbejde foruden alle de huslige Sysler, brygge, bage, lave Smør og Ost, karte og spinde til Kl. 9 eller 10 om Aftenen.

Der var ikke noget, der hed Udgang om Aftenen. Om Søndagene stoppede de Strømper og lappede deres Tøj. Naar de om Aftenen endelig havde en Fristund, samledes de unge og sang Sange. Dem kunde man mange af. »Der behøvedes ikke meget til Opmuntring,« sluttede Ane, »vi kunde have det saa hyggeligt omkring en stakkels Tranlampe.«

Et lille Træk, som Ane fortæller fra Baunegaard, tager vi med i Forbifarten. Øllet skulde være godt og Brødet fast. Hvis det smuldrede, skændte vor Far. »Jeg tror,« sagde han en Dag til Pigen, »at der er kommet for lidt Sved i Brødet, for det vil ikke hænge sammen.« – »Sved!«

sagde Pigen, »der har ikke været saa meget Sved, at mine Haarrødder kunde blive fugtige!« – »Naa, slap det der ud,« sagde vor Far, »naar der ikke var Sved, saa er Dejgen heller ikke ordentlig æltet.«

Ane var altsaa velforberedt til at overtage en Bondes alsidige Gerning. Indtægterne af en Gaard bestod dengang væsentlig i Salg af Korn og Smør. Tilberedningen af Smørret krævede megen Omhu, for at Produktet kunde blive saadan, at en rimelig Pris kunde opnaas. Det var en kendt Sag, at Torveprisen paa Smør var højere i Helsingør end i Hillerød, men de stillede ogsaa paa forskellig Vis større Krav, og desuden gjaldt det om at være tidligt paa Færde. Naar Solen stod op, kørte Ane – der jo som tidligere nævnt ikke var bange for Heste – til Helsingør med Smør.

Jens Nielsen og Ane var Fremskridtsfolk. De var godt enige om, at det gjaldt om at udnytte alle Muligheder. Gaardens Drift blev forbedret paa mange Omraader, Vandhuller blev fyldt, Jorden drænet og Smørproduktionen forbedret. Der blev indrettet et Vandmejeri paa Gaarden, og nu kørte Ane ikke til Torvs i Helsingør mere. Det forbedrede Smørprodukt blev i 100 Punds Dritler solgt i København til en højere Pris, end der kunde opnaas i Hillerød eller Helsingør. Da Naboerne saa Fordelen ved denne Fremgangsmaade, var der flere af dem, der fulgte Eksemplet.

Det er ikke for meget sagt, at de to Mennesker blev Foregangsmænd i deres Egn og det baade materielt og aandeligt. Jens og Ane kunde ikke nøjes med de ydre Fremskridt alene. Der var i deres Sind en Trang til Aandsliv. Men hvor skulde dette Liv komme fra? Det var det, de ikke rigtig vidste.

Der havde paa Egnen været en religiøs Bevægelse, som var ledet af en Kone, der hed *Maren Kristoffersen*, Moder til Gaardejer *Lars Henrik Nielsen*. Jens Nielsen og hans Hustru kom med i Bevægelsen og deltog i nogle Møder i Maarum, men disse, der var stærkt pietistisk præget, tiltalte dem ikke rigtigt.

De mødte imidlertid en anden Aandsretning, som fuldt ud tilfredsstillede dem, og det var den grundtvigske. Anes Søster, Maren, der havde været Elev paa Kolds Skole, var en stærkt aandelig udviklet Kvinde. Hun fik stor Indflydelse paa dem, ligesom hun i det hele Livet igennem satte sit Præg paa sine Omgivelser. Hun blev gift med *Rasmus Kristensen* (1850–1919), der i mange Aar ejede en Gaard i Ramløse og paa flere Omraader blev en af Egnens ledende Mænd.

Den, der maaske allerbedst evnede at udløse Jens og Anes bundne Tanker, var dog nok *C. Hostrup*, der fra 1862 til 1881 var Præst i Hillerød. Om sit Møde med »Højbjergerne« fortæller han i »Senere Livserindringer« saaledes: I Græsted og Maarum virkede en ung, ivrig Kapellan, *Jeansson*, der tilhørte Indre Mission og ved sine Dommedagsprædikener trak mange til Kirke. Han fik nu den ejendommelige Idé at indbyde Hostrup til at deltage i et af de gudelige Møder, han nu og da holdt, en Sommereftermiddag i Skoven.

Efter Mødet kom Hostrup til at tale med en lille Kreds af Bønderfolk, der ikke følte sig tiltalt af Indre Mission, men derimod havde været glade ved, hvad han sagde. De var fra Højbjerg, og de var fra den Dag hans Venner. » De var velstaaende Gaardmandsfolk, men ganske fri baade for den Forfinelse og den aandelige Sløvhed,

som fra Hovedstaden bredte sig i flere Miles Omkreds, de var tarvelige og gammeldags i deres Klædedragt og Levevis, men hjerteligt opvakte Mennesker, der var modtagelige for enhver god aandelig Paavirkning. De kom nu meget jævnlig i Frederiksborg Slotskirke og til Møderne paa Freerslev Højskole [oprettet 1867]; efterhaanden fik de flere med af deres Slægt og Venner, og skønt nogle af disse boede i andre Byer og Sogne, og der ogsaa sluttede sig flere flinke Skolelærerfamilier til, vedblev vi at kalde dem med et Navn »Højbjergerne«. Deres unge Karle og Piger søgte alle til Højskole, især til Triers i Vallekilde; vore nærmeste Venner i Hillerød blev ogsaa deres, og ligesom de alt imellem besøgte os, besøgte vi ogsaa dem og havde paa begge Sider megen Glæde deraf.«

Man tager næppe fejl, naar man betragter Jens og Anes Hjem paa Baunegaard som et Midtpunkt i denne aandelige Opvaagnen, som efterhaanden skulde føre saa meget med sig.

Jens Nielsen var meget optaget af Skyttesagen og søgte at faa Ungdommen interesseret i den. Sammen med sin Hustru arbejdede han stærkt for at faa de unge til at tage paa Højskole.

Haand i Haand med Skyttesagen gik Gymnastikken, men her var der den Vanskelighed, at man manglede et Lokale. Imidlertid hjalp man sig, som man kunde, idet man drev Gymnastik i Loen paa Baunegaard og Lykkegaard. Lederen var Huslæreren paa Baunegaard, *Peter Svegaard*, der senere blev Højskoleforstander i Sorø.

Ane var som sine Forældre en kernesund Natur. Hun var aldrig syg og laa kun i Sengen, naar hun skulde have et Barn. Dette skete syv Gange, og den ene Gang fik hun

Tvillinger. De otte Børn, seks Sønner og to Døtre, var: *Ole, Niels, Bodil Kirstine, Kristian, Signe, Harald, Svend og Frederik*. Efter Gaarden fik de alle Navnet *Baun*.

Ane ønskede ikke sine Børn undervist paa samme Maade, som hun selv var blevet det i Skævinge. Derfor antog de en Huslærer, som havde en tilsvarende Livsopfattelse som de selv.

Jens Nielsen omtales af dem, der har kendt ham, som en ædel Mand med et følelsesbetonet Sind. Han havde Lyst til at se sig om og rejste saaledes over til Vestjylland for at faa et Indtryk af denne Egn og det mægtige Vesterhav. En saadan Rejse var for en Bondemands Vedkommende i hine Tider noget ganske ualmindeligt. Hvad mere var, han foretog en Rejse til Norge i Selskab med Peter Svegaard og Lærerne *Petersen* i Ammindrup og *Svegaard* i Kagerup. Disse to Mænd hørte ogsaa til den grundtvigske Retning.

Men Ane blev ikke sparet for Modgang. 1878, efter atten Aars Ægteskab, døde Jens Nielsen af Lungebetændelse, og nu sad Ane tilbage med en stor Flok Børn, men hun lod sig ikke slaa ud. Der blev, da hun fyldte 100 Aar, sagt om hende, at hun havde Nerver af Staal, og det er sikkert rigtigt.

Ved Hjælp af en Bestyrer drev hun Gaarden, indtil Sønnerne blev saa store, at de kunde afløse ham. Hun opdrog sine Børn, og hendesaarvaagne Blik holdt Øje med de Fremskridt, der paa de forskellige Omraader viste sig.

Da Huslæreren rejste, oprettede Ane i et Hus, der hørte til Baunegaard, en Friskole, hvor *Frederik Højmark*, senere Redaktør af »Jysk Morgenblad« og død 1930, var Lærer. Flere andre Familier sluttede sig til,

men en Del Aar efter ophørte dog denne Skole, idet Lærer Petersen, Ammindrup, som Børnene nu kom til at gaa hos, fuldt ud kunde tilfredsstille Forældrene.

Inden vi gaar videre, maa vi et Øjeblik vende tilbage til Slettebjerggaard og dens Beboere. Peder Larsen og hans Kone blev begge gamle, han 83 og hun 85. Gaarden gik i Arv til den næstældste Søn, *Søren Pedersen*. Den ældste Søn, Lars, var som tidligere nævnt blind. Efter at han havde mistet Synet, skærpedes hans Hukommelse. Han kunde huske, hvad det skulde være, blot det een Gang var kommet inden for hans Bevidsthed. Det var næsten ligegyldigt, hvad man spurgte ham om, saa vidste han Besked. F. Eks. Indbyggerantallet i samtlige europæiske Hovedstæder huskede han nøjagtigt. Omkring 1880 flyttede han over paa Baunegaard og fik her en god Pleje, ligesom han fra sin Søster mødte megen Forstaaelse med Hensyn til Oplysning om, hvad der foregik omkring dem og ude i den store Verden. Han kom iøvrigt ikke helt tomhændet, idet han medførte en Arv paa 10,000 Kr., hvoraf han brugte Renterne til sine Fornødenheder. Selve Kapitalen, der ikke blev angrebet, tilfaldt efter hans Død Anes Børn.

Lars Pedersen, der var født 1831, døde den 2. August 1914. Han blev 83 Aar gammel og døde uden forudgaaende Sygdom. Han laa kun i Sengen en Dags Tid. Da *Harald Baun* kom op til ham den 2. August for at læse Avisen for ham, hvis betydningsfuldeste Nyhed var, at England havde erklæret Tyskland Krig, svarede den gamle derhenne fra Sengen: »Naa, har England det, ja saa er det vist bedst, jeg piller af.« Det slog ogsaa til. Han døde nogle Timer senere stille og rolig og blev begravet paa sin Fødselsdag den 8. August.

En Begivenhed af stor Betydning for Byen var det, da man i 1882 opførte et Forsamlingshus i Højbjerg. Ogsaa her var Ane Nielsen i Spidsen, idet hun skænkede Grunden.

Det første Forsamlingshus, som byggedes der i Egnen, var Vejby, der indviedes den 8. Oktober 1882. Umiddelbart efter fulgte Højbjerg, indviet den 22. Oktober s. A., og senere Udsholt 19. September 1886, Ramløse 22. Oktober 1893, Annisse 5. September 1897 og Valby 15. August 1909.

Det var Ane Nielsen en stor Glæde, da Forsamlingshuset var opført og kunde give Rum for den Forkyndelse og det Livssyn, som det var hendes Lykke at eje. I Højbjerg Forsamlingshus rørte der sig i det hele taget et rigt Liv. Der blev holdt Foredrag. Saaledes kan det nævnes, at Folketingsmand, Lærer *H. J. Hansen*, Ølstykke, der var kendt som en ildfuld Taler, baade naar det gjaldt religiøse og politiske Emner, et Aars Tid holdt Foredrag i Huset en Gang om Maaneden. Der var gratis Adgang, og hvem der betalte Udgifterne, vidste ingen bedre end Ane Nielsen. Gennem de mange Aar, der gik, kom der senere i den Foredragsforening, der blev stiftet, Talere rundt omkring fra Landet. De boede paa Baunegaard, og Ane Nielsen, der til sine andre Egenskaber ogsaa føjede den værdifulde, at hun var gæstfri, skænkede ved saadanne Lejligheder mange Kopper Kaffe til Gaardens Gæster.

I Forsamlingshuset fik Gymnastikken gode Kaar. Først var det Karle og Drengene, der øvede sig. Pige-gymnastikken ansaas vel dengang næppe for helt passende. I hvert Fald var Opvisning deraf afgjort upassende, hvis Mandfolk var til Stede, men i Højbjerg vovede man Springet.

»Frederiksborg Amts Avis« for 9. April 1896 fortæller om Gymnastikopvisningen i Højbjerg Forsamlingshus anden Paaskedag, at der var saa mange Tilskuere, at det kneb med at faa Plads til Gymnasternes Øvelser. Først fremførte *Christoffer Nielsen*, Kæderup, 19 raske Dreng, og derefter mødte *Harald Baun* – en af Ane Nielsens Sønner – op med 12 dygtige Karle. Særligt Bifald vakte en dengang meget brugt *Skjolddans*, som Karle og Dreng i Fællesskab fremviste til sidst.

Alt det var meget godt, men saa kom det spændende. Man mærker i Referatet, hvordan Tilskuerne næsten glemte at trække Vejret, da de 14 unge Piger i deres klædelige blaa Gymnastikdragter, ført af *Signe Baun* – Ane Nielsens Datter – syngende marcherede ind i Salen. Den aandeløse Stilhed afløstes af Overraskelse og Bifald, da man saa, hvor vidt de unge Piger havde drevet det i Løbet af godt og vel to Maaneder.

Saa vel Drengenes som Karlens Øvelser blev bedømt, og der blev givet Præmier for deres Ydelser, Harald Baun, der baade var Leder og Deltager, blev et stort Nr. 1. Men det vigtigste var, at nu var Isen brudt. Pige-gymnastikken kunde tolereres, selv om man ganske vist var saa nysgerrig, at man nu og da var lige ved at træde paa Gymnasterne.

En ikke uvæsentlig Del af det Arbejde, der blev gjort i Højbjerg Forsamlingshus, er Dilettantkomedierne. I en lang Aarrække blev der hvert Aar spillet et eller andet Stykke, »Eventyr paa Fodrejsen«, »Genboerne«, »Soldaterløjer«, ja, næsten alle Hostrups Komedier, flere af Erik Bøghs, Zakarias Nielsens »Nye Tider« og adskillige andre.

Det var en god Øvelse for Deltagerne og en fornøjelig

Oplevelse for Tilskuerne. Harald Baun spillede med i 40 Aar, de sidste 10 Aar var han Instruktør.

Men der skete meget andet i Højbjerg. Baunegaard var Midtpunkt for Egnens Liv. Her mødtes man for at drøfte materielle Fremskridt og aandelige Spørgsmaal. Det var ogsaa her, i Anes Hjem og med hende som Midtpunkt, at Byens Mænd samledes for at drøfte Oprettelsen af et Andelsmejeri. Det er iøvrigt tidligere omtalt, at Ane nærede stor Interesse for Smørproduktionen og dens Forbedring.

Resultatet blev, at Andelsmejeriet »Kildevæld« i Annisse Sogn traadte i Virksomhed som et af de første her i Amtet. Det ældste er Horns Herreds Andelsmejeri, der begyndte sin Virksomhed den 3. Oktober 1888, men iøvrigt var der i den Grad Gang i denne Gren af Andelsbevægelsen, at ikke mindre end 8 Andelsmejerier det Aar aabnede deres Porte i Løbet af to Maaneder, Hjørlunde og »Kildevæld« 1. Nov., Græsted 2. Nov., Sigerslev 6. Nov., Langager i Ølstykke Sogn 13. Nov., Blistrup 16. Nov. og »Ørekilde« i Vejby Sogn 3. Dec.

En Begivenhed, der fik stor Betydning for Egnens Aandsliv, var Oprettelsen af *Frederiksborg Højskole* 1895. Højbergerne blev *Holger Begtrup*s Venner, som de havde været *Hostrups*. Trofast mødte de op til Møderne paa Højskolen og til de store Folkefester, der ved St. Hansdagstide holdtes paa Fruebjerg i Gribskov. Højbjerg Foredragsforening havde ofte Besøg af *Holger Begtrup* og hans Lærere, som der fandt en lydhør Tilhørerkreds.

Nu, da vi atter er vendt tilbage til Højbjerg Forsamlingshus, er der al Grund til at omtale den Fest, der den 22. Oktober 1932 blev afholdt i Anledning af, at der var gaaet 50 Aar, siden Huset var blevet indviet.

Salen straaledede af Efteraarets Blomsterpragt, og da de hundrede Mennesker var bænkedede, bød Skytteforeningens Formand, Gaardejer *Oluf Olsen*, Kæderup, velkommen, hvorefter Sparekassedirektør *J. P. Pedersen*, Helsing (forhen Grønhøjgaard), talte for Æresgæsten, Ane Nielsen, idet han bragte hende en varm Tak og overrakte hende en Krystalskaal med Frugt.

Efter Sangen »Høje Nord« holdt fhv. Højskolelærer, Landbrugskandidat *Niels Larsen*, Hillerød, den egentlige Festtale, idet han gav en Oversigt over Aandslivets Historie der i Egnen. Han udtalte bl. a.: I Midten af forrige Aarhundrede levede her i Høbjerg en livlig, interesseret Befolkning, i hvilken der opstod en religiøs, pietistisk præget Vækkelse. Jeg tror, at det har sin Betydning, at et aandeligt Liv opstaar paa den Maade, at Menneskene bliver religiøst grebne. Senere – en halv Snes Aar efter – udfoldede Livet sig i grundtvigsk Retning, og det blev Hostrups milde Toner om Guds Kærlighed, der her fandt Befolkningens Øren. Den religiøse Vækkelse fremkaldte andre Bevægelser. Her opstod en Friskole med Højmark som Leder. I politisk Henseende knyttedes en nær Forbindelse med *C. Berg*. Skyttesagen førtes ogsaa livligt frem her, ligesom der skete et stærkt Fremstød paa Landbrugets Omraade, det »nye Landbrug«, som det kaldtes, og man fik i den Retning Føling med Forstander *Svendsen* og Landbrugslærer *Christensen*, Tune. Høbjergerne var dengang baade Idealister og Realister.

Af de Mænd, der gik i Spidsen for Opførelsen af Huset her, skal jeg kun fremhæve enkelte, der var ledende i Arbejdet, der foregik i Huset. Der var *Peder Svegaard* og den kønne Personlighed *Kjeld Svegaard*, senere *Niels*

Sørensen, der var meget ivrig paa Gymnastikkens Omraade.

Paa det aandelige Omraade virkede Lærer *Petersen*, Ammindrup, *Svegaard* i Kagerup og til Dels ogsaa *Zakarias Nielsen* i Nejlunge. Blandt de første Ordførere her ragede *Morten Pontoppidan* højt op, ligesom *Hansen-Ølstykke*s bibelske Foredrag om de gamle Guds Venner, Patriarkerne og Profeterne, blev hørt med Glæde.

Hostrup var glad for at komme her og følte sig beriget derved, ligesom *Vilh. Malling* [Kapellan i Hillerød, 1878–1881, senere Valgmenighedspræst i Odder] betegnede sig selv som en aandelig Søn af Højbjerg.

Hvad var Grunden til, at denne jævne Befolkning ikke alene paavirkedes af, men ogsaa kom til at øve Indflydelse paa de fremmede Talere? Ja, det laa vel i, at de unge her var saa ejendommelig friske, og at de gamle – *Ane Jens Niels'* og hendes Mand, *Jens Nielsen*, *Søren Pedersen* og flere af de gamle Bønder – var saa hyggelige, trygge, milde, urokkelige – urokkelige ogsaa i svær Modgang.

Nu er Tiden og Indstillingen en anden. De unge har andre Idealer og vandrer paa andre Veje. Vi ser nu den store Afstand mellem det, vi er, og det, vi skulde have været. Denne Erkendelse afføder Spænding, som kan give sig Udslag i Arbejde. Taleren sluttede med Ønsket om, at de gamles Liv maatte føres videre omend i andre Former.

Efter at man havde sunget »Et jævnt og muntert, virksomt Liv paa Jord«, takkede *Ane Nielsen* og fortalte om sine Bevæggrunde til at skænke Byggegrunden.

Hendes Søn, *Harald Baun*, talte for Fædrelandet og dvælede ved det Arbejde, der i mange Aar var gjort i Forsamlingshuset. Han omtalte Foredragsforeningens Ar-

bejde. De første Formænd var Svegaard, Pedersen og Højmark. Lærer *Dahlmann Klausen* havde været Formand i 27 Aar, og nu var Ledelsen i gode Hænder hos *Jørgen Pedersen*, Grønhøjgaard.

Det var en stor Festdag for alle Deltagerne og især for Festens Midtpunkt den 97-aarige Ane Nielsen. Denne Fest bragte Ane Nielsen et lyst Minde. Hun oplevede iøvrigt adskillige Begivenheder, der afsatte sig som mørke Minder i Sindet. Fra sin Mands Død 1878 til 1903, da hun var fyldt de 68, havde hun selv Ansvaret for sin Gaard. I 1903 overtog hendes Søn, *Harald Baun*, født 1873, Gaarden, og dermed skulde man tro, at den flittige gamle Kvinde, der aldrig lod et Øjeblik gaa tabt, skulde faa Lov at slappe af, men det kom til at gaa helt anderledes.

I Aaret 1919 døde Harald Bauns Kone, og Ane maatte for anden Gang, 84 Aar gammel, paatage sig en Husmoders ansvarsfulde Gerning. Hun ledede Arbejdet, og hun hjalp til at opdrage Børnene. Da de to Døtre voksede til, overtog de det meste af »Bedstes« Arbejde, men virksom i Huset blev hun ved at være. Og da Døtrene fløj ud af Reden og selv stiftede Hjem, tog Ane for tredje Gang Husmoderens Pligter paa sig.

Store Sorger oplevede hun en Række af, flere af Børnene døde, Svigerbørn og Børnebørn ligeledes. Men hun bar det altsammen med Taalmodighed. Hun beklagede sig aldrig. Dette skyldtes foruden hendes usædvanlige Helbred hendes stærke Tro paa Livets gode Magter.

Til hendes urokkelige Sindsligevægt bidrog ogsaa, at hun var et Forstandsmenneske. Med sin udprægede Virkelighedssans vurderede hun i sit Liv, hvad der blev talt og skrevet, og hun godkendte kun det, som efter hendes

Skøn kunde tjene til at dygtiggøre og gavne Menneskene aandeligt og materielt.

Som tidligere antydet havde hun et Jernhelbred. Hun havde aldrig ligget i Sengen, undtagen naar det drejede sig om en Barnefødsel, og hun blev 96, før hun havde Besøg af en Læge.

Folk, der kendte hende nøje, udtalte, som tidligere anført, at hun havde Nerver af Staal. Aldrig tabte hun Fatningen, selv i farefulde Øjeblikke. Da hendes Sønneson, Frede, saaledes engang laa i Barnevognen, som stod paa Havegangen, rullede Vognen i et ubevogtet Øjeblik ud i Havens dybe Dam. Da den 80-aarige Kvinde opdagede det skete, sprang hun resolut ud i Dammen og reddede baade Barnet og sig selv op paa det tørre.

Et andet Eksempel har man fra København, hvor hun i en Alder af nogle og firs en Tid bestyrede Huset for en Søn, der boede paa 3. Sal. Flere Gange steg Ane Nielsen ud paa Gesimsen for at pudse Vinduerne udvendig. Synet heraf bragte næsten hver Gang Opløb i Gaden.

Et værdifuldt Rygstød i Tilværelsen havde Ane i sin Læsning. *Morten Pontoppidan* kendte hun, fra han begyndte sin Højskolegerning i Frerslev 1878. Hun læste en Række af hans Andagtsbøger, og hun fulgte med Interesse med i Artiklerne i »Frit Vidnesbyrd«, som udkom fra 1893 til 1904. Hun læste i det hele mange Bøger, bl. a. *Zakarias Nielsens*. Ham kendte hun fra hans Lærertid i Nejlunge. Men hun gik ingenlunde af Vejen for tungere Ting, *Amalie Skram* og *Henrik Pontoppidan*. De fleste af *Jakob Knudsens* Bøger læste hun ogsaa. Da hun nærmede sig de hundrede, gik hun i Gang med *H. P. Hans-*

sens »Et Tilbageblik«. I det hele havde Ane et aarvaagent Blik for Tidens Spørgsmaal og Foreteelser.

Da den runde Fødselsdag nærmede sig, vakte det forstaaeligt nok megen Opmærksomhed. En Mand kom ud fra København og skulde hilse fra sit Blad, om Ane Nielsen vilde fortælle ham noget om gamle Dage. Det vilde hun nok. Hun blev af varsomme Hænder anbragt i en Kurvestol ved Vinduet. Hun holdt ikke af for megen Omsorg, men nok af Opmærksomhed. Ane fik Hørerøret paa Plads, og Manden satte sig over for hende og betragtede hendes Ansigts Kniplingeværk af fine Rynker. – Og saa fortalte Ane om stort og smaat. Hun havde jo oplevet hundrede Aars Danmarkshistorie. *Frederik VII* omtalte hun i nærværende Vendinger, kun *Christian VIII*, der døde 1848, betegnede hun som »den gamle«. For to Aar siden – det maa have været i 1933 – havde hun set »unge *Christian X*« til Hest derude paa Marken, da der var Kongerevy og en Masse Soldater.

Der er slet ingen Tvivl om, at Manden fra København drog hjem med den Fornemmelse, at han paa een Gang havde truffet en gammel Kone og et levende Menneske.

Naturligvis var Ane Nielsen ikke blevet hundrede Aar, uden at det havde afsat sine Spor. Nutidens Foreteelser vandt ingenlunde altid hendes Bifald. Det gjaldt f. Eks. Dansen. »Ungdommen følger jo slet ikke Musikken, naar der danses,« sagde hun. »Og det er i det hele taget ikke Musik, de spiller. For mig lyder det rædsomt. Nej, den gamle Dansemusik i Radioen, det er da noget, man kan forstaa.«

Nutidens Politik faldt heller ikke i hendes Smag. »Hostrup var et dejligt Menneske, munter og veltalende,

særlig paa Grundlovsdagen, hvor han talte om Politik og om Junigrundloven. Nu om Dage er Politik ikke, hvad det var. Det er dog forfærdeligt, hvor de snakker inde paa Rigsdagen. Der skulde ikke være halvt saa mange, saa gik det nok bedre – – Nej, Politik er ikke, hvad det var i min Ungdom.«

Visen »Dengang da jeg var Pige, da var der Piger til« vil altid være aktuel. At Ane Nielsen ogsaa kunde synges med paa den, gør hende ikke mindre, kun mere menne-skelig.

Den helt store Dag var Fødselsdagen den 3. Februar 1935, da Ane Nielsen fyldte hundrede Aar. Alle Højbjergs Flag var oppe, og Spændingen var stor hos gamle og unge. Den mest uimponerede var maaske Ane selv. Hun tog imod Gratulanter, alt mens Opmærksomheder strømmede ind paa Baunegaard. Der var Telegrammer fra Kongen og fra Stiftamtmand *Oxholm*. Der var Blomster og Gaver i stort Tal.

Men den største Begivenhed var Festen i Højbjerg Forsamlingshus. Den smukt pyntede Sal var fyldt til sidste Plads af forventningsfulde Mennesker fra fjern og nær, da Sogneraadetsformand *Fr. Nielsen* bød velkommen. Vi har god Grund til at holde Fest i Aften, udtalte han. Fru Nielsen har i 75 Aar øvet en Bondekones flittige Gerning og paa anden Maade gjort sig fortjent af Eggen, saa vi skylder hende alle en Tak.

Lærer *P. Dahlmann Klausen* holdt Talen for Hædersgæsten. Anledningen til Festen er enestaaende. Flagene er i Dag gaaet til Tops, ikke blot fordi Ane Nielsen har levet længe, men fordi hun har levet et godt Liv og været til Berigelse for mange. Hun har oplevet store Begivenheder, som er Historie for os nu. I hendes Barndom

klagede en sjællandsk Herremand over, at det blev forbudt at prygle de voksne kvindelige Klappere paa Godesernes Klapjagter, men hun har ogsaa oplevet lysere Begivenheder. Hun var Vidne til, at Dannebrog vajede til Ære for Juni-Grundloven af 5. Juni 1849.

Hun har haft en stærk Natur, og aldrig sparede hun paa Kræfterne. »At slaa Tiden ihjel« laa aldrig for hende. »Hellere slides op end ruste op«. Ja, som Plovbladet holder sig blankt, naar det drager sin Fure i Mulden, saaledes har Ane holdt sig frisk ved sit Arbejde. Saare flittig har hun været og nøjsom i al sin Færd, men aldrig lukkede hun sin Pung for den fattige.

Da hun og hendes Mand begyndte deres Arbejde paa Baunegaard, hørte Nordsjælland i aandelig Henseende til de døde Egne, men de blev begge grebet af den aandelige Bevægelse med det lyse Livssyn, der opstod i Egnen, og deres Oplevelser her kastede Glans over hele deres Liv. De følte Arbejdet som et Kald med Ansvar for andre. De bragte Ofre for deres Ideer, bl. a. for Skytteforeningen. De forstod, at det var bedre for de unge at samles til sund Idræt end at sidde og fingre med et fedtet Spil Kort. De levede med paa Bølgetoppen, men da de kom ned i Bølgedalen, glemte de aldrig deres Ungdoms skønne Syner. De blev sat i Gang, saa de aldrig gik i Staa. Og Ane ikke alene lever, men lever med endnu.

Ved sit Arbejde og ved sit Liv har Ane givet sin By og sin Egn et godt Eksempel, og Eksemplets Magt er altid større end Formaningens. Vi har Grund til at sige Ane Nielsen Tak, og vi vil ønske, at den Vilje, Evne og Lykke, hun har haft til at leve et sandt og kønt Mennekeliv, maa gaa i Arv til hendes Slægt langt ud i Fremtiden. Et Leve for Ane Nielsen!

Højskoleforstander *Holger Begtrup*: Det er en ene-staaened Fest, vi fejrer i Aften. Vi ser en enkelt Gang, at et Menneske kan slæbe sig gennem Livet, til de hundrede Aar naas, men Ane Nielsen har levet Livet saaledes, at hun har givet et Vidnesbyrd til de unge, og derfor er Sammenkomsten i Aften blevet et Vennemøde, en Folkefest, der viser, at det gode nordsjællandske Folkesind endnu lever, og Ane Nielsen er et Bevis paa den gode Bondekraft i vort Land. Tak, min kære Veninde, for vort Venskab gennem de sidste 60 Aar, siden vi mødtes hos Hostrup. Gud har givet dig en god Forstand og et fast og roligt Hjerte, saa du i jævn Ligevægt har kunnet gaa din Gang gennem Livet. Det er, som selve Danmarkshistorien i de sidste 100 Aar er indvævet i dit Liv, ja, der kunde skrives en Historie om Ane Nielsen.

Din Mand, der var et Følelsesmenneske, var som kaldet til at blive hjertegreben af de Aandens Ord, der lød i jeres Ungdom. Kilden til det gode Menneskeliv har været din kristne Tro, og derved er du blevet en velsignet Støtte for andre. Jeg vil ønske, at din Tro paa det evige Liv ved Guds Naade maa opholde dig og føre dig ind i Evigheden.

Sogneraadformand *P. D. Jensen*, Lyngø, mindede om den smukke Gerning, Ane Nielsen i mange Aar øvede over for sin gamle blinde Broder, ved at give ham Besked om, hvad der skete hjemme og ude. Hun har vist Hjertelag i det daglige Liv.

Emanuel Petersen, København, takkede Ane, fordi hun for 40 Aar siden aabnede sit Hjem for en lille seksaarg fattig Københavnerdreng, som hun ikke alene gav Mad og Ophold, men Hjertevarme. »Jeg skulde kalde hende Mor, og hun blev som en Mor for mig gennem mange

Somre.« Der blev læst et Digt, som Petersen havde skrevet til sin gamle »Mor«, og det gjorde et stærkt Indtryk.

Og nu rejste den hundredaarige sig og takkede i jævne Ord for al den Kærlighed, der var vist hende.

Dermed var Festen dog ikke forbi. Man tog efter gammel Skik en lille Dans ovenpaa, og Ballet aabnedes af Direktør *Andreas Dohn*, Helsing, og Ane Nielsen. Hun var iøvrigt paa Gulvet flere Gange i Løbet af Aftenen, og naar hun dansede, holdt alle andre sig tilbage, men ledsagede de dansende med Klapsalver.

Et Festreferat slutter med følgende kønne Ord: Alle var glade for at have deltaget i den smukke Sammenkomst, og flere udtalte, at skønnere Fest havde de aldrig oplevet i Højbjerg Forsamlingshus.

Dagen efter var det Arbejdsdag, og Ane var ikke ledig. Hun var altid rede til at øve Dagens Gerning. Sommeren 1935 byggede Harald Baun sig et nyt Hus Nord for Landevejen, og da han havde forpagtet Baunegaard til sin Søn, *Frede Baun*, flyttede han og Moderen over i det, og her førte Ane ogsaa Hus, skønt nu over hundrede Aar gammel. Hun var tidligt oppe om Morgenens og lavede Kaffe. Hun tilberedte Middagsmad, og til Tider fik hun Trædemaskinen frem for at ordne et eller andet Stykke Linned.

Læsning optog hende stadig. Et Par Aviser saa hun daglig og flere Tidsskrifter. Men hun gik heller ikke af Vejen for en lille L'hombre, et Spil, hun havde dyrket i et halvt hundrede Aar.

Kun sjælden kom hun uden for Hjemmets Vægge. Hun deltog dog en Sommerdag i en Gudstjeneste for ældre i Helsing Kirke, og hun var ogsaa med til et Kaffe bord i Kirkeligt Samfunds Hus der i Byen. En Københavnstur

veg hun heller ikke tilbage for, da en Søn laa paa Hospitalet derinde, og hun gerne vilde besøge ham.

Naar der var Valg, var hun paa Færde, saadan som hun altid havde været. Det gjaldt Folketingsvalget i Oktober 1935, Landstingsvalget 1936, og ved Sogneraadsvalget i Marts 1937 mødte Ane, der nu var 102 Aar, op og afgav sin Stemme. Hun klarede det hele uden nogen som helst Vanskelighed. Hun var utvivlsomt Landets ældste Vælger.

Ane Nielsen oplevede altsaa baade en 101 og en 102 Aars Fødselsdag, og selv om de ikke fik samme Omfang som i 1935, idet de fejredes i Hjemmet med Deltagelse af Slægten, gik dog ligesom et Sus gennem Sindene i Højbjerg, naar Anes Fødselsdag nærmede sig. Flagene vajede, og man havde en Følelse af Højtid den Dag. Da Ane blev 101, oplevede hun at blive filmet ved Opvasken. Hun var levende optaget af Livet og dets forskellige Foreteelser. Hun ytrede da ogsaa Ønske om at faa Lejlighed til at se en Biografforestilling med rigtige levende Billeder. Ogsaa dette Ønske fik hun opfyldt.

Ane Nielsen ejede til det sidste baade et godt Helbred og en stærk Livslyst. Hun var en Naturkraft, men selv det sejgeste Træ i Skoven falder engang, og den 17. April 1937 døde Ane Nielsen i sit Hjem i Højbjerg. Det aarvaagne Blik var brustent, et virksomt Liv afsluttet. Ane i Højbjerg var gaaet over i Historien.

Men naturligvis er det ikke gratis at blive saa gammel som Ane Nielsen. Alle hendes jævnaldrende var borte. Hun havde mistet fem af sine otte Børn, desuden fem Svigerbørn og flere Børnebørn.

Ane Nielsen blev begravet den 22. April fra Helsing Kirke. Et meget stort Følge samledes i Højbjerg Forsam-

lingshus, hvor man drak Kaffe. Efter en Højtidelighed i Hjemmet, der ligger lige ved, satte det store Ligtog sig i Bevægelse. Der var omtrent 50 Biler foruden mange gaaende og cyklende.

I Kirken talte Pastor *Lyngb-Larsen*, der bl. a. fremhævede, at et ejendommeligt Træk ved Ane Nielsen var, at hun selv i den sidste Tid ikke følte sig træt af Livet eller længtes mod Døden. Han sluttede med at udtale: Hendes Eksempel ved sit Liv maa være en Ledestjerne for Familien i de fire Slægtled og for os allesammen.

KILDER

Meddelelser fra Sparekassebestyrer Harald Baun, Højbjerg. – Artikel af P. Dahlmann Klausen i Frederiksborg Amts Avis 29. Januar 1935 og i Nordsjællands Venstreblad 29. Januar 1935. – En lang Række Referater og Meddelelser i begge de nævnte Blade. – Interview i Politiken 27. Jan. 1935. – C. Hostrup: Senere Livs-erindringer, 1893. – Anders Uhrskov: Fra Landbrugets Verden, 1938.

IV.

LARS JEPPESEN

I Aaret 1905 udkom der – trykt i I. C. Hansons Officin i Frederiksborg – et lille Skrift »*Samling af Sange af Lars Jeppesen*«. Heftet indeholder følgende 17 Numre: *Fædrelandssang, Olinelyst, Vaarsang A, Vaarsang B, Sjællands Skønhed, Sang for Skytterne, Mejerisang, Arbejdernes Sang, Sang ved Indvielsesfesten A, Sang ved Indvielsesfesten B, Sang til en Ven, Sang til Lærer Gulbrandsen, Tanker en stormfuld Vinteraften, Min Hustrus Farvel, Julesang, Sang for de Omvendte, Bøn.*

Det er ganske jævne Vers, men alligevel vidner de om et poetisk Gemyt hos deres Ophavsmand. Der er da al Grund til at spørge, hvem denne Lars Jeppesen var, for helt almindelig var han aabenbart ikke.

Vi gaar lidt tilbage i Tiden for at faa rede paa Slægten. En Mand, der hed *Niels Olsen*, blev 4. Søndag efter Paaske 1787 trolovet med Enke *Ane Olesdatter*, begge af Tulstrup, Alsønderup Sogn. Dette Ægtepar boede paa Møllehøj eller, som den nu kaldes, Rugbjerggaard, og her fødtes den 12. August 1805 en Dreng, der fik Navnet *Jeppe Lars Nielsen*. Han blev den 24. September 1828 viet til *Margrethe Olesdatter*, der var født i Nejede, An-

nisse Sogn, den 8. November og døbt 2. Søndag i Advent 1804. Hun var Datter af *Ole Hansen* af Strøgaardshuse, der den 18. November 1798 i Annisse Kirke blev viet til *Karen Christiansdatter*.

Jeppe Lars og Margrethe fik syv Børn, først de fire Sønner, *Niels Jeppesen*, født 17. Juli 1829, *Ole Jeppesen*, f. 11. Januar 1832, *Lars Jeppesen*, f. 29. August 1834 og *Anders Jeppesen*, f. 14. Februar 1837, dernæst de tre Døtre, *Anne Jeppesdatter*, f. 27. Juni 1841, *Karen Jeppesdatter*, f. 26. Marts 1844, og *Maren Jeppesdatter*, f. 22. November 1846.

Jeppe Lars, som han blev kaldt, var en velbegavet Mand, der i mange Aar røgtede Hvervet som Sognefoged. De fire Sønner fik hver en Landejendom, *Niels Jeppesen* i Nejede, *Ole Jeppesen* i Alsønderup, *Lars Jeppesen* i Kappelskov og *Anders Jeppesen* i Rønnevang. En Gaardmandsdatter skulde i de Tider helst have en Gaardmands-søn, men *Karen* tog intet Hensyn til denne Tradition, hun forlovede sig med en *Karl*, der havde lært som Væver, og det var ikke helt tilpas. Men *Karen* vilde nu have sin Væver, og hun fik ham. *Hans Jensen*, som han hed, opgav sit Haandværk, og de fik et Parcelliststed i Alsønderup, men han blev aldrig kaldt andet end Væveren eller den lille Væver.

Karen og Væveren fik tre Sønner, og dem var der Fremdrift i. Den ældste, *Jens Peter Jeppe Jensen*, der var født den 24. Januar 1863, kom til at læse. Han vilde have været Læge, men det var Faderen imod, og han udtrykte sin Modstand i Ordene: »Tror du kanske, at der er nogen, der vil lægge Arme og Ben til dig og ligge og file i?» Nej, det troede Sønnen saa ikke, og i Stedet for læste han til Præst, men Trangen til at beskæftige sig

med Medicinen sad alligevel i Blodet. En Søn af Jeppe Jensen blev Læge ligesom ogsaa en anden ung Mand af Slægten. Jeppe Jensen blev theologisk Kandidat 1888 og var senere i mange Aar Sognepræst i Harridslev-Albæk ved Randers. At han ikke har været uden Lune, ser man af en Tale, han holdt ved et Bryllupsgilde. Den begyndte saaledes: »Hjemme i Nordsjælland, hvor jeg er fra, spurgte man gerne, naar to skulde giftes: »Har de noget?« og her ved jeg, at de har noget, for jeg har lige været her og laant 100 Kr.«

Den næste af Væverens Sønner, *Karl Jensen*, blev Købmand i Store Lyngby, men flyttede senere til Kolding og fik Forretning der. Den yngste Søn, *Hans Jensen*, gik ogsaa Handelsvejen, idet han blev Grosserer i København.

Men det var altsaa Lars Jeppesen, vi skulde dvæle ved. Han kom i Skole hos Lærer Gulbrandsen i Tulstrup, og denne Mand var baade en dygtig og en afholdt Lærer. Ham maa vi ofre et Par Linier paa. *N. P. Fjeldstrup Gulbrandsen* var født 1813 og Privatist fra Jonstrup. Han var først Hjælpelærer hos *Lerche*, hvis Efterfølger han blev. Biskop *J. P. Mynster* visiterede i Tulstrup Skole 1841 og skriver i sin Visitatsbog, at der i Skolen var 176 Børn i to Klasser, deraf i nederste Klasse 114 Børn. En gammel Skolemand gyser ved Tanken, men Gulbrandsen har aabenbart klaret det godt. Biskoppen er veltilfreds og giver mg for indbyrdes Undervisning og blank ug for Gymnastik. 1850 visiterer Mynster atter. Da er der ansat en Andenlærer, og de 174 Børn er delt i fire Klasser, hvoraf Gulbrandsen har de to ældste og Andenlæreren de to yngste. Om Førstelæreren skriver Mynster:

»Guldbrandsen er en ferm Mand og katechiserer godt, men med noget for stærk Iver.«

Om Guldbrandsen hedder det fra anden Side, at han arbejdede ikke alene med Held i Skolen, men satte ogsaa megen Kraft i Arbejdet med Skoleloddens Forbedring. For dette sidste Arbejde modtog han Landhusholdnings-selskabets Sølvbæger, og for sin Gerning i det hele taget erholdt han Dannebrogskorset.

Da Guldbrandsen havde været Lærer i Tulstrup i fyrretyve Aar – det var 1874 – skrev Lars Jeppesen en »Sang tilegnet Lærer Guldbrandsen«, og deri hedder det bl. a.:

Du var saa kjærlig og saa from
Imod de smaa, som til dig kom.
Du var saa venlig og saa god.
De smaa sig samled ved din Fod.

Du Lærer er med Liv og Sjæl,
Du sørged' stedse for vort Vel,
Du ledte os paa Dydens Vej,
Og lærte hvad der svigter ej.

Lars Jeppesen fik godt Udbytte af sin Skolegang, ikke blot hvad Kundskaber angik. Han skrev saaledes en meget smuk Skoleskrift og stavede korrekt, men ogsaa den aandelig Side af Paavirkningen har aabenbart været røgtet godt.

Lars Jeppesen var en meget vaagen ung Mand, men Lyst til Landbruget havde han vist egentlig ikke. Nogen anden Udvej var der imidlertid ikke i de Tider. Man maa huske paa, at Lars Jeppesen var voksen midt i 1850erne, altsaa for over hundrede Aar siden. Han gik den samme Vej som sine Fædre og blev Landmand. Han blev 1861

gift med en ung Pige, der hed *Kirsten Jensen*, Datter af en Mand, som hed *Jens Hansen*. Lars Jeppesen overtog Svigerfaderens Ejendom, et Afbyggersted, »Olinelyst«, paa 21 Tdr. Land i Kappelskov, Lille Lyngby Sogn. Ejendommen ligger omtrent ved 7 Kilometerstenen fra Hillerød.

I Ægteskabet fødtes kun eet Barn, en Datter, der fik Navnet *Karen Margrethe*. Hun blev født den 12. Juli 1863, og Aaret efter maatte Lars Jeppesen med i Krigen. Han blev dog ret sent indkaldt og deltog ikke i noget Slag, men Krigsmedaljen fik han. *Karen Margrethe* skulde gaa i Tulstrup Skole, hvor Guldbransen var Lærer indtil 1. Januar 1880, men Skolevejen var lang, og Lars Jeppesen, der som nævnt var en veloplyst Mand, paatog sig da at undervise sin Datter, indtil hun var ni Aar.

Lars Jeppesen havde mange aandelige Interesser. Han læste, hvad han fik fat paa, og skrev en hel Del. Som tidligere nævnt digtede han ogsaa Sange. Hans følsomme Sind og Kærligheden til Hjemmet i Kappelskov gav sig Udtryk i følgende Vers:

Olinelyst det er mit Hjem,
Det er en fattig Hytte.
Der vil jeg bo og stræbe frem,
Jeg vil derfra ej flytte.
Thi Rigdom er nu ej min Lyst,
Sligt Ønske er ej i mit Bryst.
Olinelyst det er mit Hjem.
Jeg vil derfra ej flytte.

Olinelyst har Marker smaa
og de er ikke fede,
Men Brødet kan man der nok faa,
Skjönt der var engang Hede.

Men Lyngen den nu borte er
Og Kornet voxer frodigt der.
Olinelyst har Marker smaa.
Og der var engang Hede.

Olinelyst har Tag af Straa
Og Væggene er lave.
Ja, Ruderne de er kun smaa
Og kun en lille Have.
Men der man bor i Ro og Fred,
Thi der er rigt paa Kjærlighed.
Olinelyst har Tag af Straa
Og kun en lille Have.

Imidlertid kan det jo til Tider være svært at holde Idyllen oppe til Hverdags. Det var det ogsaa dengang. I Firserne opstod der store Vanskeligheder for Landbruget. Kornsalget var en af Landbrugets væsentligste Indtægtskilder, og Kornpriserne faldt. Ikke saa faa Landmænd maatte gaa fra Ejendommene, og nogle fik et Knæk, som de aldrig forvandt. Men andre var der, som strammede sig op og ikke vilde give Køb.

Det var i de Aar, det danske Landbrug foretog den beundringsværdige Omvæltning at gaa over fra at være kornsælgende til at være kornkøbende. Her blev Andelsbevægelsen den store Løftestang. Først og fremmest Andelsmejerierne. Der var her i Frederiksborg Amt 27 Andelsmejerier, og af dem er de to Trediedele oprettet i Løbet af de tre Aar 1888–90.

Lars Jeppesen havde ogsaa Øjnene aabne for det nye. Han havde et lyst Syn paa Tingene og ganske sikkert en betydelig Evne til at overbevise andre om sine Tankers Rigtighed. Han blev en af de ledende Mænd i Oprettelsen af Andelsmejeriet »Egholm«, der traadte i Virksomhed den 3. Oktober 1889 som Nr. 9 af Amtets 27 Andels-

mejerier, og Lars Jeppesen havde skrevet en Sang til Indvielsen.

Han var ogsaa, skønt Afbygger, Bestyrelsens første Formand, og det siger ikke saa lidt, naar man betragter den Kendsgerning, at de følgende tolv Formænd alle var Gaardejere. Lars Jeppesens Formandsskab varede dog kun til Aaret efter, 1890 blev der valgt en anden. Formentlig har det været paa dette Tidspunkt, Lars Jeppesen solgte Olinelyst og sammen med sin Hustru en kortere Tid tog Ophold hos sin Datter, der var blevet gift med en Gaardmand, *Christian Nielsen*, som var født 1858 og ejede en gammel Slægtsgaard paa 56 Tdr. Land, Brudegaard, der ligger bag Alsønderup Kirke.

Begge Christian Niensens Forældre var døde omtrent samtidig. Hans Moder hed *Ane Marie* og var Datter af en Mand, der hed *Knud Madsen* og boede ved Nejede Vesterskov. Hun blev gift med *Lars Sørensen*, der ejede *Brudegaard*, og da han døde, giftede hun sig anden Gang med *Niels Christiansen* fra Hammersholt, og i dette Ægteskab fødtes Christian Nielsen.

Da han var 30 Aar gammel, døde Moderen Mandag den 23. Januar 1888. Paa samme Tid var Faderen senge- liggende og meget svag. Han fik da Christian til at overtage Gaarden og skrive Redeligheder om Gaardens Overdragelse og om Undertag. Christian var ikke gift, men hans Halvsøster, Kirsten, skulde bestyre Huset for ham. Faderen traf selv Bestemmelse om sin Begravelse, aftalte, hvordan den i Enkeltheder skulde foregaa, og hvem der skulde med til Efterbegravelsen. I Undertaget var der ogsaa skrevet, at der skulde sættes en Marmorsten paa Gravstedet. Under Aftalen om alt dette følte Faderen sig svagere og svagere, og en Dag sagde han: »Vi kom-

mer nok til at følges ad.« Saaledes gik det ogsaa, han døde om Torsdagen, og begge Forældrene blev begravet en Uge efter, Torsdag den 2. Februar. Sønnen, der næsten var alene om det hele, havde meget at gøre. Dengang var en Begravelse mere en Festlighed end en Sørgehøjtid. Der blev bedt fra hen ved hundrede Steder, og fra de fleste Hjem kom man med Smør, Mælk, Ost eller andre Ting som Hjælp til Gildet. Kisterne blev baaret fra Hjemmet, og der var saa mange til at at følge, at da de første naaede Kirkedøren, kom de sidste ud derhjemmefra.

Et Par Aar efter var det, at Christian Nielsen giftede sig med Lars Jeppesens Datter, Karen Margrethe, og hos dem tog Lars Jeppesen og hans Kone, *Kirsten Lars Jeps'*, som hun blev kaldt, foreløbigt Ophold.

Inden længe købte Lars Jeppesen imidlertid et Hus i Harløse med 3-4 Tdr. Land til, og her var han atter optaget af en ny Tanke. Man maatte have en Brugsforening. Lars Jeppesen agiterede for Sagen, og hans lyse Syn og tillidvækkende Væsen fik virkelig Magt med Trægheden. I December 1892 blev der i Tjæreby Friskole holdt et Møde, hvor der blev nedsat et Udvalg til at arbejde for Sagen, og Lars Jeppesen blev Formand. Udvalget havde Held med sig, Tjæreby Brugsforening blev aabnet 1893, og Lars Jeppesen var ogsaa her Bestyrelsens første Formand.

Dette varede nu heller ikke saa længe. Sommeren 1895 afleverede han Regnskab og Arkivsager til den øvrige Bestyrelse. Der valgtes en ny Formand, og Lærer *Madsen*, Ullerød, blev Regnskabsfører. Lars Jeppesen har altsaa været Formand for Brugsforeningen i et Par Aar, formentlig ogsaa Regnskabsfører i den Tid. Det har antagelig været i 1895, at han har solgt Huset i Harløse og

sammen med sin Kone er vendt tilbage til Datteren og Svigersønnen paa Brudegaard og denne Gang for stedse.

Lars Jeppesen var nu passeret de tres, og saa regnedes man i hine Tider for gammel. Der blev paa Brudegaard indrettet en lille Lejlighed til de to gamle, men Lars Jeppesen sad ingenlunde med Hænderne i Skødet. Det er nok muligt, at Svigersønnen, Christian Nielsen, i sit stille Sind følte sig en Kende skuffet. Han havde vel nok ventet, at Lars Jeppesen, som ingenlunde var affældig, kunde tage en Haand med ved Gaardens daglige Arbejde. Deri blev han skuffet. Naturligvis hjalp Lars Jeppesen til i Høstens Tid og ved særlig travle Lejligheder, men nogen Hverdagsbegivenhed blev det ikke.

En Dattersøn siger med et Smil paa Læben: »Bedstefader var optaget af alt muligt andet end Landbrug,« og det er næppe ved Siden af. Lars Jeppesen kunde mange Ting, tømre, mure og binde Kurve. Det sidste fik han adskilligt af Tiden til at gaa med. Han bandt Kurve baade til Gaardens eget Forbrug og til forskellige andre. Men desuden var der jo alle hans andre Interesser, og nye Ideer havde han stadig.

Hvorfor havde man for Resten ikke et Forsamlingshus i Alsønderup? Det havde man jo i flere andre Sogne, og man manglede et Sted, hvor Skytteforeningens Medlemmer kunde holde deres Fester, og hvor Sognets Folk i det hele kunde mødes. Altsaa begyndte Aftægtsmand Lars Jeppesen at agitere for Opførelsen af et Forsamlingshus. Tanken vakte Tilslutning. Der blev holdt flere Møder om Sagen, og man samledes i Brudegaards Lade, hvor der var god Plads, for at drøfte Planen. Man vedtog at danne et Aktieselskab og at tegne Aktier paa 10 Kr. hver. Det gik udmærket. Listen over Aktionærene

findes endnu. Christian Nielsen staar øverst med 100 Kr., længere nede Lars Jeppesen med 50. De fleste var dog paa 10 og 20 Kr., ialt var der 134 Aktionærer, og den samlede Aktiekapital blev 2390 Kr.

Der blev vedtaget Love, og § 1 lyder saaledes: »Aktieselskabet har til Formaal at opføre et Forsamlingshus i Alsønderup Sogn, der kan benyttes af Kommunens Ungdom, Skyttekredsen til Gymnastik og Legemsøvelser, til Afholdelse af Søndagsmøder af forskellig Art, til selskabelige Sammenkomster for de i Kommunen værende Foreninger og andre, der maatte ønske dette, og endelig til Afholdelse af Fester, Gilder, Baller osv. for Kommunens Beboere, baade ældre og yngre.«

Christian Nielsen solgte en Parcel paa 2600 Kvadratalen til Aktieselskabet for 200 Kr. Huset blev bygget, og den 23. November 1897 blev Alsønderup Forsamlingshus indviet. Der var samlet ikke mindre end 400 Mennesker i den med Gran, Blomster og Flag smykkede Sal. Formanden, Lars Jeppesen, bød velkommen og udbragte et Leve for Kongen, hvorefter man sang den første af de to Sange, han havde skrevet i Dagens Anledning. Pastor *Andresen*, Tjæreby, holdt Indvielsestalen. Senere uddeltes Præmierne fra den Skyttefest, der var afholdt samme Dag, og bagefter var der Dans.

Lars Jeppesen var Formand for Forsamlingshuset i to Aar. 1899 traadte han tilbage, og i Stedet valgtes hans Svigersøn, Christian Nielsen, ind i Bestyrelsen, hvor han blev Kasserer.

1898 døde Lars Jeppesens Hustru, Kirsten, og hun blev begravet paa Alsønderup Kirkegaard. Lars Jeppesen dulmede Sorgen ved forskellig aandelig Syssel. Han var meget læselysten, og havde der dengang været et vel-

forsynet Folkebibliotek i Nærheden, havde han sikkert pløjet det igennem fra Ende til anden. Men han maatte nøjes med Aviser og Smaaskrifter. Det, der her fandt hans Interesse, læste han ikke blot grundigt, men han skrev det af, saa havde man det da i Behold. Der findes endnu to Protokoller, som er fyldt med saadanne Af-skrifter, der ikke siger saa lidt om Lars Jeppesens Interesser. Den første betegnes som »Fortællinger og Forskelligt fra fjernt og nær fra 1899, 1900, 1901 og 1902.« Der er god Orden i Tingene, paa Side 2 findes en Indholdsfortegnelse, der viser, hvad Folianten indeholder. Heraf han bl. a. nævnes: *C. A. Thyregod*, Den danske Soldat i det nittende Aarhundrede, Vejledning ved Valget af Græsfrø, Liv og Død, Slutningen paa Frederiksborg Højskole, Frederiksborg Slot 1878–1903 m. m.

I en anden Protokol har en Gengivelse af Skildringen af Stormen Natten mellem 1. og 2. Juledag 1902 optaget ham saa stærkt, at han har nedskrevet 17 Sider derom. Abbed *Vilhelm*, Æbelholt, faar 11 Sider, noget mindre bliver følgende Emner til Del: Alle Mænd og Kvinder bør have Pension, Salmedigteren *Hans Adolf Brorson*, *Peder R. Møller*, *Hans Christian Ørsted*, Vejledning til Opgjørelse af Indtægt og Udgift, Kong *Kristian den Niende*, *Frederik Grundtvig*, Karlsvognen, *Niels Ebbesen* til Nørreriis osv. Et Stykke »Kom til Jesus« fylder 23 Sider.

Og saa skrev Lars Jeppesen Sange til festlige Lejligheder, Konfirmation, Bryllup osv., ligesom han i bevægede Stunder, f. Eks. i Sangen »Min Hustrus Farvel«, fandt Afløb for sine personlige Følelser. 1905 fik han trykt den tidligere nævnte »Samling af Sange«, der inde-

holdt 17 af hans Digte. Dette Hæfte gav han bort til Slægt og Venner, en særlig Glæde var det ham at overrække Højskoleforstander *Holger Begtrup* et Eksempplar.

Men det var jo hen paa Eftermiddagen med Lars Jeppesen, og den 29. September 1906 døde han. Han blev begravet paa Alsønderup Kirkegaard ved sin Hustrus Side, og der gaar endnu Sagn om den store baade For- og Efterbegravelse, der blev holdt paa Brudegaard, og hvori hele Sognet deltog.

Naar gamle Folk dør, bliver de ikke altid savnet af ret mange. Lars Jeppesen blev i hvert Fald savnet af sine Børnebørn, som han havde taget sig meget af. Dattersønnen Knud har fortalt mig, at Bedstefaderen havde lært ham at læse og i det hele havde taget sig af hans Opdragelse. Drengen, der var født 1896 og altsaa ved Morfaderens Bortgang ti Aar gammel, var meget nedtrykt over hans Død. »Jeg kunde ikke begribe, at det skulde ske,« sagde han til mig.

Lars Jeppesen var næppe kommet paa sin rette Hylde. Var han blevet født et halvt Hundrede Aar senere, var han rimeligvis blevet Lærer, han havde jo baade Lyst og Evne til at undervise, eller maaske han var blevet Præst, som hans Søstersøn, J. P. Jeppe Jensen, blev det.

Men alligevel skal vi ikke beklage ham. Den Dag i Dag staaer to Virksomheder, Tjæreby Brugsforening og Alsønderup Forsamlingshus, som synlige Minder om hans Initiativ og Handlekraft, og mange mindes ham med Glæde. Nu er han gaaet over i Historien, og jeg tror ikke, denne gode Mand fra Alsønderup vil blive glemt.

Under Lars Jeppesens Billede kunde passende staae *Morten Nielsens* Digterord:

Handling er det at leve
og se paa, at Ting blir til.

Brudegaard er stadig i Slægtens Besiddelse. 1920 overdrog Christian Nielsen, der døde 1932, mens hans Hustru levede til 1934, Gaarden til sin ældste Søn, *Niels Chr. Nielsen*, og 1946 fik sidstnævntes Søn, *Helmer Nielsen*, Gaarden. Lars Jeppesens Oldebarn er altsaa nu Brudegaards Ejer.

V.

ANNA LARSEN VED AAEN

Dengang jeg i Aarene 1921–24 udgav de fem Bind »Nordsjællandsk Folkeliv«, havde jeg blandt de ældre Amtet over en Række gode Fortællere, der skriftligt eller mundtligt stod mig bi ved Indsamling af Stoffet. Næsten alle disse Medarbejdere var efterhaanden borte, men i 1954, da dette blev nedskrevet, levede endnu een, og det var Fru *Anna Larsen*, Aahus, Frederiksværksgade 88, Hillerød. Hun er født 1867 og var dengang 87 Aar gammel.

Fru Larsen havde en udmærket Hukommelse, og hun var en god Fortæller. Hendes Erindringer om sine egne og sin afdøde Mands Oplevelser samt om Begivenheder inden for begges Slægt udgør et værdifuldt Kulturbillede, som det har været mig en Glæde at nedskrive.

Anna Larsen fortæller: Min Morfar hed *Lars Hansen*. Han ejede Gaarden Tidselholm i Bendstrup, og der var en Flok Børn, hvoriblandt en Datter, der hed *Kirstine Larsen*. Hun var født 1848 og døde 1932. Gaarden laa saa højt, at de kunde se Slottet derfra. Dengang det brændte 1859, baade saa og hørte Mor, at Taarnet faldt.

Mor var ikke ret gammel, da hun blev forelsket i en

Smed i Ullerød. Han hed *Hans Jørgensen* og var Førstesvend hos gamle *Enevoldsen*, der havde seks Svende. Men Landmændene regnede ikke med Haandværkerne dengang. En Smed var jo ikke noget. De mente, at en Smed havde en sort Sjæl, og at min Mor, hvis hun blev gift med ham, nok kom til at gaa omkring og sælge Sakse og Knive, for han kunde da ikke forsørge hende paa anden Maade. Hendes Forældre gjorde derfor alt for at faa det forpurret. For at skaffe hende saa langt bort som muligt kørte de hende ud til Oppesundby, hvor hun fik Plads hos en Familie, men det hjalp ikke. Hendes Kæreste lavede et dejligt Strygejern med Bolte, og med det spadserede han de fire Mil til Oppesundby og forærede hende det.

Hun kom saa hjem igen, men hun maatte ikke mødes med ham. De fandt imidlertid paa Raad. I det gamle Stuehus var der et Mellemkammers, hvor baade Brødrene og Søstrene sov. Det var ikke muligt at komme til en saadan Gaard om Natten. En Hund laa oppe i Øverstestuen, den skulde passe paa Bedstefaders Penge, som han havde i Strømpeskafterne, en stod i Porten og en tredie udenfor paa Hjørnet. Det var ikke til at komme til Gaarden, uden at de gjorde Alarm.

Nu var gode Raad dyre, men de to unge fandt da paa dette her med Traaden. Hun tog ved Aftenstid et Garnnøgle og gik ned og lagde det et godt Stykke ude bag Havegårddet, og saa lod hun det løbe op og tog det med ind i Mellemkamset gennem Vinduet og bandt Enden om sin Lillefinger. Naar det var blevet sent, og hendes Kæreste kom, trak han i Garnet, og hun stod op og gik ud – de stod jo saa tit op og skulde ud om Natten – og paa den Maade mødte hun sin Kæreste.

Det endte med, at Forældrene maatte give op. 1866 købte Hans Jørgensen Smedien i Harløse, og de blev gift. Jeg blev født i 1867 og var den ældste af elleve Børn. Jeg er født den 5. August. Far kunde ikke huske sine Børns Fødselsdage undtagen Annas, »for hun var født den Dag, Jens Jeens mejede Rug.«

Man var vant til at bruge Benene i de Tider. Jeg var ikke mere end fem Aar, da jeg gik alene fra Harløse til Bendstrup. Jeg havde faaet en Høne af Bedstemor, men den gik hen og lagde sine Æg hos Naboerne. Mor sagde da til mig, at jeg maatte hellere gaa til Bendstrup og faa den byttet. Jeg traskede saa af Sted. Jeg turde ikke gaa markløs over, for jeg var bange for, jeg saa ikke kunde finde Gaarden. Jeg skulde derfor om ad Bendstrup, og det var over en Mil. Men om Aftenen sendte mine Forældre alligevel en Smedesvend af Sted for at høre, om jeg var kommet rigtig dertil. Jeg tudede jo lidt over, at jeg ikke maatte komme med ham hjem. Jeg kom saa i Seng, og jeg maatte ogsaa gaa alene hjem. Saadan kunde man ikke sende Børn nu om Stunder.

Jeg gik ogsaa alene til Hillerød for at hente Kaffe eller gaa paa Apoteket. En Dag skulde jeg hente en Lagkage hos Konditor *Esch*. Naar der var født en lille i Nabolaget, skulde der en Lagkage til. Til alt Uheld havde jeg ikke et Tørklæde med til at have Lagkagen i. Jeg vilde da gaa ud til min Bedstemor – min Fars Mor – der paa det Tidspunkt boede i Indelukket, for at hente et. Nu var jeg blevet saa stor, at jeg forstod, der var Forskel paa Taleformen paa Landet og i Byen, og »Bedstemor« var jo Landsbysprog. Men jeg havde hørt et Ord, der hed »Svigermor«, det brugtes ikke videre paa Landet, det maatte vel saa være Købstadsprog. Jeg sagde derfor, at

jeg vilde gaa ud til Svigermor i Indelukket og hente et Tørklæde. Jeg saa godt, at Konditor Esch og hans Kone smiskede til hinanden, og jeg forstod, at jeg havde brændt mig. Et Par Dage efter spurgte jeg Mor, hvad en Svigermor var for noget. »Sludder, Tøs, det har du ingen Forstand paa!«

Postgangen var mangelfuld dengang. Der var en Mand, der hed *Hans Henrik*. Han løb de søgne Dage paa sine bare Ben op til et Hus, der endnu ligger ved Indkørselen fra Tjæreby til Harløse. Der afleverede han alle Aviser til Harløse hos en Husmand, der hed *Peder Jørgensen*, og her maatte Hyrdedrengene hente dem om Aftenen. Der maatte de ogsaa hente Breve og aflevere Breve i en Postkasse. Hans Henrik løb videre – han gik ikke – han løb ud over Gadevang, over mod Bendstrup og over Alsønderup, ud til Nejede, tilbage til Tulstrup og over til Tjæreby til Peder Jørgens og saa ad Overdrevet – den nuværende Harløsevej – og hjem. Manden løb saadan, at han var en Stakkel til sidst.

Ved Strø Bjerg laa der en mindre Landejendom, hvor de ingen Hest havde. Naar de havde slagtet en Gris og skulde have den solgt paa Torvet i Hillerød, lagde Manden og Konen den i en Trillebør og tog af Sted, idet de skiftedes til at trille. Naar de var naaet til det Sted, hvor Harløsevej munder ud i Frederiksværksvej, standsede de og fik Grisen op bag i en af de mange Vogne, der kom forbi ad Landevejen. Trillebøren væltede de over Stengærdet Syd for Harløsevejen og ind paa Marken – det nuværende Nr. 1 – og saa tog de til Torvs. Naar de efter endt Handel kom tilbage, tog de deres tomme Trillebør og trillede den lange Vej tilbage til Hjemmet.

Jeg gik i Skole i Harløse hos Lærer *Mortensen*, Fader til Zoologen *Th. Mortensen* (1868–1952). Den gamle Skole laa ned mod Frerslev Hegn, *Skolegabet* kaldte vi det, og der var Landbrug til. *Mortensen* var dygtig. Hvad man fik lært hos ham, det blev hængende. Naar det var Snevejr, kunde vi faa Lov til at lege med Skolelæreren, ellers ikke. Det var mest Pigerne. Saa kørte han os i Slæde, og vi sloges med Snebolde. Naar han igen stod i Døren og raabte, var han atter Læreren med det strenge Ansigt, og vi var Børn. Dem, han var mest haard imod, var de smaa Tjenestedrenge, der var ude at tjene om Sommeren og ikke gik i Skole i den Tid. De var bag efter om Vinteren, og dem pryglede han. Det syntes jeg var Synd.

Men der var nogen, der saa anderledes paa Undervisningen. Det var paa dette Tidspunkt – de gode Tider i Halvfjerdserne – at Friskolen blev oprettet. Der var to Søkende, en Mand, der hed *Hansen*, og hans Søster, de underviste i deres Hjem paa Overdrevet. Saa blev Friskolen i Tjæreby bygget. Gaardejer *Lars Larsen* – Pastor *Lyngh Larsens* Far – var den ledende Mand i dette Foretagende. Han var i det hele taget en særpræget Natur.

Som tidligere fortalt var min Far Smed i Harløse, men i Halvfjerdserne var det gode Tider for Landmanden. Far saa, at Bønderne tjente noget, og han tjente ikke noget. Der var om Sommeren ogsaa flere af de store Gaardmænd i Harløse, der om Eftermiddagen gik sammen og spillede Kegler, mens Far maatte arbejde hele Dagen. Mine Forældre syntes derfor, at det maatte være dejligt at være Landmand. Far solgte da Smedien og købte en Gaard i Store Rørbæk, men det var lerede og

vandede Jorder, og det gik ikke saa godt. Far manglede vel ogsaa Erfaring, og det skal der til. Man høster jo kun een Gang om Aaret.

Her maa vi gøre et Ophold. I sit nye Hjem kom Anna nemlig i Forbindelse med en ejendommelig Præst, der hed *Richard Petersen* (1838–1905). Efter at han havde virket nogle Aar i Jylland, var han fra 1878 til 1886 Præst i Snostreup, og hos ham kom Anna til at gaa til Præst. Richard Petersen hørte til den grundtvigske Retning, og foruden at være en levende Forkynder var han en flittig litteraturhistorisk Forfatter, der skrev en Række Levnedsskildringer fra dansk og tysk Aandsliv .

Og nu fortsætter Anna Larsen. Jeg gik til Præst hos Pastor Petersen i Snostrup, og ham skylder jeg Tak for den Forstaaelse af Religionen, jeg har haft siden. Han fortalte saa levende, at jeg aldrig glemmer det. Jeg lærte mange Salmer hos Præsten, bl. a. »Han, som paa Jorden bejler«, det blev min bedste Salme Livet igennem. Ikke blot Salmerne, men ogsaa de mange nye Melodier, jeg fik lært hos Pastor Petersen, betød meget for mig. Vi gik til Præst et Aar, vi gik ikke ret mange Gange om Sommeren. Det er saa forskelligt, hvad Folk kan faa fat paa. Der var en Dreng, som ikke kunde følge med. Da han blev hørt den næstsidste Dag, kunde han hverken Trosbekendelsen eller Fadervor, »Ja, nu maa du lære det til næste Gang,« sagde Præsten, »ellers kan jeg ikke konfirmere dig!« Den næste Gang blev han slet ikke hørt, og han blev konfirmeret alligevel.

Der var tre fra København, der gik til Præst hos ham det Aar. Disse tre sammen med hans egne Børn spillede i Fastelavn »Store Bededags Aften« i Præstegaarden, og dertil blev nogle af Præstebørnene i Nabo-

laget og hans nærmeste Venner i Byen indbudt. De trak Klaveret hen til Døren til Konfirmandstuen, og saa dansede vi. Vi fik ogsaa Smørrebrød.

Jeg blev konfirmeret i Snostrup Kirke 1882. Vi var seks, der blev konfirmeret om Efteraaret, tre Dreng og tre Piger. Den store Flok blev konfirmeret om Foraaret. Mine bedste Minder har jeg fra Fjortenaarsalderen.

Til Konfirmationen havde jeg en sort ulden Kjole, der var saa slæbelang, at man næsten ikke kunde gaa med den. Til Andendagskjole havde jeg en Hvergarnskjole, der var graameleret med sorte Fløjlssaand paa. Jeg syntes, det var saa fint, at den slæbte. Hvergarnskjoler kunde have flere Kulører. En fin sort Kjole skulde alle Kvinder have, for det hørte sig til. Mænd gik med Frakke. De lavede graat Vadmel til Benklæder, dem syede vi selv. Frakkerne var af Købestof og med Stropper af Kanteband, der stak op i Nakken. Det kunde man se i Kirken, man brugte jo ikke Bøjler dengang.

Jeg var Barnepige – vi var jo elleve Søskende – ja, baade Barnepige og Storpige. De ældste maa jo altid tage fat. Da jeg var femten Aar, maatte jeg lære at sy hos en Kaptajnsenke i Frederikssund, der hed Fru *Glæser*. Hendes Mand havde sejlet, men var død. Der lærte man at ridse Mønster efter Metersystemet, som hun havde ført med fra England. Det kendte man ellers ikke. Der gik jeg en Vinter, saa kunde jeg sy Tøjet til alle mine Søskende. De gamle Frakker blev syet om. Der kunde faas mere ud af det paa den Led.

Faarene blev vasket i Faarelud, og i det vaskede man bagefter Mændenes Arbejdsbenklæder. For at faa Ulden meleret havde man dengang sorte Faar imellem de hvide. Saa var Ulden farvet samtidig. Havde man ikke sorte

Faar, maatte noget af Ulden farves sort. De havde Faar alle Steder. Min Mor spandt, og jeg kartede. Det var jeg ikke saa stolt over, men det skulde jo gøres.

Hvad man læste? Vi havde ingen Avis. Naar Mor havde været i Frederikssund, havde hun Varerne pakket ind i en gammel Avis. Det var blegrøde, svenske Aviser. Jeg passede paa at gemme dem og læste dem i Smug ude omkring. Vi hungrede efter Læsning.

I Firserne gik Tiderne meget tilbage. Far havde engang tre Læg Grise og skulde sælge. Han tog til Frederikssund med dem, men han fik kun solgt een, og den fik han halvtredie Snese røgede Sild for. De andre Grise maatte han tage med tilbage. Og han skulde bruge Pengene til Terminen.

Jeg har engang trukket en Ko fra Store Rørbæk til Frerslev Mølle, hvor jeg havde en Farbror. Der blev jeg saa om Natten. Næste Morgen kom Far kørende, tog Koen og trak til Marked i Hillerød med den. Men han fik den ikke solgt og trak den derfor tilbage til Frerslev, og jeg trak den tilbage til Store Rørbæk. Det var pudsigt, for Koen kendte hele Vejen. Den drejede i alle Sving, og der var mange. Jeg behøvede slet ikke at have været med.

Far solgte Gaarden i Store Rørbæk og boede et Aars Tid i Hillerød, til han fik ledt noget andet op. Han købte da en Gaard i Lønholt paa 68 Tdr. Land. I Hillerød oplevede jeg det første Juletræ. Jeg var dengang atten Aar. Det var paa Leidersdorff, der blev holdt Juletræ for Kommuneskolens Børn. Jeg havde et Par Søkende, der gik i Skolen, og saa skulde jeg ned paa Galleriet at se det. Det var betagende at se Børnene tage hinanden i Hænderne og danse rundt. Saa fik de Risengrød og God-

ter. Det var Damerne fra Hillerød, der ordnede det, Fru *Nørup Østergaard*, Fru *Sundstrøm*, Fru *Willerup* o. fl.

I Fastelavn saa jeg engang – det var sidst i Firserne – en stor Baad fra Sletten eller Humlebæk køre igennem Byen. Det var en stor Begivenhed. Fiskerne var klædt ud og samlede Penge ind med Raslebøsser.

I 1892 blev jeg gift med en Smed, der hed *Hans Frederik Larsen*. Han var født i 1864. Hans Far hed *Lars Nielsen* og var Smed i Nejede. Hans Mor hed *Bodil Gudmandsdatter*. Hendes Stamfader var kommet fra Sverige. Han havde Stedmoder, og det fortælles, at hun vilde tvinge ham til at spise Sildemælken, der er meget vammel. Det vilde han ikke, og saa en Dag, mens han endnu var Dreng, rømte han som blind Passager med et Skib fra Malmø til København. Her kom han i Forbindelse med en Skomager, og hos ham kom han i Lære. Der fortælles, at han havde rødt Haar, og det dukker op en Gang imellem i Slægten. Min Mand havde ogsaa rødt Haar, og det maatte han og en anden Dreng, der ogsaa var rødhaaret, døje meget for, da de gik i Tulstrup Skole.

Lars Nielsen var Smed i Nejede, men han døde tidligt. Han havde faaet en Bændelorm, mens han var i Tjeningen. Den gik han med i 14 Aar uden at kunne komme af med den. Saa fik han Kræft i Maven. Han havde saa stærke Smerter til sidst, at han lagde sig over en Stol, og saa spiste han lidt Sirup for at faa Ro. Da han døde 1870, sad Enken tilbage med fem Børn, to Drengene og tre Piger, og af Drengene var den seksaarige Hans Frederik den yngste. *Bodil* var Vævekone og fik 6 Skilling for 1. Al. Lærred, saa der skulde hænges i for at skaffe det allernødvendigste.

Dengang var det en Æressag at være rig, men det

var ingen Æressag at være fattig paa de Tider, men fattig var Bodil og hendes Børn. De fire ældste maatte alle ud at tjene om Sommeren. Hans Frederik var seks Aar, da han første Gang kom ud. Det var paa Ballegaard i Harløse, men han fandt det saa trist, at han løb af Pladsen og hjem til Nejede, hvorefter hans Mor fulgte ham derover igen. Da han kom hjem til November, var der en Kone i Besøg, som skulde have noget vævet. Hun saa, at han kom med sin Sommerløn, der bestod i et Par Lærredsbukser og en Hvergarnstrøje. Han var saa stolt af Bukserne, at han løftede dem op for sin Mor og sagde: »Se her! Det er vel nok et Par rigtige Bukser!«

Børnene døjede meget med deres Fødder, mens de var ude at tjene. De blev ikke passet, og der gik Gravrust i dem. Utøj var de fulde af. Moderen boede jo en hel Mil borte. Hans Frederik vaskede sig nede i en Bæk, saa godt han nu kunde.

Om Vinteren kneb det med at faa Føden. Børnene hentede Brænde i Nejede Vesterskov, og til Tider var de saa sultne, at de spiste Barken af Træerne. Et Aar kneb det for Bodil at faa Tøjet af Væven. Indtægten var jo kun lille. Kartoffler havde de, dem kunde de faa hos Bønderne, men Brødet kneb det med. Hans Frederik blev da sendt op til Nejede for at faa et Brød paa Kredit, men Høkeren sagde nej. Han gik to Gange, han gik tre. Da han tredie Gang kom forbi et Hus, spurgte Konen: »Hvad gaar du efter?« Da han svarede, sagde hun: »Kom indenfor, saa skal du faa en Rundtenom, men du faar kun een, jeg har ikke Raad til at give dig mere, men jeg skal skære Brødet lidt tykt.« Saa gav hun ham en tyk Mellemmad med Fedt paa. Denne Gang fik han endelig

Høkeren til at udlevere Brødet paa Kredit. Saa havde de jo Brød igen.

Brændsel kneb det ogsaa med. Det første Aar brændte de alt, hvad der var af Træ i Huset. Vuggen brændte de, den havde de jo ingen Brug for mere. Futteralet til Uret brændte de ogsaa.

At de var saa fattige, følte Vævekonen som en stor Skam. Saa sendte hun Børnene ind paa Kronborg Amt – op ad Helsinge til – for at bede om Mad. De maatte ikke gaa i Sognet, for ingen maatte vide det. Men Tiden gik, og Vaaren kom, og saa drog de fire Børn atter ud i Verden. Kun den lille Ellen blev tilbage hos Moderen.

Da den ældste Søn var fjorten Aar, kom han i Lære hos min Far i Harløse. Som jeg har fortalt, hentede Børnene Brænde i Nejede Vesterskov. De havde Lov til at tage de Grene, der var faldet ned. Den sidste Vinter, Hans Frederik var hjemme, bar han Brænde hjem og stablede det op ad Huset, saa der var nok til tre Aar. Han vidste jo, at han ikke kom hjem mere.

Det ældste af Pigebørnene, *Ane Kirstine Nielsen*, var den første Kvinde, der blev valgt ind i Slotssogneraadet. Det naaede hun til. Hun har en Søn, der har kæmpet sig igennem og er blevet Amtsforsvalter i Ringkøbing – uden Eksamen.

Min Mand arbejdede ved Landbruget. Senere blev han Kusk hos Baron *Knuth* paa Højagergaard, den senere Slingerup Landbrugsskole, men da han ikke syntes, at det kunde føre til noget, kom han i Lære hos sin Broder, der nu var Smed i Vassingerød. Da var han 23–24 Aar. Der gik tre Aar med Læretiden. Medens han var i Vassingerød, lavede han selv en Cykle. Det var en Væltepeter med et højt Forhjul. En Dag han kom ud fra Banen,

stod Fabrikant *Nordsten* i Porten. Min Mand standsede og spurgte om Arbejde, han fik Plads med det samme, og her var han i 15 Aar.

Vi blev som nævnt gift i 1892, og Hans Frederiks Mor vævede alt mit Udstyr. Det var lige alt det, at vi turde gifte os af Frygt for, at min Mand skulde blive fyret. Det var jo vanskelige Tider dengang. Jeg kom i forskellige Huse i Hillerød og syede, og Fru *Nørup Østergaard* spurgte Fru *Nordsten* om, hvordan Larsen var, om det kunde gaa an, at Anna giftede sig med ham. Det blev bekræftet. Det kunde nok gaa an.

Min Mand tjente 16,80 Kr. om Ugen, og jeg tjente lidt ved at sy Kjoler. Jeg havde en eller to Elever til at hjælpe mig og gik altsaa ikke ud mere. Senere fik min Mand Akkord, og saa tjente han somme Tider nogle og tyve Kroner. Naar Ugen var gaaet, skulde den ene Seddel – og nu og da de begge – i Sparekassen. Saa maatte Anna af Sted Mandag Morgen. Jeg var ikke altid saa stolt af det, for der var saa mange Ting, vi manglede.

Fra 1892 til 1900 var vi kommet saa vidt, at vi fik et Hus. Min Mand købte 7000 Kvadratalen af Aalholm, og her byggede vi det Hus, som *Hedegaard* siden købte, dernæst *Termansen* og efter ham *Dyrmosé*, det, som nu Frk. *Dyrmosé* ejer. Det kostede vist ialt en 7000 Kr., og deraf havde vi selv de 4000. Det interesserer mig at tænke paa, at vi med denne lille Løn dog kunde faa samsparet lidt og alligevel gaa ordentlig klædt efter Tiderne.

Der skete meget i Hillerød i de Tider. Der var saaledes Telefonen, som *Holm Christensen* var den første Leder af. Den første Telefon gik fra *Holm Christensens*

nede i Slotsgade – et af de Huse i Nærheden af Kosmorama – og op til Slagter *Milner*, der boede, hvor Administrationsbygningen nu ligger. Det var Holm Christensen og *Milner*, der havde den første Telefonsamtale i Hillerød, og det vakte en voldsom Forbavselse, at man kunde tale igennem en Traad. Da Telefonen blev indført her i Byen, fik Nordsten Nr. 2.

Fru Holm Christensen, der drev en Modeforretning, havde den første Damecykle her i Byen. Jeg saa lidt skævt til den Cykle, naar hun kom kørende, og tænkte: »Bare man dog havde saadan et Monstrum at køre paa!«

Da jeg var en halv Snes Aar, begyndte en Købmand i Hillerød, *P. Abrahamsen*, at sælge færdigsyet Herretøj, og i Halvfemserne kom han med de første Cykler. Den 5. Juni 1896 var min Mand og jeg til Grundlovsfest i Asminderød. Vi gik hele Vejen, og paa Hjemvejen var vi saa trætte, at vi til sidst gik med Strømper og Sko i Haanden. Dagen efter købte min Mand af *P. Abrahamsen* to Cykler, en Herrecykle og en Damecykle, de kostede 235 Kr. Stykket. *Abrahamsen* havde lige faaet en Sending Cykler hjem og deriblandt en Damecykle. Den fik jeg, det var altsaa den 6. Juni 1896.

Efterhaanden steg min Mands Løn. Da vi naaede til 1907, havde han 46 Kr. om Ugen. I en Uge havde jeg tjent 12 Kr. Tilsammen havde vi haft 58 Kr. Jeg kan huske, at vi talte om, at det maatte ingen faa at vide, for det var en Løn saa svimlende.

Naar Pigerne kom henne paa Frederiksborg Højskole, havde jeg jo en Tjans der. De kom om Foraaret med Vintertøjet, men saa blev det Sommer imidlertid, og saa skulde der nye Kjoler til. Jeg fik 3–4 Kr. for at sy en

Kjole. Paa en Uge kunde jeg have 10–12 Kr., men saa skulde jeg alligevel bestille noget. Vi havde to Børn, de skulde ogsaa passes.

Min Mand var jo Landmand. Han kunde ikke faa Jord nok. Derfor var det, han købte de 7000 Kvadrat-alen af Aalholm i Stedet for noget mindre i Slotssognet. Nu vilde han have en Gaard. Det var daarlige Tider i Halvfemserne. Mor kom engang paa Torvet i Hillerød med 18 Ænder og solgte dem for 1 Kr. Stykket. Jeg gik paa Torvet og købte Flæsk for 25 Øre Pundet.

Den Gaard i Lønholt, som mine Forældre havde, købte min Mand 1907. Vi byggede Stuelængen og en af Ud-længerne op af ny. De var for gamle til, at der kunde gøres nyt Laan. Da de stod færdige i 1908, gjorde vi et Laan paa 25000 Kr., men da *Alberti* meldte sig, var vore Obligationer netop paa Børsen, og de faldt den Dag, saa vi fik kun 22300 Kr. Der var mange, der fik sig en Hue den Dag.

Vi avlede ikke godt til at begynde med, men saa fik vi Nys om det nye Kunstgødning. Det var ikke almindeligt at anvende Kunstgødning dengang. Der var en Mand i Hillerød, der sagde til min Mand: »Du skal bruge det! Køb en Vognladning, om du saa skal staa i Gæld for det.« Det gjorde min Mand, og det betalte sig. Det første Aar avlede vi kun 100 Tdr. Sæd, men 1913 avlede vi 500 Tdr., og vi havde Havre, saa jeg aldrig har set Mage til det.

1917 var det saa tørt, at vi kunde se Jorden i Bunden af Sæden. Der kom ingen Vand det Aar. Det var Synd for Dyrene, for de fik ikke det, de kunde æde. Min Mand arbejdede i Høstens Tid ofte til Kl. 1–2 om Natten. Han gik og satte Neg sammen. Det kunde hænde, at jeg

maatte ud at hente ham. Han tog nogle drøje Tag dernede. Naar man bliver noget ældre, bliver man jo lidt klogere paa det. Dengang tog man det som en Selvfølge . . .

Her standser vi Fortællingen. Selv om det var strenge Aar de 12 i Lønholt, fik de ogsaa noget ud af dem, og Anna Larsen, der har Sans for Humor, forstod at holde Humøret oppe hos sine Omgivelser, f. Eks. med det gamle Ordsprog: »Saa gik den Dag med Magelighed, selv om Lemmerne er ved at knække.« Eller hun fortalte Pudsigheder som nu den om Gribskovtoget, der gik saa langsomt, at de kunde springe af og plukke en Buket Blomster i Skoven og dog indhente Toget bagefter.

Men under alt Sliddet, siger Fru Larsen i anden Forbindelse, glemte jeg ikke det evige. – 1919 solgte de Gaarden og flyttede til Slotssognet, hvor Hans Frederik Larsen døde 1931. Han var slidt op. Anna Larsen døde den 14. Marts 1960. Hun blev 92 Aar.

VI.

NORDKILD FORTÆLLER

Georg Nordkild er det nordsjællandske Folkelivs Digter, og hans Bøger er læst af mange i disse Egne. Der er derfor al Grund til her at bringe hans Erindringer, saadan som han selv mundtligt har meddelt dem.

Nordkild fortæller: Jeg er født den 25. December 1879 paa Græsted Mark. Min Far hed *Anders Mortensen*, han var født den 6. April 1844 og døde 1917. Min Mor hed *Henrikke Henriksen* og blev kaldt Rikke. Hun var født den 2. Februar 1845 paa Fejø og bevarede Øens Maal lige til sin Død den 14. November 1925.

Mine Forældre havde en Ejendom, der hed Nordkildehus, og hvis 8 Tdr. Land var en Parcel fra Nordkildegaard i Græsted. Der var fire sammenbyggede Længer, Stuehuset var gammelt og med Lergulv. Landbruget var meget forsømt, for min Fars Stedfar, som hed *Morten Nielsen*, var mere optaget af Kulsvieriet end af Landbruget.

Min Bedstemor sad som Enke, efter at hendes Mand var død. Han hed *Morten Andersen* og var en meget gudfrygtig Mand. I sin Fritid tog han Bibelen under Armen og gik omkring til Omegnens Beboere, læste for

dem og talte med dem. Han var Tømrermester og byggede bl. a. Udlængerne til Maarum Skovridergaard, de er af Bindingsværk og staar endnu. Mens han arbejdede der, sagde han en Dag til sin Svend: »Tag og smid den Bil over til mig.« En Bil er Navnet paa en bredbladet Økse. Det gjorde Svenden, men Bilen gik forkert og ramte Morten i Knæet, saa han fik et stort Saar. Han fik forfærdelige Smerter – der gik vel Blodforgiftning i Saaret – og døde paa Esbønderup Sygehus.

Ved hans Død sad Enken tilbage med fem Børn, hvoraf kun en Dreng var konfirmeret. Men en Dag meldte der sig en Frier, og han hed ogsaa Morten, men Nielsen. Han var fornylig kommet der til Egnen, han kom nede fra Villingerød, hvor han havde haft en lille Gaard.

Morten Nielsen havde ogsaa haft sin Skæbne, som jeg nu skal fortælle. En Vinterdag skulde han og Konen køre til Helsingør med forskellige Ting, som skulde sælges paa Torvet. Det var kort før Jul og tidligt om Morgen, Klokken var fire. Det var et saadant Snevejr, at Himmel og Jord stod i eet. Da de havde kørt en Tid, vidste de ikke, hvor de var, og kom til sidst ud i et vildt Landskab, der viste sig at være det saakaldte Rusland, hvor *Tegners Mindepark* nu findes.

Han saa sig nødsaget til at forlade Konen for at faa Hjælp et eller andet Sted. Da han havde gaaet et Stykke Tid, stødte han Panden mod en Væg og fik banket Manden op. Det viste sig at være *Per Tingmand*. Det var paa den Tid, hvor der endnu var Ret i Esrum, og Per var Tingmand, d. v. s. Retsvidne. Per kom ud af Fjerene, og de begav sig af Sted. Det var imidlertid begyndt at lysne, og de fandt Vognen og Hestene, som Morten havde forladt dem. Konen sad paa Sædet, men da de talte til

hende, svarede hun ikke, og det viste sig til deres Forfærdelse, at hun var omtrent død. Helt kold var hun ikke, og de skyndte sig at bære hende op til Per Tingmands Hus, hvor de lagde hende i hans varme Seng, og her døde hun. Der var to Pigebørn i Ægteskabet, men de var begge konfirmeret.

Morten blev saa fortvivlet over at bo i den lille Gaard ude i Villingerød, at han kort efter solgte Ejendommen. Han købte et Hus oppe paa Græsted Overdrev og friede til Enken med de fem Børn, tre Sønner og to Døtre, og de blev gift, men det blev til liden Lykke for dem begge to, for han var en stridbar Natur og hun god og kærlig og vant til den fredelige Morten Andersen.

Sit Hus havde han solgt, og de boede nu i hendes Sted. Han passede som sagt mest Kulsvieriet, og det gik taaleligt, men det var i det hele meget fattigt for dem. Morten blev tidligt uarbejdsdygtig, han faldt en Dag ude paa Havreholm Papirfabrik, som forlængst er nedlagt, og slog sig saadan, at han siden maatte gaa med Krykke og Kæp.

Saa overtog min Far Stedet, og de gamle flyttede ned i et Hus ved den anden Ende af Marken, og her var de godt af Vejen. Af den lille Ejendom skulde de nygifte leve og de to gamle have deres Aftægt, saa der var nok at tænke paa.

Men først Brylluppet. En straalende Aprildag 1875 svingede Præstens Køretøj fra Søborg og op til Overdrevet med et nygift Par. Bryllupsmiddagen var blevet indtaget i Præstegaarden, hvor de begge havde tjent i en Aarrække. Mor havde været der længst, hun var kommet i Huset hos Pastor *Garde*, mens han endnu var Præst paa

Fejøl, og da han i 1869 blev kaldet til Søborg-Gilleleje, fulgte hun med, og her blev hun kendt med Far, som var Avlskarl i Præstegaarden.

I 1872 brændte Søborg Præstegaard. Ilden opstod ved 3-4-Tiden om Morgenen, og den var paasat i Taget over Hestestalden. Far vaagnede forfærdet op, heldigvis sov han ikke saa fast, for han skulde om Morgenen hente Præstefamilien i Farum. Han tænkte først paa at faa reddet Hestene, men Røgen fyldte allerede Stalden, da han kom derud, kun iført Skjorte. Dyrene var helt vilde, men endelig lykkedes det ham at faa løsnat Grimeskafterne og faa dem jaget ud, men da han selv vilde følge efter, styrtede det brændende Tag ned over ham. Der var imidlertid kommet Folk til, og de fik halet ham frem, men han var forfærdelig forbrændt. I Hast fik de ham paa en Vogn og kørt til Esbønderup Sygehus. En Mand fra Søborg har fortalt mig, at han hørte ham skrige af Smerte, da de kørte med ham. Kun den ene Hest reddede Livet, den anden faldt henne ved Vandposten, hvor den blev skudt.

I flere Maaneder laa Far paa Sygehuset og svævede mellem Liv og Død, men under Assessor *Klingbergs* myndige og kyndige Ledelse kom han sig alligevel saa nogenlunde. Han bevarede alle Dage svære Ar efter Brandsaarene over Øjnene. De havde taget Hud nede fra Brystet og sat fast der. Og Huden paa hans Hænder var saa underlig blank.

Men i 1875 var han blevet saa rask, at han og hans Hustru kunde holde deres Indtog i det Hjem, hvor vi tre Børn kom til Verden. Aaret efter min Søster, *Anna*, fire Aar efter jeg selv og syv Aar efter min Broder, *Alfred*, der er

Kontorchef i *Haand i Haand*, hvor han har været i over 40 Aar. Min Søster var i mange Aar Økonoma paa Karlsminde ude ved Kallebod Strand.

Et Par Aar før Præstegaarden gik op i Luer, brændte der en Gaard i Søborg. De havde fat i en Mand, som de mistænkte – ja, hvad han hed, kan være det samme, vi kan jo kalde ham Niels – men han vilde ikke bekende. Da Præstegaarden brændte, kom han atter i Forhør og nægtede, men da han havde siddet i Kasjotten i Helsingør en Tid, bekendte han, at han havde sat Ild paa Lars Hansens Gaard i Søborg, men Branden i Præstegaarden havde han ikke noget med at gøre.

Mange Aar efter, da jeg var tolv Aar gammel, traf jeg en Dag nede paa Søborg Sø en gammel Mand i hvide Linbukser, og han sagde til mig: »Kan du se ham, der gaar der henne? Det er ham, der er Skyld i, at din Far blev forbrændt.« Det gik jeg hjem og fortalte, men Far svarede: »Nej, det tror jeg nu ikke, for nok er Niels en skidt Fyr, men hvorfor skulde han bekende den ene Brand og ikke den anden, saa han kunde faa befriet sin Samvittighed? Og jeg havde ikke noget udestaaende med ham.«

I 1903 var C. P. S. Krag blevet Præst i Søborg, og en Dag oplevede jeg noget mærkeligt. Jeg var netop ovre i Søborg at besøge en Familie, der var Fars gode Venner, og da sagde Manden: »Ved du, hvad der skete i Kirken i Søndags?« Og saa fortalte han, at da Pastor Krag stod paa Prædikestolen meddelte han, at han en Dag var blevet kaldt over til Esbønderup Sygehus, hvor en Mand, der hed Niels, laa paa det yderste og nu ønskede at tale med ham. Pastor Krag havde spurgt, hvorfor han ikke havde sendt Bud efter Præsten i Esbønderup, men Manden

paastod, at det skulde være Præsten i Søborg, og saa bekendte han, at det var ham, der i 1872 havde sat Ild paa Søborg Præstegaard, og det bad han Præsten bekendtgøre fra Prædikestolen, naar han nu var død. »Det var det, der skete i Søborg Kirke i Søndags,« sluttede Manden sin Fortælling.

Jeg kom sprængfyldt hjem med den Nyhed til mine Forældre. Mor sagde ingenting, og Far bemærkede kun: »Naa, det var alligevel ham.« Og saa blev der ikke talt mere om det. Men mange Aar efter har jeg fra en meget kyndig Side faaet fortalt, at Niels var forelsket i min Mor, som var køn – det var hun til det sidste – og at Branden altsaa skete for at rydde Far af Vejen.

I 1875 blev Foreningen for Dyrenes Beskyttelse oprettet, og fire Aar efter fik min Far Meddelelse fra Foreningen om at komme ind paa Christiansborg den 1. April. I et forfærdeligt Snevejr og høj Sne gik han til Hillerød – Gribskovbanen var under Opførelse, men den var ikke færdig – og tog med Toget til København. Det viste sig, at han var indbudt for at modtage en Opmærksomhed, fordi han i 1872 havde forsøgt at redde Hestene i Søborg Præstegaard. Der var ialt en Snes Mennesker, der havde faaet denne Tilsigelse, og de blev stillet op i Nummerorden. Nr. 1 var Digteren *H. V. Kaalund*, der fik en Udmærkelse for sine Digte om Dyr, Nr. 2 var Far. Dronning *Louise* overrakte dem hver et Sølvbæger, der stod paa tre Løver. Paa Fars stod der: *Hædersgave til Anders Mortensen 1879*. Bag paa Bægeret var der en Medaillon, hvor en Kvinde ses omgivet af alle Slags Dyr. De første i Rækken fik et Sølvbæger, men siden gik det nedad, de sidste fik et Tæppe.

Livet gik sin slidsomme Gang paa Græsted Overdrev.

Far var ikke stærk og blev det aldrig. Jorden gav ikke ret meget, og Tørvemosen var derfor den, der opretholdt hele Tilværelsen. Der lavede de Æltetørv. Mosen lå i Udkanten af Faksemosen, hvor der i Randen havde staaet nogle mægtige Egetræer, dem fandt vi nede i Mosen, og de gav en udmærket Tørvemasse. Det var ikke Sumptørv, som ude midt i Mosen. Det var fast Tørv, og derfor var Fars Tørv ret efterspurgt.

Prisen var meget lille. Far kunde for saadan et Læs faa 5 Kr. om Sommeren og 6 Kr. om Vinteren, og saa skulde han køre en Mil til Gilleleje, og der skulde være 13 Tdr. paa Læsset. Kommunen havde anskaffet en Halvtønde, og kun det, der var maalt i den, gjaldt. Den gik paa Omgang, og naar der var Brug for den, maatte jeg af Sted. Saa skulde der 26 paa Læsset med Top paa.

Daglønningen for en Medhjælper var i Halvfemserne 2 Kr. og Kosten. Paa Søborg Sø var det 1,76 Kr. uden Kost, 16 Øre i Timen for 11 Arbejdstimer. Det var Jordarbejde, idet Søborg Sø, efter at den var udtørret, blev jordet i Løbet af fire Aar fra 1890 til 1894. Min Far gav altsaa 2 Kr., og Arbejdstiden var fra Kl. 6 Morgen til Kl. 7 Aften, herfra gik der halvtredie Time til at spise og sove Middagssøvn i.

Fader havde sjælden mere end een Medhjælper, enkelte Gange to. Han hjalp selv til og vi Børn ogsaa – det var ikke det, vi havde mest Lyst til. Far var en mild og rettænkende Mand, han kunde ikke sætte Folk i Arbejde, slet ikke, og det benyttede vi Børn os af. Vi havde i det hele taget et vidunderligt Hjem. Særlig bagefter er jeg blevet klar over, hvor godt vi havde det.

Mine Forældres gamle Husbondfolk, Pastor Gardes i Søborg, hjalp mine Forældre meget og stod dem i det

hele nær. Pastor Gardes havde tre Døtre og tre Sønner, en af dem er jeg opkaldt efter. Da jeg blev døbt, holdt en af Døtrene mig over Daaben, og en anden holdt Huen. Hvert Aar gav Pastor Garde Far 120 Kr. for at fylde Tørvehuset, det var en vældig Betaling.

Da jeg engang sammen med nogle andre Drengene gik og legede i Faksemose, saa jeg et Par fine Damer med graa Overstykker paa gaa op mod den hjemlige Port. Mine Forældre var tilfældigvis i København den Dag, og jeg skyndte mig derfor hjem. En af Damerne rakte mig en Guldtikrone: »Kan du nu vise mig et sikkert Sted, hvor du kan gemme den, til dine Forældre kommer hjem?« Jeg viste dem den øverste Hylde i Hjørneskabet, det var det sikreste Sted, jeg kendte. Da de var gaaet, tog jeg Tikronen og løb ud i Mosen med den – jeg havde gemt den i en Tændstikæske – og sagde til de andre Drengene: »Her skal I se! Dette er det pure Guld!« – »Aa, Sludder, det er ikke andet end en Toøre!« svarede en af Drengene. Det blev jeg meget fornærmet over, han kunde jo tydelig se, at der stod: Ti Kroner. Jeg listede hjem og anbragte Tændstikæsken paa det sikre Sted, saadan som Præstens Døtre havde bedt mig om det.

Det var festlige Stunder, naar vi i Mørkningen sad i den lavloftede Stue, hvor der nu var Bræddegulv, og Far fortalte Træk fra sin Ungdom i Søborg. Der havde været en Degn, der havde tre Sønner, Abraham, Isak og Jakob. Abraham, der var Klokker i Søborg, havde en Datter i København, og med en vis Selvfølelse fortalte han, at hun tjente hos en Stejer, en Spækhøker, og at hun var meget velnæret, hvad han gav Udtryk for i Ordene: »Hun har Fanden skal hente mig et Ansigt som en So!«

Samme Datter blev imidlertid gift, og nu var der ingen

Overflod længere, det var tværtimod meget sløjt for hende, og Abrahams Kone, Boel Kirstine, beordrede ham derfor til at trille til København med et Brød og en Skæppe Kartofler. Hun turde ikke overgive ham de samme Værdier i klingende Mønt, for saa vidste hun, at de vilde blive omsat i vaade Varer. Han naaede ogsaa til København med Børens Indhold, men da han trillede tilbage og naaede Rudersdals Kælderstue, traf han en Del Kulsviere. De skulde jo have en Genstand sammen, og for ikke at staa tilbage for de andre Givere solgte Abraham Trillebøren og drak Pengene op.

Han var imidlertid blevet saa omtaaget, at han paa Hjemvejen kom ud af Kurs og havnede i Munkerup. Han kom ind i en Gaard, hvor han i Køkkenet lavede et vældigt Spektakel. Da Manden vaagnede og kom derud, begyndte Abraham, der troede, at det var hjemme, og at det var Boel Kirstine, der kom, at skælde ud for at komme først til Orde. Manden forklarede ham, at han var fejl paa den, og gav ham Besked om Retningen. Abraham stolprede af Sted og naaede da ogsaa Søborg. Han var imidlertid blevet ædru og turde ikke komme ind til Konen. Han kravlede derfor op i Kirketaarnet, der jo var som hans andet Hjem, og her lagde han sig til at sove. Da han vaagnede, var det et godt Stykke op ad Dagen, og da Abraham havde en Fornemmelse af, at det var paa Tide at faa ringet Solen op, begyndte han at ringe af fuld Kraft med det Resultat, at Byens Folk samledes uden for Taarndøren og spurgte, om der var Ildebrand. Det var der ikke, og da Abraham kom ud af Taarndøren, var der en af Bymændene, der bemærkede: »Naa, du er kommet hjem fra København. Turen har nok været lidt fugtig.«

En anden af Fars Historier var følgende. Der skulde være Fastelavnsfest i Søborg, og en spirituskær Skrædder skulde lave de nødvendige Forberedelser. Midt i det hele spørger han forbløffet: »Hvor skal vi faa Masker fra?« – »Aa, « svarede en anden, »du kan jo blot gaa hen og vaske dig, saa er der ikke en Sjæl, der kan kende dig.«

Det blev en stor Fest, og mange af dem drak jo ogsaa mere, end godt var, navnlig en af Gæsterne havde faaet sig en ordentlig Perial. Saa siger Skrædderens Mor, der stod ved Siden af Huset – det var jo hen ad Morgenstunden – : »Det var da ikke godt, at min Søn skulde komme hjem paa den Maade.« Det kom han heller ikke, for lidt efter kom de bærende med ham paa en Stige. –

Jeg var imidlertid blevet syv Aar og skulde i Skole. Den Dag, jeg skulde af Sted, vaagnede jeg Klokkeren fire og raabte ind til Mor: »Husker du, jeg skal i Skole?« Jeg var lige ved at græde, men skulde jo forestille, at jeg var glad. Jeg kom til at gaa i en lille Privatskole, der var i et Hus, som Kommunen havde lejet mellem Græsted By og Græsted Mølle. Skolestuen var lille, og Lærerinden, Frk. *Huper*, var mild og venlig. Hende blev jeg straks forelsket i. Min Søster fulgte mig den første Dag og var der hele Dagen. Da vi gik hjem, sagde hun: »Lagde du Mærke til den lille Pige med de sorte Øjne? Da vi sang »Solen skinner fra Himlen blaa, den skinner paa lille Ellen,« sang hun *Ælling* i Stedet for Ellen.« Jeg tav klogeligt stille, for det havde jeg ogsaa sunget. Jeg syntes, det passede saa godt med saadan en lille *Ælling*.

Jeg havde hugget en Patentblyant derhjemme, og i Skolen viste jeg den til en Sidekammerat. Det var en meget fin, sort Blyant. Naar man trykkede den i den ene Ende, aabnede der sig et lille Gab i den anden, og

en Blyantspids kom frem. »Vil du sælge den Blyant?« spurgte min Sidekammerat, der hed David. »Ja, det vil jeg godt. Hvad vil du give for den?« – »2 Øre,« sagde han. »Saa er ogsaa Blyanten din,« svarede jeg. Han sad og legede med den i Timen, og Frk. Huper spurgte, hvor han havde faaet den fra. Da hun havde faaet Rede paa det hele, sagde hun: »Saa er det vist bedre, at den Handel gaar tilbage. Nu giver du ham de 2 Øre igen, og jeg lægger Blyanten her, til din Far kommer med Tørv.« Siden gik jeg stadig og skottede til Blyanten og var glad for hver Dag, Far ikke kom med Tørv. Det varede alligevel for længe, og en Dag rakte hun mig Blyanten med Paabud om at give den til min Far. Jeg lagde den ganske stille derhjemme, hvor jeg havde taget den, og ingen havde savnet den.

Men de 2 Øre, jeg maatte af med, stod mig stadig i Hovedet. Saa en Dag, da David og jeg fulgtes ad hjem fra Skole, saa siger jeg: »Lærerinden, som er saa rig, hun kunde da godt give os hver 2 Øre.« Ja, det syntes han ogsaa, men da jeg den Dag kom hjem, saa kan det nok være, jeg havde en stor Oplevelse at fortælle. »Kan I tænke jer. Da Lærerinden kom ind i Skolestuen, havde hun en hel Stabel Tører i Haanden, og saa sagde hun: »Nu faar I hver 2 Øre, saa kan I gaa op til Bageren i Græsted, og I maa købe for den Tøre, hvad I vil.«« Her afbrød min Søster mig og sagde: »Men hvad sagde Bageren, da saa mange Unger stormede ind i den lille Butik?« – »Lærerinden sagde, at naar I kommer op til Bageren, saa maa I kun gaa ind to og to ad Gangen.« - »Hvad købte du saa for din Tøre?« spurgte min Søster videre. »Jeg købte en rød Brosten og en hvid Brosten,« svarede jeg. Brosten var haarde Kager til 1 Øre Stykket.

Det hele var Fantasi. Jeg syntes, jeg havde set det saa tydeligt for mig, saa det betyngede mig ikke saadan.

Men som min Søster og jeg en Dag legede oppe paa Høstænget, hvor Gavlemmen stod aaben, kom Mor gaende ad Markvejen nede fra Lergraven, og da hun faar Øje paa os, truer hun ad mig med Haanden og siger: »Du skulde have Skam, din slemme Løgnhals. Det passer jo slet ikke det med Lærerindens Toører. Jeg har lige talt med Davids Mor, og hun kendte intet til den Historie.«

Da gik det op for mig – og først da – hvilken frygtelig Løgnhals jeg var. Min Søster vilde ikke mere lege med saadan en Løgner, og hun forsvandt ned ad Stigen. Og hvad gjorde jeg? Jeg borede Ansigtet ned i Høet og følte mig uværdig til at se denne Verdens Lys mere. Lidt efter vovede jeg mig dog ned ad Stigen, men jeg var en ydmyg og angerfuld Dreng hele den Dag. Næste Dag yndede jeg jo ikke at tale om den Historie, og saa gik Livet sin sædvanlige Gang, men endnu den Dag i Dag kan jeg se Lærerinden komme med den Stabel af Toører, og jeg ser hele Flokken af Dreng og Piger.

I den Skole gik jeg et Aar, og den gamle Pastor Assens kom ned og holdt Eksamen. Han gik og røg paa sin Pibe og hørte lidt paa os, og han gav de tre øverste Piger hver en Tiøre. Saa kom jeg op i 1. Klasse hos Lærer Hansen, det var oppe i den rigtige gamle Frederik IV's Skole i Græsted, men hvilken Forandring fra den fine og venlige Frk. Huper til den strikse og iltre Lærer Hansen! En frygtelig Oplevelse havde jeg den første Dag. En af de Dreng, der sammen med mig var rykket op i 1. Kl., havde formodentlig gjort noget, han ikke maatte, for pludselig ser jeg Læreren rød i Hovedet fare op til Katederet, lukke Lemmen op og tage Rebtampen frem,

han snoede den en Gang om Haanden, farer ned over Gulvet, ind imellem Bænkene, tager en Dreng i Kraven, slæber ham ud paa Gulvet og tærsker løs paa ham med Rebtampen. Drengen skriger i vilden Sky og gaar saa tilbage paa sin Plads, hvor han sidder og hulker og tørrer Øjnene med Bagen af Haanden, der paa den indvendige Side var helt brun af Valnøddesaft. Naar den Dreng senere vilde vise sig lidt, lød det altid til ham: »Du skal ikke være saa vigtig. Du fik Prygl af Tampen den første Dag, du var i Skole.«

Skolestuen var lav, og midt i Lokalet stod en stor og bred norsk Kakkellovn fra 1728. Der var gennemgaaende et halvt Hundrede Børn i Klassen. Andenlæreren havde 2. og 3. Klasse, Hansen 1. og 4. Der blev sagt, Hansen var dygtig, det var han maaske ogsaa, men han var en kedelig Fortæller. Naar Andenlæreren – *Ole Larsen* – fortalte, var det noget helt andet. Ham holdt vi af. Han rejste til Store Havelse, men forinden holdt han en smuk Afskedstale til os. Han gav os sin Adresse, St. Havelse pr. St. Lyngby, for at vi kunde skrive til ham. Han var en god Lærer helt igennem. Vi lærte ogsaa særdeles godt hos ham.

Efterhaanden kom jeg over til Hansen i 4. Klasse. Nu var man jo blevet ældre og noget mere gavtyveagtig end tidligere. Hansen havde det saadan, at naar en Dreng svarede ordret, afbrød han og spurgte en anden: »Hvad sagde han?« En Dreng var en Dag oppe i Nebukadnesar, og han remsede op: »Og jeg skal lægge en Bidsel i hans Mund og en Ring i hans Næse...« Saa afbryder Hansen: »Hvad skulde han saa, August?« Og Drengen svarede: »Han skulde have en Ring i Snyden!« Det er den eneste Gang, jeg har set Hansen smile.

Ved en Eksamen, hvor Pastor Assens havde faaet Kapellan, kom de begge to. Kapellanen hed *Vilhelm Kold*, han var født 1868 og blev teologisk Kandidat 1892. Aaret efter blev han Kapellan i Græsted-Maarum, hvor han var i tre Aar.

Naa, de kom altsaa begge to, og det var morsomt at lægge Mærke til Lærer Hansen, for til daglig var han den store Mand, der tumlede sig med Spanskrør og Rebtamp, men nu var han lille og ydmyg, og det blot fordi Præsten var kommet. Pastor Assens var en af de store Tobaksrygere i Sognet. Han røg 52 Pund Tobak om Aaret, 1 Pund om Ugen. Sin uundværlige store Træpibe havde han jo ogsaa med ned i Skolestuen samt en valket Svineblære fyldt med Tobak. Han gik frem og tilbage paa Gulvet, og Støvlerne knirkede. De Støvler var de længste i Foden, jeg nogen Sinde har set, men glatte og uden Folder sluttede de om Foden. Jeg tænkte: Hvem i Alverden kan have lavet saadan en Støvle? Mærkelig nok, mange Aar efter, at Pastor Assens var død, fik jeg at vide, at det var en Skomagermester *Josefsen* i Naboløs i København, der syede Støvlerne til Præsten i Græsted.

Pastor Kold, der var 25 Aar gammel, var en ivrig Missionsmand, og han gik den Dag rundt i Skolestuen og pegede snart paa en Pige, snart paa en Dreng, og spurgte: »Elsker du Jesus?« Børnene blev røde i Hovedet, men de svarede da ja. Mig spurgte han ikke, men det gjorde han senere. Det skulde de jo. Iøvrigt har jeg altid været religiøst indstillet.

Inden jeg gaar videre, vil jeg fortælle endnu nogle Barndoms minder fra Hjemmet. Vi havde en Øverstestue, der var den største der paa Egnen, og den blev ofte benyttet til nogle saakaldte *Madposebatter*. Deltagerne

var mest Ægtepar – nu og da enkelte unge – og de havde selv Maden med. Drikkevarer fik de paa Stedet, og for dem og saa Musikken betalte de 1 Kr. pr. Ægtepar. De morede sig storartet. Per Musikanter sad paa sit omvendte Kar og gned Violinen. Væggene var pyntede med Gran og Trækloster, hvori der var boret Huller, som Lysene sad i. Per kom engang galt af Sted, idet han stak Buen op i et Tællelys, og nu blev Violinen stum, men han fiskede straks en anden Bue op af Hundeskindsposen, og saa gik Dansen lystigt igen.

Jeg følte, at Verden var saa lys og dejlig. Musikken stemte mit Sind, saa jeg gik uden for Porten og sendte Vorherre en medlidende Tanke. Der sad han oppe over Stjernerne og kedede sig, mens vi havde det saa morsomt hernede paa Jorden. –

Det var en ganske almindelig Aften, at vi havde en eventyrlig Oplevelse. Vi fik Besøg af Købmand og Musiker *Jens Samuelson* fra Højelt, og det skulde vi jo have lidt Fornøjelse af. Jeg havde en lille Violin, den blev halet frem, og Jens Samuelson begyndte at spille, det var Dansestykker og andet lignende. Saa siger Far: »Kristen og Ane de vil jo saa gerne danse. Skal vi ikke se at faa fat i dem?« Kristen og Ane var et gammelt Ægtepar, der boede i en lille Hytte, der laa ved Enden af vor Mark og var bygget sammen med et Stengærde.

»Georg, du kan rende ned og spørge, om de vil komme op og danse.« Jeg gik derned. Klokkeren var vel omkring ved otte-ni, og de var i Seng. Jeg bankede paa Ruden: »Sover I?« En Stemme lød henne fra Sengen: »Er det Gerok?« – »Ja, det er. Jeg skal sige fra Far og Jens Samuelson, om I vil komme op og danse?« – »Du kan hilse din Far og sige saa mange Tak. Vi skal nok komme.«

Lidt efter traadte de begge to ind ad Døren, Jens Samuelsen spillede, Kristen og Ane dansede til efter Midnat, og vi havde allesammen en meget fornøjelig Aften.

Senere blev Øverstestuen ogsaa brugt til andre Ting. Frelsens Hær holdt saaledes Møder der. Men midt i Halvfemserne da Missionen tog saa stærk Overhaand, kom Pastor *Stricker* en Dag og spurgte Far, om han havde noget imod, at der en Gang imellem blev afholdt Missionsmøder i hans Stue. Det havde Far ikke, og nu blev der holdt Møder, hvor begge Stuer var fyldte med Folk, der sad syndebyngede og lyttede til de Ord, der faldt fra Døraabningen, hvor Præsten eller Missionæren stod. Nogle brast endda i Graad, og Prædikanten maatte hen og trøste dem. Jeg tænkte: Hvor er det en stor Forandring, naar man tænker paa den Lystighed, der før fandt Sted her, og den drøvelige Forsamling, der nu sidder paa de haarde Bænke.

Men disse Møder, der varede i en Aarrække, medførte ikke nogen Forandring for mine Forældres Vedkommende. De levede et godt og kærligt Samliv og tænkte ikke saa meget paa Helvede og alt det.

Efter min Konfirmation i 1894 kom de fire kedelige Aar, hvor jeg var beskæftiget ved Landbruget, og det havde jeg ikke for to Øre Interesse af. Min stadige Drøm var at blive Skuespiller, og naar jeg først havde tjent tilstrækkelig med Penge, saa skulde det ske. Men jeg maatte jo ogsaa have flere Kundskaber, jeg kom da paa Frederiksborg Højskole 1898–99, og om Sommeren hjalp jeg til i Haven samtidig med, at vi fik 3–4 Timers Undervisning daglig af *Begtrup*, *Bredsdorff*, *Ole Jensen* og *Søren Sørensen* (siden *Vasegaard*). Paa den Maade var Opholdet gratis. Paa Vinterskolen lærte jeg *Niels Nielsen*

fra Fogedgaarden i Tisvilde at kende, og han blev mig en Ven for Livet.

Da jeg kom hjem, gav jeg mig i Skovvæsenets Tjeneste, skønt Lysten egentlig ikke var saa stor, men det var et dejligt frit Liv. Jeg blev Elev hos Skovrider *Christensen* i Maarum samtidig med, at jeg en Vinter tog et Kursus i Oplæsning hos Sceneinstruktør *Anton Neergaard* i København. Efter at have været Skovelev i fire Aar fik man et Lærebrev, der skulde attesteres af Overførster *Leth* paa Egelund, efter at han havde eksamineret en i forskellige Skovbrugsfag. Siden blev denne Ordning erstattet af en Skovfogedeksamen, der varede otte Dage og afholdtes paa forskellige Skovdistrikter. For mit Vedkommende var det ovre i Rold Skov, jeg bestod denne Eksamen i 1907. Men det var Skuespiller, jeg vilde være, uden at jeg dog gjorde noget egentligt for det.

Efter at jeg i 1907 var blevet gift, flyttede vi til Bornholm, og her var jeg ved Skovvæsenet i tre Aar. Vi boede i et lille Hus i Højskolens Have, og jeg læste op for Eleverne. Men saa fik jeg Brev fra Jagtjunker *Bauditz* i Rørvig, hvor jeg havde været et Par Aar i Forvejen, om jeg vilde drive Planteskolen sammen med ham. Dette Tilbud tog jeg imod, men i Mellemtiden havde *Bauditz* faaet Stillingen som Skovrider hos *Frederik Scavenius* paa Gjorslev. Vi flyttede saa til Rørvig, Planteskolen var en Del forsømt, men det skulde nok have gaaet, hvis *Bauditz* ikke var gaaet fallit.

Vi flyttede derfra 1912 og kom til Hillerød, hvor jeg blev beskæftiget i Skoven. Men Skuespillertrangen laa dog stadig i mig, men paa den anden Side var jeg noget betænkelig ved at blive Skuespiller, fordi min Kones Familie alle tilhørte Indre Mission, og de har jo et skævt

Blik til den Slags Folk, men min Kone sagde: »Bryd dig bare ikke om det. Du skal gøre, hvad du har Lyst til, og kan min Familie ikke taale at se dig som Skuespiller, kommer vi nok over det.«

En Sommer sagde jeg til mig selv, at nu skulde det være. Gennem *Knud Nielsen*, Gartneren i Slangstrupsgade, fik jeg at vide, at hans Broder, *Johannes Nielsen*, der var Direktør for Det kgl. Teater, laa paa Landet ude i Vedbæk. Jeg cyklede til Vedbæk. Ilter og rødhaaret kom Johannes Nielsen mig i Møde i Entreen. Jeg fremførte mit Ærinde, han saa paa mig og sagde: »Det ydre er der s'gu ikke noget i Vejen med, og De har et eget Glimt i Øjet. Jeg skal sende Bud til Dem, naar De kan komme ind at prøve paa Det kgl. Teater.«

Det Budskab fik jeg aldrig. Sommeren gik, og Vinteren kom. En Dag rejste jeg ind og opsøgte de to Direktører *Friederichsen* og *Einar Christiansen* paa Folke-teatret for at spørge, om jeg kunde faa Lov at aflægge Prøve. Svaret var, at de skulde sende mig Meddelelse om, hvornaar jeg kunde komme, og Prøven skulde bestaa i tre Roller: Gaardejer Lyng i Hostrups »Tordenvej«, Hakon Jarl i »Hakon Jarl« og Sagfører Krogstad i »Et Dukkehjem«.

Jeg lærte de tre Roller, idet jeg øvede mig hver Dag, naar jeg kom hjem. Fjorten Dage efter kom et Telegram til mig: »De kan komme paa Kontoret i Morgen Kl. 12.« Den Nat fik jeg ikke megen Søvn. Jeg gennemgik Rollerne foran Spejlet, mens den øvrige Familie sov. Jeg stillede til den fastsatte Tid, og sammen med Skuespiller *Poul Gregaard*, den senere Direktør, der skulde give mig Stikordene, kom jeg ind paa den uhyggelige og kolde Scene, mens de to Direktører sad skjult nede i Mørket

paa Tilskuerpladserne. Jeg stod i fuld Belysning paa den store Scene og spillede de tre Roller. Da Prøven var forbi, sprang de to Direktører op paa Scenen, og Einar Christiansen sagde: »Ja, De har jo Talent, men der er en meget væsentlig Ting, og det er, at De har noget nord-sjællandsk Akcent, og det er saa lidt, at De vanskeligt vil komme af med det. Hvis De talte Ravjydsk, vilde det være lettere. Og saa er Deres Bevægelser for stive og kantede, men det kan maaske rettes.« Jeg svarede: »De mener, at jeg hellere maa opgive det?« – »Nej, det vil jeg ikke sige – men der er jo Filmen.«

Helt siden jeg i Skolen læste forskellige dramatiske Stykker, havde jeg drømt om at blive Skuespiller, men paa Vejen hjem fra København slog jeg for bestandig de Griller af Hovedet, og det er jeg glad for nu. Jeg siger saa tit til min Kone, at det er en Lykke, at jeg ikke kom paa de skraa Brædder, for jeg var aldrig blevet en stor Skuespiller, og det var det, jeg drømte om.

Alle Dage har den Tanke ligget bagved, at jeg vilde være Forfatter, og nu da jeg havde opgivet at blive Skuespiller, tog jeg fat paa at skrive. Jeg var klar over, at der laa et mægtigt Romanstof her i Nordsjælland. Da Far var død, og jeg cyklede til Græsted, vældede Erindringerne om min Barndom op i mit Sind og tog saa stærkt paa mig. Fra Bakken i Kagerup saa jeg ud over Nordsjælland og tænkte, om jeg dog ikke kunde blive denne Egns Skildrer. I 1909 skrev jeg paa Bornholm min første Fortælling »Den sidste Kulmile«, der under Navnet Nordkild Mortensen blev trykt i »Søndagsbladet«. Jeg fik 12 Kr. i Honorar, det syntes jeg var vældig flot, det var lige til et Par Sko.

Senere skrev jeg nogle Smaating til Bladene, men da vi

kom til Rørvig i 1910, boede Forfatteren *Louis Levy* hos os en Tid, og han raadede mig fra at skrive Romaner og Noveller, idet han mente, mit Replikskifte pegede i Retning af Komedien. Jeg skrev ogsaa flere Skuespil og sendte dem ind til Teatrene, men jeg fik dem i Hovedet igen, hvad jeg godt kan forstaa nu. Senere hen har jeg faaet tre Hørespil opført i Radioen.

Den første Bog arbejdede jeg paa i Aarevis, og naar jeg sendte Manuskriptet ind til et Forlag, fik jeg det tilbage igen. Jeg arbejdede imidlertid videre med Stoffet og fik efterhaanden skabt en egen Stil. Paa dette Tidspunkt havde *Cai M. Woel* startet et Forlag paa Hauser Plads. Jeg sendte Manuskriptet til »Kulsvierblod« ind til ham og fik et Brev, hvor han roste Bogen i høje Toner. Jeg rejste derind og traf foruden *Woel Leck Fischer* og *Knud Bruun Rasmussen*, der var hans Medhjælper. Bydrengen var for Resten den senere Finansminister *Kampmann*.

Bogen fik en god Modtagelse, og den lokale Presse raadede mig til at fortsætte paa Forfatterbanen. Den næste Bog var »Truels i Vandmøllen«, og det Stof havde jeg egentlig gaaet med siden min Drengetid. Den gamle Maarum Vandmølle, som blev nedrevet i 1784, spillede en stor Rolle i min Fantasi. Paa Stengærddet fra Maarum By og ned til den store Eg laa der et Stykke af en Møllesten nede fra Vandmøllen, og det kunde nok give Fantasien Næring. Mølledammen strakte sig ind i Harager Hegn, men dels paa Grund af Udskiftningen og dels som Følge af Vandmangelen blev Møllen nedlagt. Nogle Aar forinden var der paa en Høj, der ligger der endnu og godt kunde ligne en Gravhøj, bygget en Vindmølle, der skulde supplere Vandmøllen. Den blev nedrevet samtidig med, at Vandmøllen blev nedlagt, idet Skovgærddet

ved Udskiftningen blev lagt lidt sydligere, saa Vindmøllen kom til at ligge inde i Skoven, og det kunde jo ikke lade sig gøre.

Senere kom »Folket bag Skoven« med Typer fra den nyere Tid, og hele den øvrige Række af Bøger. -

Spørger man, hvor jeg har mine Motiver fra, svarer jeg, at det er Barndomsminder og Træk fra Skoven i de mange Aar, jeg færdedes der. Særlig Betydning har to af mine Venner haft for mig. Den ene var Maler *Arnold Olsen* i Esrum. Han kunde en Mængde Sagn og Historier fra Gribskov, og han forstod at gengive dem paa en særlig fængslende Maade. Mange af disse Beretninger havde han fra sin Far, *Martin Olsen*, der ogsaa var Maler, og ellers havde han hørt dem af Egnens Befolkning. Turene sammen med ham langs Esrum Sø mindes jeg med særlig Glæde og ikke mindre Synet af hans mange smukke Malerier. Kun kedeligt, at han døde saa tidligt, 1948 lige før Jul.

Det samme kan siges om den anden af mine gode Venner. *Niels Nielsen* fra Fogedgaarden i Tisvilde, som døde et halvt Aar efter. Foged-Niels, som vi kaldte ham, var en ualmindelig god og karakteristisk Fortæller, og fra det sagnrige Tisvilde havde han mange fængslende Episoder at berette. Han ejede et særligt Lune, der ogsaa kom til Syne, naar han fortalte om Stedets Gæstebog, hvor en Gæst paa »Engelhøj« havde skrevet:

Der sidder en underlig gammel Snegl
i Krogen bag Egetræsskiven
med Øjet aabent for andres Fejl
og Munden lukket om Piben.

Jeg kommer lige til at tænke paa et andet Vers fra min

Rørvigtid. I et Pensionat derovre, hvor Forplejningen vel nok var lidt mager, havde en Gæst skrevet i Bogen:

Hil være dig, o Sommerlyst!
Du er en Pryd for Landet.
Vi kom hertil i sene Høst,
og vi – gik godt i Vandet.

Værtinden var dog vel tilfreds: »I forstaar jo nok – det var ude i Fjorden, de gik i Vandet.« – – –

Hvad har mine Romaner betydet for mig? Ja, tit tænker jeg: Hvad har de egentlig bragt mig? Jo, for det første har de skaffet mig en stor Glæde, mens jeg skrev dem, de skabte en Udløsning for noget i mit Sind. Og saa har jeg haft mange taknemlige Læsere. Min største Læsekreds har jeg her i Nordsjælland, og mange venlige Breve har jeg faaet. Jeg husker især et fra en Student i København. Han skrev, om ikke hans Far, der var Præst nede i Midtsjælland og laa og var syg, kunde laane nogle af mine Bøger, for han var kommet til at længes efter at trænge ind i den nordsjællandske Befolknings Liv og Tankesæt. Jeg sendte Præsten en fire, fem af mine Bøger og bad ham om at beholde de to. Resten fik jeg tilbage med megen Tak. En Maanedes Tid efter saa jeg i Bladene, at den gamle Præst var død. Det var mig en stor Glæde, at han forinden havde haft Udbytte af mine Bøger. – – –

Hermed ender Nordkild sin Fortælling. Saa gik hans Syn paa Kagerup Bakke alligevel i Opfyldelse. Han blev Nordsjællands Digter. – Georg Nordkild døde den 12. April 1964, 84 Aar gammel.

Georg Nordkilds Bøger.

Kulsvierblod, 1929, 158 S.

Truels i Vandmøllen, Roman fra Grib Skov, 1931, 212 S.

- Folket bag Skoven*, 1932, 240 S.
Hakons Sale. Roman fra Esumegnen. Med Vignetter af Arnold Olsen, 1936, 213 S.
Sandet flyger om Asserbo, 1936, 131 S.
Hosekræmmeren og hans Søn, 1939, 199 S. Handler om Søren Kierkegaard og hans Far.
Forlovelsen 1941, 185 S. Fortsættelse af foregaaende.
Det suser i Skoven, 1945, 258 S.
Ad trange Veje, 1946, 279 S.
Nybyggeren bag Skoven, 1949, 198 S.
Hvad gavner det et Menneske, 1950, 196 S.
Kongen og Folket. Roman om Frederik VII. 1958, 183 S.

EN MØLLERSVEND FORTÆLLER

Niels Sørensen i Ullerød.

De gamle Vindmøller, som har prydet det nordsjællandske Landskab, forsvinder efterhaanden. Nogle mister Vingerne, andre bliver nedbrudt, enkelte er fredede og staaer som Minder om et uddødt Haandværk, men saadan som i gamle Dage, hvor ethvert Sogn havde sin Vindmølle, der ragede op som et Vartegn ligesom Kirken, er det ikke. Møllen er gaaet over fra at være en Del af Sognets Liv til at være en Museumsgenstand.

Med Møllen forsvinder ogsaa Møllerens og Møllersvendens Virke. Det er paa Tide, vi bliver opmærksomme paa det. Møllersvend *Niels Sørensen*, Ullerød, har 1956 fortalt mig nogle Erindringer om sit Liv og sit Fag, og de lyder saaledes:

Jeg er født den 27. Februar 1879 i Annisse. Min Far hed *Ole Sørensen*, og han arbejdede i mange Aar paa Annisse Møllegaard, som *Lars Pedersen* ejede fra sidst i Halvfjerdserne til lidt ind i dette Aarhundrede. Til Gaarden, der var paa en 60–70 Tdr. Land, hørte der en Vindmølle, det var en hollandsk Mølle, der vistnok var bygget 1878. *Lars Pedersen* havde studeret til Præst, men han holdt op, det var vist Pengeforholdene, der gjorde

det. Han var oppe fra Ramløse, hvor en Broder havde en Gaard.

Lars Pedersen var gift med en Datter af *Jens Nielsen*, Petershvile, men hun døde o. 85 eller 86, men saa var der en Søster til hende, der holdt Hus for ham .Hun hed *Jane*, men blev kaldt *Moster*.

I mit Hjem har vi været syv Søkende, men de tre døde som smaa. Vi har været fire hjemme, tre Dreng og en Pige. Som jeg fortalte, arbejdede Far paa Annisse Møllegaard, hvor han havde 2 Mark om Dagen, 4 Kr. om Ugen, hele Aaret rundt. Saa fik han en Pattegris om Foraaret, i Maj Maaned, og 2 Tdr. Rug, som blev bragt ned til Bageren, og det fik vi Brød for. De gav 32 Brød for en Tønde dengang, og saa fik Bageren 2 Kr. i Byttepenge, og naar de 64 Brød, som vi paa den Maade fik, var spist op, købte vi for Resten.

Saa fik han græsset og fodret et Faar hele Aaret. Her fik vi Uld til Garn, og Lammene solgte vi. Det var for dyrt for Arbejdsfolk at spise dem. Vi hentede gerne en Spand Centrifugemælk paa Gaarden hver Dag. De regnede ikke stort med Mælken dengang, især ikke Centrifugemælk. Grisen fik lidt Grønt og lidt Mælk. Naar det blev Høst, og Mor var ude at høste – hun hjalp til baade paa Møllegaarden og Petershvile – pillede vi Børn Aks. Vi kunde pille omkring en 3 Tdr. Sæd, som vi fik malet, det var, hvad vi kunde fodre Grisen op med.

Havde man ikke en Gris at lægge ned om Efteraaret, var det ikke nemt at staa Vinteren igennem. Vi lagde ogsaa en 4 Ol Sild ned om Efteraaret. Naar Kartoffeltiden kom, gik Mor ud og tog Kartoffler op, ja, Far var med en 3–4 Dage. Saa kunde de tjene en 3–4 Tdr. Kartoffler, til Tider lidt mere. Nogle af dem kogte de til

Grisen til Hjælp til Kernen, Resten spiste vi om Vinteren, ellers kunde det jo nok knibe. Men jeg har aldrig sultet, det har jeg ikke.

Mor gik ud at luge Roer om Sommeren, hun tjente 80 Øre om Dagen. Da laa man ned i Rækkerne og lugede. Da vi Børn voksede til, var vi ogsaa med at luge, vi fik 40 Øre om Dagen. Mor var ogsaa med i Høsten, saa længe det var Vejr til det. Hun var ogsaa med, naar de tog Roer op.

Da jeg var en 8–10 Aar, hjalp jeg til hos en Snedker, der hed *Lars Jensen*. Han var tidt ude at arbejde. Naar jeg kom ned hos Maren, var jeg ude at rense Stalden, saa fik man et Maaltid Mad, og fremmed Mad smager jo altid bedst. Naar de slagtede, var der flere, der skulde have en Blodpølse, og saa rendte jeg med dem. Et Sted fik jeg 2 Øre, et andet Sted 5 Øre, og saa fik man et Stykke Pølse at gnave paa og et Stykke med hjem. Naar jeg kom hjem, skulde jeg ikke have noget Mad, og jeg kunde have en 11 Øre, det var mange Penge dengang.

Jeg har mange Gange, naar jeg skulde et Ærinde for Folk, rendt fra Annisse Overdrev til Helsinge for 5 Øre, det var ikke med Sko paa, det var med Træsko. Jeg gik i Skole til *Møller* i Annisse, Fader til ham, der er der nu. Naar jeg hjemmefra gik i Skole, skulde jeg gerne engang om Ugen eller hver 10. Dag købe en halv Fjerding Skraa-tobak til *Møllersvenden* paa Annisse Mølle. Det kostede 23 Øre, saa fik jeg 25 Øre med og beholdt selv de 2 Øre. Mange Gange bar jeg dem hjem og lagde dem derhjemme. Det var ikke altid, man selv brugte dem.

Paa Petershvile gik jeg og vogtede Køer et Par Aar, dels som Dreng og dels efter Konfirmationen. *Lars Pedersens* Svoger, *Niels Nielsen*, havde Gaarden i Forpagt-

ning. Hans Far, Jens Nielsen, der var Enkemand, boede paa Gaarden. Han døde 1893. Niels Nielsen var ugift, da jeg tjente der. Han havde en Søster, der hed *Else*, som holdt Hus for ham. De var mange Søkende. Petershvile var oprindelig paa ca. 300 Tdr. Land, men der blev solgt fra til Husmandsbrug og Afbyggersteder, saa nu er der vist en 200 Tdr. Land. Der var et stort Teglværk paa Ejendommen. Gaarden brændte 1902. Niels Nielsen solgte den 1915 og boede saa i Hillerød paa Københavnsvej.

Den sidste Sommer, jeg tjente der før min Konfirmation, skulde jeg i Løn have et Sæt Konfirmationstøj med alt, hvad der hørte til. Det var Mor, der regnede det ud. Tiderne var saadan, at der skulde passes paa alting. Konfirmationstøjet med Sko og det hele blev paa nogle og fyrre Kroner, det kunde jeg ikke have tjent i Penge. Der var mange Drengene, der tjente for 30–35 Kr. om Sommeren.

Konfirmationstøjet fik jeg hen ad Foraaret. Mor var med til at købe det. »Han skal have et Sæt, han kan være tjent med,« sagde Nielsen til Mor. Det var ogsaa meget ordentligt Tøj. Skoene blev bestilt hos en Skomager. Jeg gik til Konfirmationsforberedelse hos Provst *Hansen* i Ramløse og blev konfirmeret den 9. April 1893. Noget Konfirmationsgilde var der ikke. Tiderne var kontrarige dengang. Nu er det helt til den anden Side.

Vi Søkende har tjent paa Petershvile alle fire. En Broder var der en halv Snes Aar, han var Forkarl der. Aaret efter min Konfirmation fik jeg 50 Kr. for Sommeren og 30 for Vinteren. Paa Petershvile stod vi op Kl. 4 om Sommeren, vi skulde gøre Staldtjeneste, strigle og vande Hestene og lægge Seler paa, naar de skulde bruges.

Vi fik Davre Kl. 5 og $5\frac{1}{2}$ i Marken, Mellemmad fra $8\frac{1}{2}$ –9, Middag fra 12 – $1\frac{1}{2}$, saa i Marken igen. Midaften 4 – $4\frac{1}{2}$, spændte fra Kl. 7, saa den blev halvotte, inden vi blev færdige, Hestene skulde jo paa Græs. Vi fik kogt Mælk og Brød til Nadver.

Om Vinteren op Kl. 5, Davre 6 – $6\frac{1}{2}$, Lillemiddag 8 – $8\frac{1}{2}$, Middag 12 – 1 og kun et Maaltid efter Middag, Kl. 5 – $5\frac{1}{2}$ saadan noget.

I Foraaret 1894 kom jeg paa Pibe Mølle. Der blev jeg fæstet for 3 Aar. Jeg skulde have 60 Kr. det første Aar, 80 det andet og 100 det tredie. De tre Maaneder om Sommeren var der ikke ligesaa meget, saa skulde jeg hjælpe til i Marken fra 1. Juni og til 1. September. Det var med i Akkorden.

Stubmøllen kørte fra 1. Maj til Mikkelsdag. 1. Maj slap vi for Vandet, det gik op paa Lodsejernes Jord, naar det stod højt. Og Mikkelsdag saa satte vi Stigbordet, saa varede det nogle Dage, inden der kom Vand. For-aaret 97 var Læretiden forbi, men saa sagde Grønbech: »Nu maa du hellere blive her et Aar til!« Det gjorde jeg, og da det Aar var gaaet, sagde han: »Du maa hellere blive her et Aar til!« og det gjorde jeg.

Der var meget at bestille om Vinteren, ja, saa kolos-salt at bestille. De kom helt oppe fra Ramløse. Der var ikke andre Vandmøller end Frederiksværk, Hillerød og Esrom. Naar det var stille Vejr, kunde de kun benytte Vandmøller. Til Møllen var der Købmandsforretning, som Grønbech selv havde, Bageri, som han lejede ud, og det meste af 100 Tdr. Land.

Naar vi havde Bøndermaling hele Dagen, kunde det være en 100 Tønder, og naar det blev Aften, maatte vi male Bagermaling, Rugmel til Bageriet, til en ti Stykker,

somme Tider den halve Nat. Vi skallede tidt Byggryn, og det var sent, for de skulde mange Gange igennem. Havde vi travlt, maatte vi begynde halvfem eller fem, men aldrig senere end seks.

Møllersvenden hed *Jørgen Nielsen*, han boede i Tofte, hvor han havde en lille Ejendom. Hans Søn var Niels Theodor Nielsen. *N. Th. Nielsen*, der senere boede i Helsingør, hvor han var Kommunesekretær.

Stubmøllen gik om Sommeren. Vindfanget var 38 Alen, og den laa højt, saa den kunde male meget. Der var en temmelig stor Kværn, det var Rhinskqværne, man havde dengang, de blev hugget ud af Stenklipperne. Siden fik man Kunstqværne, de var støbt af pulveriseret Flint. Der var ikke nær saa meget at bestille der som om Vinteren. Vindfanget gik lige til Jorden, og Hestene var derfor lidt bange for den. Det var ikke som paa de hollandske Møller, hvor det kun er Hatten, der drejer, her er det hele Møllen, og det kunde nok ryste noget. Der var kun een Kværn og kunde ikke være mere. Stubmøllerne er ikke saa rummelige. I almindelige Møller paa Landet er der to Qværne.

Jeg var der i 5 Aar paa en Maaned nær. Jeg kom saa til Christine Mølle i Helsingør, den brændte i 27. Det var en Vindmølle, men der var Dampmølle ved Siden af. Vi var tre Svende, en gift Mestersvend, en Andensvend, og jeg var Trediesvend det første halve Aar, saa blev jeg Andensvend, og det var jeg i halvandet Aar.

Mølleren hed *Wibroe*. Der var voldsom meget at bestille. Mestersvenden kom Kl. 5 og var der til 7, Anden- og Trediesvenden skiftedes hver sin Uge til at male til Kl. 11¹/₂. Hvis det en Aften var stille Vejr, kunde de jo

ikke male. Søndag malede vi til Middag, saa der var ikke megen Frihed.

Det var mest Handelsmølleri, Mel til alle Bagerne, Foderstoffer – Majs og alt muligt – som vi selv solgte meget af og ellers afhændede til Købmændene. Naar det havde været stille Vejr en Tid, fyrede vi op under Kedlen – Mestersvenden fyrede selv – og saa malede vi paa Dampmøllen en Uges Tid. Det kunde ikke betale sig at fyre op for en enkelt Dag.

Jeg havde til at begynde med 20 Kr. om Maaneden og Kost og Logi, et Aars Tid efter 30 Kr. Helsingør var en dyr By at være i, man sled mange Klæder af sig. 1. Maj 1901 kom jeg til Ullerød Mølle og var der til 1920. Saa kom jeg til Slotsmøllen og var atter paa Ullerød Mølle fra 1923 til 28.

Jørgensen ejede Ullerød Mølle og Bageri til 1917. Paa Pibe Mølle tog de 32 Øre for Tønden i Malepenge, i Helsingør betalte de efter Vægt, 40 Øre for 200 Pund, ellers blev det regnet efter Tøndemaal. Hos Jørgensen i Ullerød var det 35 Øre for Tønden. I første Krig blev der lagt paa til 50 Øre Tønden.

Der laa et Toldkar paa Ullerød Mølle, ligesaa et paa Pibe Mølle, men jeg har ikke oplevet, at man toldede med Toldkar. Man sagde, at de toldede, ligesom de saa Folk an for. Det var i den Tid, Møllejerne kunde blive rige. Naar Folk kom med forskellige Slags Sæd, toldede de af den bedste. Det var jo saadan dengang, at der var ikke noget, der maatte koste Penge.

Ullerød Mølle er bygget 1865. Paa en Sten i Muren staar der: *Ullerødgaard's Mølle P. S. 1865*. P. S. er P. Sørensen. Der hørte 20 Tdr. Land til Møllen dengang.

Arbejdstiden var, ligesom Vinden blæste. Jeg bestemte selv Arbejdstiden. Jørgensen, der var Bager af Profession, sagde: »Det maa De selv passe.« Han var en morderlig human Mand, Jørgensen. Jeg malede til 9–10 og til Tider hele Natten.

Jeg fik 35 Kr. om Maanden i 6–7 Aar og Kosten. Saa fik jeg 40. Der kunde jo være lidt Drikkepenge, det fik man dengang. Jeg enedes gevaltig godt med dem alle-sammen, vi havde hele Omegnen omtrent til Meløse og nogle fra Tulstrup. 1904 blev jeg gift. Jørgensen var en human Mand. Naar det var stille Vejr, gik jeg ned og hjalp til med at flække Brænde, eller jeg hjalp dem i Høsten. Han huskede altid paa det. Kom der nogen til Mølle, gik jeg. Han saa meget paa, at Folk blev behandlet godt.

1917 købte Konsul *Martin Larsen* fra København Møl-len. Nu fik jeg 15 Kr. om Ugen og Kosten. Fra 1918 fik jeg 28 Kr. om Ugen paa egen Kost. Siden steg det til 45 og 50 Kr. indtil 1920.

Da jeg kom til Slotsmøllen 1920, var der 27 Mand, 8 Møllersvende, de andre var Magasinarbejdere. Vi kørte i Døgndrift, 3 Hold. Da jeg kom der, var Lønnen 75 Kr. om Ugen. Siden steg den lidt, saa vi var oppe paa nogle og firs. Da jeg rejste derfra, var den 54 eller 55, og da var der kun 7 ialt, 3 Møllersvende og 4 andre.

Jeg tog derfra i 1923. Møllen gik vist til 1925, saa blev den lagt ned. Paa Ullerød Mølle gik jeg hos *Peder Olsen*, der købte Møllen og Brandtomten, da Bageriet var brændt, fra 1927 til 28, der fik jeg 30 Kr. om Ugen. *Jarl* købte Møllen, det var vist i 32. Han forpagtede den ud, men siden standsede den, det var vist i 1952.

Fra 1929 var jeg paa Teglværket, fra 1931 som Bræn-

der. Der var jeg til 1947, da jeg kom paa Hillerød Teglværk, og der var jeg saa til 1948 lige inden Jul. Da var jeg lige ved 70 Aar.

De fleste Vindmøller er nedlagt. Mange af dem staaer som Lig. Ud ad Frederiksværk var der Meløse, St. Lyngby, en lille en i Kregme, en i Brederød og en, der hed Øvre Mølle, lige bag Frederiksværk. Paa Halsnæs var der Melby, Torup og Torupmagle. Melby er fredet, de andre er revet ned eller standset.

De fleste Ejendomme har elektrisk nu, saa har de det jo hjemme, og det er nemmere. Motormølleri er der flere Steder. Det kan gaa, naar Manden selv kan passe det, men med den Arbejdsløn, der gives nu, kan det slet ikke betale sig, hvis det skal drives ved fremmed Hjælp.

Hermed slutter den stiltfærdige gamle Møllersvend sin Fortælling. Niels Sørensen døde den 1. Maj 1964.

VIII.

OLUF JENSEN FORTÆLLER

En ung Nordsjællænder var blevet Elev paa Landbohøjskolen. Han vilde være Landbrugskandidat, men hvad han saa skulde være, stod ham ikke helt klart – indtil en Aften, da han var paa Vej fra Ølstykke Station for at aflægge et Besøg i sit Hjem.

Da opstod der under Vandringen op ad den gamle Pileallé til Bækkegaard en egen grødefyldt Stemning i hans Sind. Den Tanke dukkede pludselig op i ham: Blot du dog engang kunde naa saa vidt, at du kunde faa Evner og Kræfter til at rejse en Landbrugsskole i Nordsjælland!

Drømmen gik i Opfyldelse, og Manden var *Oluf Jensen*. Jeg har bedt ham fortælle nogle Træk af sit Liv, og han har beredvilligt sagt ja.

Oluf Jensen beretter: Jeg er født den 26. Marts 1885 som den yngste af syv Brødre. Min Fader hed *Ole Jensen*, han ejede Bækkegaard i Ølstykke til sin Død 1910. Min Moder hed *Maren*, født *Rasmussen*, hun døde 1885 kort efter, at jeg var født. Af mine seks Brødre døde de to som smaa, men om de andre fire skal jeg fortælle et og andet.

Den ældste hed *Jens Peter Jensen*, han var født den 18. Maj 1872. Det var ham, der brød Isen for os Brødre med

Hensyn til at kome paa Høj- og Landbrugsskole. Far skal engang have sagt: »Aldrig skal nogen af mine Sønner komme hverken paa Højskole eller Landbrugsskole!« – Og saa endte det med, at vi kom der allesammen.

Jens rejste trods Fars Protester til Høng Højskole, hvor *Anders Jørgensen* var Forstander. Broder Anders var paa Frederiksborg Højskole, vi andre paa Høng. De fire af os kom paa Landbrugsskole, de tre paa Tune hos *Brink-Lassen* og jeg paa Høng hos *Rasmus Jensen*. Jeg var paa det andet Hold af hans Elever. Dertil skal føjes, at naar vi siden kom hjem paa Besøg under Skoleophold, sang vi meget, og det var Far vældig glad for.

Broder Jens blev gift med *Anna Jørgensen* fra Skenkelsø. De var begge stærkt optaget af Højskolebevægelsen, og de var Medlemmer af Jørlunde Valgmenighed. Jens var meget interesseret i Landbrugets Forhold, og navnlig var han en ivrig Kvægopdrætter. Først ejede han Rolandsgaarden i Knardrup. Efter at han havde afhændet den, købte han Maglehøj i Skenkelsø, og her boede han og hans Kone, til de som ældre solgte Gaarden og tog Ophold i en Villa i Slangstrup. Jens Peter Jensen døde den 2. December 1950.

Den næstældste Broder, *Anders Jensen*, var født den 24. December 1873. Han var, som det vil ses, født Juleaften, men holdt sin Fødselsdag Juledag. Han var Elev paa Frederiksborg Højskole, men naaede ikke at komme paa Landbrugsskole. Han blev gift og fik sin Kones Fødegård i Svedstrup, senere overtog han en Gaard i Gl. Ølstykke. Han var Medlem af Sogneraadet og Formand for Brugsforeningen. Lærer *Hansen*, Ølstykke, oprettede 1886 Ølstykke Brugsforening, der var en af de første i Landet. Hos Hansen har mine fire Brødre gaaet

i Skole, og de er jo nok blevet paavirket af ham ogsaa med Hensyn til Brugsforeningstanken.

Anders var den af mine Brødre, jeg følte mig mest knyttet til. Vi holdt nu allesammen af ham. Han var meget hjælpsom og egnet til at jævne Forholdene, naar der var et eller andet. Iøvrigt var han en Slider og en meget dygtig Landmand. Han døde den 12. Juli 1957.

Efter Anders fulgte en Broder, der hed *Lars Jensen*. Han var født den 9. Maj 1876, men døde som lille. Den næste Broder var *Svend Larsen Jensen*, kaldet *Lars Jensen*. Han var født den 16. Marts 1878. Broder Lars var noget af en Gavtyv. Han havde en mærkelig Evne til at kunne sige, hvad han vilde, baade til os Brødre og til andre, uden at nogen tog Anstød deraf. Far havde altid Faar, og Faarene og Vædderen gik sammen i Faarehuset. Saavel Lars som de andre Drengedrenge drillede Vædderen i Faarehuset, og den var stærkt opsat paa at hævne sig. En Dag sagde Far til Lars, om han vilde gaa ud og flytte Farene. »Ja, men jeg er bange for Vædderen,« sagde Lars. »Aa, du kan bare tage Tøjrekøllen og give den en i Panden,« var Svaret. Da Lars skulde flytte Vædderen, stod den først og slikkede sig om Munden, hvad der var Tegn paa, at den havde ondt i Sinde. Saa tog Lars Tøjrekøllen og gav den en i Panden, saa den skvat om og laa med alle fire Ben i Vejret. »Av,« tænkte Lars, »nu har jeg slaaet Vædderen ihjel,« og han tog Træskoene i Haanden og løb, alt hvad han kunde, hjemad. Det var jo ikke saa rart at skulle hjem med den Besked. Lidt efter vendte han sig om for at se, hvordan det gik, men da stod Vædderen op. Den var altsaa kommet over det. Men siden rørte den aldrig Lars.

Lars var Elev paa Høng Højskole og siden paa Tune

sammen med sin yngre Broder, Karl. Det var i det væsentlige ham, der gav Stødet til, at jeg kom til at læse til Landbrugskandidat.

Lars havde en forbavsende Evne til at fortælle Historier. Han var ogsaa meget hjælpsom, og han havde god Forstand paa Maskiner. Alle Brødrene havde tilsammen et transportabelt Tærskværk med Petroleumsmotor, som vi kom med i, da vi kom til Slingerup. Kun vi Brødre ejede den, men naar der var noget i Vejen med den, blev Lars altid kaldt til.

Lars blev gift med *Trine Jakobsen*, Smedens Datter i Svedstrup. Hendes Moder døde ret tidligt, men hendes Far var den rigtige gamle Smedetype. Han og Datteren klarede det hele godt. Da Lars og Trine blev gift, fik de i første Omgang en mindre Landejendom i Skenkelsø. Senere købte de Mors Fødegård i Gl. Ølstykke. Baade Lars og hans Kone var meget højskoleinteresserede og i det hele optaget af Folkeoplysning. Hun havde været paa Høng og senere paa Ankerhus Husholdningsskole hos Magdalene Lauridsen. Trine døde tidligt, Lars blev gift anden Gang, og hans Kone har stadig Gaarden, efter at han døde 1950.

Den 9. April 1881 fødte Mor en lille Dreng, der fik Navnet *Karl Rasmus Jensen*, men han døde knapt et halvt Aar gammel. Den 22. Juli 1882 kom der atter en Dreng til Verden, og han fik samme Navn som sin afdøde Broder og blev døbt *Karl Rasmus Jensen*. Han var paa Høng Højskole og som nævnt sammen med Broder Lars paa Tune Landboskole i 8 Maaneder. Da Far døde 1910, overtog han Bækkegaard. Jeg, der var den yngste, var fuldmyndig, saa vi ordnede Skiftet selv. Paa et vist Tidspunkt tænkte Karl paa at overtage en lille Forretning.

Han syntes, vi vilde have for meget for Bækkegaard og dens 72 Tdr. Land, men Enden blev dog, at han tog den. Et af de første Aar, han havde Gaarden, byggede han en ny Kostald til 25 Køer og Opdræt. Den havde Jernbjælker, murede Hvælvinger og store, lyse Vinduer. Den kostede 7-8000 Kr. Nu vilde den have kostet det ti-dobbelte.

Han blev Formand for Frederiksborg Amts Planteavlforening og var det til sin Død. Han havde i det hele meget for, han var Formand for Langager Mejeri i Ølstykke, Formand for de østlige Mejeriforeninger og senere Næstformand i de danske Mejeriforeninger, Medlem af Landbrugsraadets Præsidium m. m. Han havde et venligt Væsen, og det gavtede ham meget. Han var gift med *Karen Jørgensen* fra Karmstensaarden i Udlejre, Datter af Gaardejer *Oluf Jørgensen*. Han døde i 1955.

Som allerede nævnt var jeg den yngste af Flokken og kom til Verden 1885. Mor døde af galoperende Tæring faa Maaneder efter min Fødsel, efter Sigende smittet af en Barselpotte. Far levede som Enkemand lige til sin Død. Mor har jeg kun kendt af et Billede, der vidner om, at hun var en pæn Kvinde, der bar Guldnakke, som Skik og Brug var. Vor Mor var Tvilling. De to Søstre paa Gaarden, der voksede op sammen, lignede hinanden som to Draaber Vand. Da hendes Søster holdt Bryllup med en Gaardmand fra Herringløse ind ad mod Roskilde, og da de om Aftenen skulde til at stige til Vogns, tog han fejl og vilde have hjulpet min Mor op paa Vognen. De ældre Brødre holdt forfærdelig meget af Mor. At Far ogsaa gjorde det, tror jeg, man kan se deraf, at han aldrig giftede sig igen.

Da jeg var et halvt Aar, kom jeg til Søsrum til min

Faster paa Tornehøjgaard. Hendes Mand hed *Lars Jensen*. Der var jeg til 1901, da jeg kom til Høng. Min Faster døde ret snart, hvorefter min Fætter overtog Gaarden, og det er ham, hans Kone og min Fasters Mand, jeg særlig mindes.

Jeg passede Køer og var med i Høsten. Det var op Kl. 5 om Sommeren og i Seng Kl. 8–9 om Aftenen. Da var man saa træt, at man nok skulde falde i Søvn. Der var ikke Tid til at finde paa Tossestreger. Saa snart Høsten var forbi, blev Køerne sluppet løse og gik i Løsdrift et Par Maaneder. Der var 12–14 Køer, som jeg passede. Søndag, Mandag og hele Ugen. Ja, det kunde jo ske, at jeg fik fri en Søndag Eftermiddag.

Men det var en herlig Tid at gaa derude i Marken og leve sammen med Naturen. Der var en Dreng, en Nabo-søn, der hed *Søren Rasmussen*, ham kom jeg meget sammen med. Vi gik i Skole sammen, og han kom meget hos mig, naar jeg vogtede Køer. Vi havde mange politiske Debatter, bl. a. om Gendarmerne. Han var Højremand, jeg Venstremand, men det slog ikke noget Skaar i vort Venskab. Vi brændte Baal og stegte Kartofler. Engang tændte jeg Baal paa en Stenbunke nede ved Mosen. Nogle af Stenene sprang af Varmen. Det morede jeg mig meget over. En Dag havde jeg samlet noget grønt Græs, som jeg havde bundet i Neg. Jeg lavede saa et Hul i Jorden, hvor jeg puttede Græsset ned for at se, hvad der saa vilde ske med det. Der skete ikke noget, men det var i Virkeligheden en Art Ensilage, der foresvævede mig.

Da de i Søsum begyndte at dyrke Kaalroer – Kaalrabi kaldtes de dengang – købte man Planterne hos en Gartner. Da de paa Nabogaarden hos *Nikolaj Petersen* begyndte at dyrke Runkelroer, fik Folkene hver en lille

Lerskaal med Frø i, og saa lavede de med Fingrene et lille Hul i Jorden og puttede 2-3 Frø deri, hvorefter de dækkede Hullet til. Umiddelbart efter blev Rækkerne tromlet med en glat Tromle. Man kendte ikke anden Form for Tromle.

Ikke længe efter fik vi paa min Fætters Gaard en en-rækket Saamaskine til at saa Roefrø og Gulerødder med. Den har jeg sammen med Karlen trukket mange Gange, mens min Fætter styrede den. Siden gik man over til at kamme Jorden op med en Hyppeplov eller en Kartoffelplov, saa tromlede man med en glat Tromle og saaede med Maskine, som nu blev trukket af en Hest. Hvorfor man kammede op, har jeg aldrig forstaaet. Man naaede kun at faa Jorden mere udtørret, men det var jo næppe Meningen. Man gik saa over til at saa paa flad Jord, og senere kom Radsaamaskinen, der saaede 4 Rækker ad Gangen. Men bruge et Roejern i Roerne var der ikke Tale om. Man maatte luge med Hænderne. Det var et modbydeligt Arbejde. Da jeg kom til Høng, var Roejern i Brug der.

Paa et tidligt Tidspunkt fik min Fætter Slaamaskine med Aflægger, saa man kunde lægge Vaarsæden af i Neg. Hos min Fætter kørte man Staldgødning ud paa Græsmarken om Sommeren, hvorefter man brakkede den og saaede Rug i Stykket. Det var Spild af Gødning, saa det forslog noget. De sidste Aar, jeg var i Søsum, gik min Fætter over til at køre Staldgødning ud paa Græsmarken om Foraaret for derefter at saa Staldfoder i Marken. Naar det var slaaet, blev Jorden halvbrakket Resten af Sommeren, og saa blev der saaet Rug i September.

Der begyndte ogsaa at komme Gødningsagenter, som falbød Kunstgødning. Der var Gødning til hver Afgroede,

og det blev betalt i dyre Domme. Landmændene blev snydt i lange Baner. Det var først langt senere, der kom Kontrol med Kunstgødningen. Der blev ogsaa solgt Kløverfrø til Landmændene, hvori der var blandet knust Kvarts, der var pudset saa fint, at det fuldstændig lignede Kløverfrø. Ren og skær Forfalskning. Først senere kom der Frøkontrol.

Paa den Tid, der her er Tale om, var Jorden ikke nær i den Gødningskraft som nu. Jordbehandlingen var ikke rationel, som man kender det i vore Dage, og man saaede sent. Paa 4 Tdr. Land høj Jord høstede min Fætter en tør Sommer ialt siger og skriver 4 Læs Byg, og det var ikke store Læs.

Min Fætter dyrkede mange Kartoffler og solgte til København. Han kørte selv ind med Kartoffler, Sæd, Halm og slagtede Grise. Der var vel 25 km. Jeg har enkelte Gange været med min Fætter paa Torvet. Jeg kan huske, vi kørte hjemmefra ret tidligt om Aftenen, for at vi kunde komme tidligt paa Torvet. Vi overnattede paa Herlev Kro, hvor vi laa paa Bænke og sov. Naar vi var færdige paa Torvet, holdt vi i Tværmoses Gaard for at Hestene kunde faa noget at æde, før vi skulde hjem. Imens var min Fætter ude at købe Varer ind i den store Urtekramforretning paa Kultorvet.

I Søsøm spiste vi af samme Fad. Det samme gjorde vi hjemme paa Bækkegaard. Vi spiste med Hornskeer, og efter Afbenyttelsen blev de tørret af paa Bagen af Bukserne og sat op i Vindueshaspen. Da mine Brødre kom hjem fra Høng, forlangte de at faa hver sin Tallerken at spise af. Far var imod det, men han erkendte hurtigt, at det var fornuftigt.

Som et andet Eksempel paa den Tids Renlighed kan

nævnes følgende. Da Lars var hjemme paa Bækkegaard, var Far en Dag borte. Husholdersken var ikke af de mest renlige. Den Dag vilde Lars have et kogt Æg, det kunde der da ikke ske noget med, mente han. Men da Døren stod paa Klem ud til Køkkenet, kom han til at se, at Husholdersken, da hun havde pillet Ægget, puttede det i Munden og svuppede det – at svuppe Æg, sagde man – saa var Lars færdig med at ønske sig kogte Æg.

Det er maaske noget af et Tilfælde, at jeg kom den Vej, jeg kom. Inde i Søsøm boede der en Smed, der hed *Lars Smed*. Han var meget kyndig i Maskiner. Vor Nabo havde faaet et Damptærskværk, og det var der noget i Vejen med. En sagkyndig blev tilkaldt, men han kunde ikke klare det. Saa hentede de Lars Smed, for at han skulde se paa det. »Aa, lad mig,« sagde han, og paa et Øjeblik var det hele i Orden. Jeg kom tit hos Lars Smed og var meget optaget af Maskiner. En Dag sagde han til mig: »Du skal i Lære hos mig, og saa skal du arve min Virksomhed, naar jeg ikke kan mere.« Det var jeg stærkt optaget af. Paa en større Gaard paa Slagslunde Mark fik de paa et tidligt Tidspunkt Selvbinder. Den vilde jeg meget gerne have været over at se, men nej, det kunde der ikke være Tale om.

2^{1/2} Aar før jeg gik ud af Skolen, fik vi en ny Lærer, der hed *Petersen*, og han tilbød gratis at undervise dem, der ønskede det, i Tysk. Jeg vilde saa gerne have været med, men fik det Svar: »Du er klog nok til det, du skal være.« Det havde min Fætter, *Jens Peter Jensen*, ingen Forstaaelse af. Jeg havde som Dreng stor Lyst til at læse, og det har tit ærgret mig, at jeg ikke fik den Oplevelse med. Det var vel Tanken om at blive Landbrugskandidat,

der ubevidst laa bag ved min store Læselyst og siden, efter Broder Lars' Tilskyndelse, blev virkeliggjort.

Min Fætters Stedfader og en gammel Smed kom meget sammen, og saa sad de og fortalte Spøgelseshistorier. Jeg lyttede spændt og var saa optaget af det, at jeg ikke engang turde gaa ud af en Dør. Da jeg mange Aar senere fortalte, at jeg var saa bange, at Haarene rejste sig paa Hovedet af mig, var der et lyst Hovede, der sagde: »Saa er det vel derfor, at de aldrig har lagt sig igen.«

Hos min Fætter spillede de meget Kort. For at holde Karlen hjemme spillede min Fætter, hans Kone og jeg 66 sammen med Karlen. Det skete hver Aften Vinteren igennem og desuden Søndag Formiddag og Eftermiddag. Jeg blev meget dreven i Spillet, men samtidig blev jeg saa led ved Kortspil, at jeg, da jeg siden kom paa Landbrugsskole og paa Landbohøjskolen, aldrig rørte Kortene. Dette skal nu ikke forstaas saadan, at jeg ikke siden har rørt et Kortblad. Jeg kan godt en Gang imellem spille en lille Whist, men jeg kan holde Maade.

Om min Fætter og hans Kone skal der iøvrigt siges, at de var flittige og sparsommelige. Jeg lærte at bestille noget og passe paa Pengene. Den Ros skal de have. Alt ialt havde jeg det godt. Der skulde bestilles noget, men det tog man ingen Skade af. Tværtimod.

November 1901 rejste jeg til Høng, hvor jeg skulde tjene hos *Rasmus Jensen*, der havde en Gaard. Samtidig deltog jeg i nogle Timer paa Højskolen og fik private Timer i Matematik og Fysik hos *Jens Peter Jensen*, der var Lærer ved Højskolen. Det var den Mand, jeg har lært mest af i Høng. Jeg satte ualmindelig megen Pris paa ham. Desuden fik jeg Privatundervisning i Kemi hos

Rasmus Jensen. Da jeg kom til Høng, havde jeg ikke Begreb om, hvad Kemi eller Zoologi var for noget. Hvor skulde jeg vide det fra? Kemi forekom mig noget helt umuligt noget, og jeg sagde til Rasmus Jensen: »Jeg kan ikke lære Kemi!« – »Du skal,« svarede han.

Jeg blev hos Rasmus Jensen et Aar, og Opholdet fik Betydning for mig paa to Maader, dels derved, at jeg mødte det moderne Landbrug, og dels, fordi jeg for første Gang fik Forbindelse med Højskolen. 1902 rejste jeg til Fyn, hvor jeg fik Plads hos Rasmus Jensens Broder, *Christian Jensen*, der havde en Gaard i Trunderup. Her var jeg i to Aar, det første som Fodermester, det sidste som Karl.

Christian Jensen var et prægtigt Menneske, i enhver Henseende reel. Her mødte jeg Højskolebevægelsen i sin Styrke, og jeg kom i Valgmenigheden, hvor jeg hørte *Karl Poulsen* prædike. Ved et Efteraarsmøde paa Ryslinge Højskole hørte jeg *Paul la Cour*, Askov, som jeg blev meget optaget af. Hjemlivet paa Christian Jensens Gaard var herligt, man var optaget af Tidens Spørgsmaal og levede i det hele taget med i Folkets Liv.

Alle i Trunderup høstede Sæden med Le, hvad der forekom mig mærkeligt, da jeg hos min Fætter var vant til at bruge Slaamaskine. Naar Høsten var forbi, blev der i Trunderup holdt Høstgilder paa fem–seks Gaarde hver for sig. Alle var indbudt, Karle og Piger, Sønner og Døtre. Vi fik Kaffe og dansede og var som een Familie. De to Aar paa Fyn fik den største Betydning for mig, de ændrede fuldstændig min Livsopfattelse. Det aandelige Liv i Valgmenigheden, den store Trunderup Friskole, som vi næsten var Nabo til, det satte altsammen

sit Præg paa mig. Det var en rig Tid for et ungt Menneske.

Fra Trunderup rejste jeg hjem til Bækkegaard, hvor jeg var et Aar som Karl. Lars og Karl var paa Tune, Anders og Jens for længst gift. Mine Brødre havde i Aarenes Løb faaet indført en Række Fremskridt. Da Brødrene havde været paa Høng Højskole, hvor der var Landbrugsundervisning ved Rasmus Jensen, havde de faaet Syn for en Række Fremskridt. Da de kom hjem, vilde de have anskaffet en Ukrudtsharve, det var Far imod, men de fik da Lov. Nu kørte Far hver Eftermiddag en Tur med den gamle sorte, som var hans Kørehest, og en saadan Dag spændte de for Ukrudtsharven og harvede et Stykke Bygmark. Da Far kom hjem, saa han, hvad der var sket, men sagde ikke noget. Han har jo nok tænkt: »Hvis det gaar galt, saa skal de faa.« Men det gik godt, og siden kunde de udmærket harve, saa meget de vilde.

De dyrkede mange Gulerødder i de Tider. Da Brødrene kom hjem, vilde de have saaet Runkelroer, for de gav meget større Udbytte og var langt lettere at udtynde. Men det vilde Far ikke. Da de skulde til at saa Gulerødder, stillede de Maskinen saadan, at Frøet ikke strakte til ret langt. Far kunde ikke forstaa, at Frøet ikke kunde række længere, men nu blev der saaet Runkelroer for Resten, og Far maatte derfor indrømme, at de gav meget større Udbytte. Jeg har senere sagt til mine Elever, at man med List og Læmpe tit kommer betydelig længere end med Vold og Magt. Dette gælder ikke mindst, naar man staar i en Brydningstid mellem ung og gammel.

Fra Bækkegaard tog jeg til Høng paa Landbrugsskole,

hvor jeg var Elev fra November 1905 til August 1906. Det var nu blevet mit Maal at blive Landbrugskandidat, og 1. September 1906 kom jeg paa Landbohøjskolen. Før jeg tog af Sted, fik jeg en Del af min Arv udbetalt, og jeg spurgte da Far, hvor jeg skulde anbringe Pengene. Han svarede da: »Sæt dem bare i Bondestandens Sparekasse, det er det nemmeste, men det vil jeg sige dig: Jeg har aldrig stolet paa Alberti.« Jeg blev færdig i Foraaret 1908, og da stod der 50–60 Kr. paa Sparekassebogen. Alberti meldte sig den 8. September 1908, og Restbeløbet fik jeg aldrig.

Tiden paa Landbohøjskolen var en herlig Oplevelse. Som ungt Menneske kun at have det ene Maal at suge i sig af Viden – det var en Glæde. At det til Gengæld var strengt i Eksamenstiden, det maatte man tage med. Jeg benyttede ogsaa den gode Lejlighed til at opleve saa meget som muligt af de Goder, Hovedstaden bød paa. Jeg var jævnlig i Det kgl. Teater, i Dagmar-teatret og Folke-teatret. Jeg saa »Romeo og Julie«, »Faust« og meget andet.

Jeg kom meget i Højskoleforeningen paa Svanholmvej, der laa lige overfor, hvor jeg boede den meste Tid. Jeg var med i Sangforeningen, hørte Foredrag, sad og læste. Naar man virkelig vil, er der meget at opleve under et saadant Ophold i København. Jeg stiller mig derfor ogsaa en Smule skeptisk over for den Plan at flytte Landbohøjskolen bort fra Hovedstaden.

Det var paa det Tidspunkt, *Hindhede* begyndte sin Agitation. Vi var nogle Strykker, der tog Ideen op og begyndte at leve paa Hindhedes Kost. Vi spiste paa Pensionat for 17 Kr. om Maaneden for fuld Kost, der var ene vegetarisk. Men det kneb dog lidt, og hver Lørdag

gik *Christian Madsen* paa Tulstruplund og jeg hen og tog os en god stor Bøf, og den Dag løb Tænderne i Vand. Efterhaanden blev Pensionatsmaden os for ensformig. Det var Kartofler med Gulerødder til den ene Dag og den anden Dag det modsatte. Jeg holdt ud i 2–3 Maaneder, saa gik vi over til Hindhedes Luksuskost til 25 Kr. om Maaneden. Der var lidt Kød og Fisk imellem. Det gik storartet. Den Kost klarede vi os saa med.

Foraaret 1908 sluttede jeg Studierne med et smukt Resultat, og herefter rejste jeg til Askov for at deltage i et 3 Maaneders Lærerkursus. Vi boede alle paa Sløjds skolen hos *Anders Nielsen*. Jeg rejste først og fremmest derover for at høre la Cour, men saa døde han i April. Alligevel fortrød jeg ikke Opholdet. Jeg havde meget Udbytte af at høre *Appel*, *Feilberg*, *Marius Kristensen* og flere. Og samtidig lærte jeg Grænsens Kamp at kende. Jeg var vældig glad for de tre Maaneder.

Fra Askov gik Vejen til Vallekilde, hvor jeg skulde deltage i et Gymnastikkursus i Oktober Maaned. Her glædede jeg mig til at møde *Poul Hansen* og hans Hustru, *Sigrid*, vor Gymnastiklærer, *Johan Brydegaard*, og hans Hjælpelærer, *Kristian Jensen*, senere Elbæk. Men Brydegaard var streng. Han kørte os saadan igennem, saa vi efter 2–3 Dages Forløb maatte kravle op ad Trapperne.

Fra Vallekilde tog jeg 1. November til Høng, hvor jeg skulde være Landbrugs- og Gymnastiklærer paa Højskolen, og her var *Tormod Jørgensen* nu blevet Forstander. Jeg havde Landbrugsfagene, Gymnastik, Tegning og Fysik. Der var omkring hundrede Elever. Det var en herlig Stilling at være Landbrugslærer paa en Højskole. Det var lige noget for disse unge Karle at faa et Landbrugsforedrag hver Dag. Da jeg tog fat paa Høng, tænkte jeg,

at det var bedst at begynde med Landbrugshistorie, men det var sværere, end jeg havde troet. Jeg havde Timen fra 4–5, og det var i November, da man skulde have tændt Lampen paa den Tid. En Dag kunde jeg ikke se længere, og jeg sagde da: »Nu maa vi hellere se at faa tændt Lamperne, ellers kan der let ske et eller andet i Krogene.« En Elev sagde da: »Han kan ikke se, hvad der staar paa Papiret.« Og det var sandt. Jeg gik hurtigt over til de egentlige Landbrugsfag. Jeg har altid haft let ved at holde Ro i mine Timer, det er en stor Hjælp.

Den Vinter, jeg var Landbrugslærer paa Høng, gav jeg nogle Elever privat Undervisning i Kemi. Der var 10–12, som holdt ud. Det foregik paa mit Værelse, hvor jeg havde en sort Tavle. Da et Par af de andre Elever gik forbi, stod Døren aaben et Øjeblik, og de fik Øje paa Tavlen med dens kemiske Betegnelser. Da sagde den ene: »Hvad kan det være for nogle Tegn, der staar paa den Tavle?« Den anden spekulerede lidt, og saa sagde han: »Jo, – nu ved jeg det, det er Stenografi.«

Det er en Fordel at have et Højskoleophold bag sig, naar man skal paa Landbrugsskole. Jeg er den danske Folkehøjskole mere end Tak skyldig for, hvad jeg har lært af den, og kunde ønske fremover, at saa mange unge som muligt fra Land og By søgte Folkehøjskolen.

Paa Sommerskolen, der var besøgt af Piger, havde jeg Fysik, Botanik og Gymnastik, og der lærte jeg min Kone at kende den første Sommer. Faderen havde sagt, at hun maatte godt komme paa Højskole, men hun maatte ikke gaa til Gymnastik. Hvorfor vides ikke. Og saa gik det hverken værre eller bedre, end at hun blev forlovet med Gymnastiklæreren.

[Den udkaarne var *Hansigne Krag*, Datter af Gaardejer, Sognefoged *Erik Krag* i Thorslunde paa Lolland].

Vi blev gift 1910 og købte en Landejendom paa 10 Tdr. Land, der siden blev forøget med 8 Tdr. Land, og samtidig fortsatte jeg som Lærer ved Højskolen.

Vi naar nu til 1913, der paa en Maade blev Skæbne-aaret i det unge Pars Liv, og nu overtager Nedskriveren Beretningen. I Begyndelsen af denne Skildring fortalte vi om den unge Mand, der under en Vandring op ad den gamle Pileallé til Fødegaarden Bækkegaard følte sig grebet af den Tanke, om han dog kunde naa det Maal at faa rejst en Landbrugsskole i sin Hjemstavn. Denne Tanke havde maaske nok nu og da ligget i Dvale, men den havde aldrig været helt borte, og nu bragte Forholdene den til at blive levende paany, og det gik saadan til.

1912 blev Højagergaard ved Slangerup med sine 300 Tdr. Land solgt til »Den sjællandske Udstykningsforening«, 200 Tdr. Land skulde udstykkes til mindre Landbrug, medens det var Hensigten at bevare en Hovedparcel paa 100 Tdr. Land i Forbindelse med de store, rummelige og solide Bygninger. Tanken om at oprette en Landbrugsskole paa denne Ejendom opstod første Gang i Slangerup Bys Sogneraad og blev fremsat af dets Formand, Stationsforstander *Blangsted*. Man henvendte sig til Husmand *Karl Jørgensen*, Lindbjerg, og kom gennem ham i Forbindelse med Udstykningsforeningen. Karl Jørgensen gjorde et stort Arbejde for Sagen, en Række andre Landmænd ydede deres gode Hjælp, og den 1. April 1913 overtog Oluf Jensen Højagergaard, hvis nøgne Bygninger med 104 Tdr. Land kostede 80.000 Kr. Besætning og In-

ventar var solgt ved Auktion, og der var, som en Mand sagde, ikke andet tilbage end Rotterne, der sad i Vinduerne og græd, fordi der ikke var noget at leve af.

Oluf Jensen havde ingen Kapital at sætte i Gaarden, og der blev derfor af en Række interesserede Landmænd tegnet en Støttekapital til Hjælp ved Bygningernes Omdannelse til Skolebrug. Sommeren blev meget travl, men den 4. November 1913 kunde man begynde den første Vinterskole med 26 Elever, og til Aabningsmødet var der mødt op imod 400 Mennesker.

Begyndelsen var god, og gennem de mange Aar har Skolen gjort sin Gerning med det Formaal »at dygtiggøre dansk Landboudom og give den Troen paa Fremtiden.« Der blev paa Slangerup Landbrugsskole gjort et stort Arbejde af Oluf Jensen og af hans Hustru, saavel som af de forskellige Lærere og andre Medarbejdere. 1919 blev der foretaget en stor Ombygning og Udvidelse, Centralvarme blev indlagt, og en Række andre Forbedringer gennemførtes. I Løbet af 30 Aar var Skolen besøgt af ca. 1000 Elever. Der har været afholdt en Række kortere og længere Kursus i almindelig Landbrug, Frøavl, Fjerkræavl m. m. Der blev afholdt Ungdomsfagmøder, Aftenkursus for Egnens Landmænd og landbrugsfaglig Aftenskole. Men desuden afholdt Oluf Jensen en lang Række folkelige Møder, Julemøder, Grundlovsfester, Elevmøder og mange flere. Over Talerstolen i den store Skolestue stod: *God Sæd – God Høst*. Dette var Skolens mere officielle Motto, men som en Undertone i Oluf Jensens og hans Hustrus Arbejde gik de Ord, Lyngby Landboskoles Stifter, *Jørgen la Cour*, satte som den første Landbrugsskoles Maal: Den danske Landbrugsskole er et Barn

af den danske Højskole og maa som den bygge paa Folkelivets og Troens Grund.

Glemmes maa det heller ikke, at der paa Slangerup Landbrugsskole blev udvist en storstilet Gæstfrihed, og at Oluf Jensen gennem en lang Aarrække holdt et meget stort Antal folkelige Foredrag her i Nordsjælland.

Ledelsen af en saadan Skole slider imidlertid baade paa Forstanderen og hans Kone. Den slider mere, end man tror, og i 1947 afhændede Oluf Jensen Slangerup Landbrugsskole.

Naar han 1947 ønskede at træde tilbage fra Skolearbejdet, var en stærkt medvirkende Aarsag den, at han efterhaanden havde faaet en lang Række offentlige Hverv, der ogsaa krævede Tid og Kræfter. Fra 1919 til 1926 var han Næstformand for Frederiksborg Amts Landboforening, Aaret efter, 1927, blev han valgt til Formand. Det faldt i hans Lod at lede Foreningens straalende 100-Aarsfest den 7. Februar 1943. I hans Formandstid oplevede man Krigens onde Aar, hvad der gav sig Udslag i, at man indførte den Skik at aabne Generalforsamlingen med en Sang. Efter 31 Aars Virke trak Oluf Jensen sig tilbage fra Formandsposten 1958.

Iøvrigt remser vi op, uden at vi garanterer for, at vi faar alting med: Formand for Slangerup Foderstofforening 1915-47, stiftede 1916 Gødningsforeningen i Slangerup, Stifter af og Formand for Grimstrup Andels-Kartoffelmelsfabrik 1933-46, og Formand for Kartoffelmelscentralen 1933, Medlem af Bestyrelsen for de samvirkende sjællandske Landboforeninger 1931-58, af Repræsentantskabet for Andelsbanken 1939, af Driftslaane-foreningen i Frederiksborg Amt 1928 og sammes

Formand, af Andelsudvalget 1941, Formand for Landbrugets Kornforædling og for Landbrugets Filmsudvalg, Medlem af Landbrugsraadets Præsidium, af Bestyrelsen for de samvirkende danske Landboforeninger til 1957, for dansk Andels Maskinindkøb og for A/S Ammonia, Formand for Andelsselskabernes Hus Axelborg 1957.

Og saa mangler vi endda to af de vigtigste. 1923 blev Oluf Jensen Medlem af Repræsentantskabet for Øernes Andelsselskab for Indkøb af Foderstoffer, 1924 Medlem af Bestyrelsen, 1928 Næstformand og 1940 Formand, hvad han var til 1949, da han fratraadte, fordi han var blevet valgt til Formand for Dansk Andels Gødningsforretning, i hvis Repræsentantskab han havde haft Sæde siden 1934 og i Bestyrelsen siden 1936.

— — — —

Her slutter saa Beretningen om den Mand, der som Dreng gik og vogtede Køer og stegte Kartoffler, som saa mange Drengene har gjort det, og som senere i en lang Aarrække kom til at staa midt i alt det Arbejde til Gavn for dansk Landbrug, som ovenfor er anført.

Oluf Jensen ender sin Fortælling med de stilfærdige Ord: »Ja, det havde man ikke troet, da man gik derhjemme i Søsum – jeg har meget at sige Tak for!«

IX.

MINDER FRA HILLERØDSHOLM

Ellen Monrad fortæller 1958.

Paa den gamle Herregaard Hillerødsholm, hvis vidtstrakte Jorder forlængst er udstykket, og af hvis mægtige Bygninger der nu kun er en enkelt affældig Rest tilbage, hoppede for 60–65 Aar siden en lille Pige omkring og legede med Arbejdernes Børn. Det var *Gaardens Ellen*, Herremandsenkens eneste Barn.

Nu er Fru Ellen Monrad naaet de 72, men det lyse Blik og det livlige Sind ejer hun stadig, og om Livet paa Hillerødsholm i Firserne og Halvfemserne husker hun meget. En Opfordring til at berette, hvad hun mindes fra den gamle Gaard, har hun venligt imødekommet.

Ellen Monrad fortæller: Min Far hed *Edvard Gotfred Hansen*, han var født 1833 i København, hans Far, der hed *H. P. Hansen*, var Vingrosserer og Nationalbankdirektør. Da Edvard Hansen var blevet Student, rejste han til England for at studere Landbrug. Siden havde han flere Herregaarde, bl. a. Vesterby i Sverige. Han havde to Gaarde i Forpagtning i Horns Herred, det var Overberg og Pagterold. Mens han boede paa Overberg, blev han 1881 Medlem af Frederiksborg Amtsraad.

Hillerødsholm købte han 1883 af Gehejmeetatsraad *C. F. Tietgen*, det var paa et Tidspunkt, hvor Gaardene endnu ikke var begyndt at falde, og han gav derfor for meget for den.

Mor hed *Maria Møller*, født 1854. Hun var fra Præstø, hvor hendes Far var Købmand. Han var Højremand og lidt af en Særling. Da der paa den anden Side af Gaden kom en Købmand, som var Venstremand, og hvem Venstreboenderne gik over til, blev Morfar gal i Hovedet. Naar de ikke vilde komme og købe hans Varer – de var gode, og det havde de altid været – kunde de lade være. Reklamere vilde han ikke. Han gik derfor ud og drejede Nøglen om i Butiksdøren, saa kunde det hele passe sig selv, og Varerne blev, hvor de var. Men han var saadan stillet, at han kunde tillade sig det.

Far og Mor var kun gift i tre Maaneder, da Far døde, han havde ikke haft Hillerødsholm mere end halvandet Aar. Far var den første, der blev begravet paa den udvidede Kirkegaard i Nyhuse, det Stykke, hvor Kapellet nu ligger. Jorden er iøvrigt solgt fra Hillerødsholm. Mor fortsatte med Forpagtningen af de to Gaarde i Horns Herred i en 4–5 Aar, Hillerødsholm drev hun i 24 Aar.

Jeg er født den 19. Marts 1885. Mor stod jo alene, og det var ikke saa let, men min Farbror stod hende bi med Raad og Daad. Ellers var det aldrig gaaet. –

Vi gør her et lille Ophold for at berette lidt om Fru Hansens Svoger, om hvem det med Rette kan siges, at han ikke var helt almindelig. *Hans Nicolai Hansen* var født 1835 og døde 1910. Han blev juridisk Kandidat 1857 og – kun 28 Aar gammel – Højesteretsadvokat 1863. Skønt han hurtigt fik en stor Praksis, forlod han dog snart den juridiske Løbebane for at gaa ind i Poli-

tik, idet han blev Borgmester for Magistratens 1. Afdeling i København. Stærkt interesseret i Folkeoplysning fremsatte han Forslag om Oprettelse af offentlige Biblioteker, og 1885 blev Grunden lagt til de nuværende Kommunebiblioteker. Dybt religiøs, som H. N. Hansen ogsaa var, bidrog han til Opførelse af nye Kirker i Forstæderne.

H. N. Hansen tilhørte Højre, men var ingenlunde ukritisk over for sit Parti. 1876–79 var han Medlem af Folketinget, 1895 blev han kongevalgt Landstingsmand. Fra 1902 tilhørte Hansen det frikonservative Parti, og fra 1902–07 var han Formand for Landstinget. Hans Personlighed karakteriseres saaledes: »Hansen kunde tilsyneladende vise en barsk og stejl Optræden, men i Virkeligheden havde han et barnligt blødt Sind med dybtfølt Hjertelighed og med en sjælden Medfølelse for andres Sorger og Bekymringer. Han havde en Evne til at sprede Glæde om sig og til at vinde Hengivenhed og Kærlighed, som det kun er faa beskaaret.«

Af disse Ord forstaar man godt, at han kunde blive sin Broders Enke en værdifuld Støtte i Administrationen af Hillerødsholm.

Og nu fortsætter Fru Monrad:

– Mor sagde undertiden med et lille Smil, at der kun havde været to Ejerinder paa Hillerødsholm, *Birgitte Gjøe* og hende selv, og Mor kunde saamænd være med i Sammenligningen, for hun var en meget dygtig og energisk Dame. Som jeg har fortalt, kom hun fra Byen, men alligevel kom hun godt ind i Tingene. Det var en stor og vanskelig Opgave, hun maatte paatage sig, da hun skulde drive en Herregaard, og man maa regne med, at det netop var paa en Tid, da Herregaarde var inde i

store Vanskeligheder paa Grund af Omlægningen fra Kornsalg til Fremstillingen af forædlede Produkter. Det var faktisk umuligt at sælge en saadan Gaard dengang, og der skulde en meget dygtig Indsats til for at faa det hele til at gaa rundt.

Man maatte passe paa alle Vegne, men naturligvis var Landbruget det vigtigste. Der var 600 Tdr. Land til Gaarden, og vi havde 15 faste Husmænd. De havde hver en to Værelses Lejlighed i et af Gaardens Huse. I de fleste af disse var der fire Lejligheder, i andre kun to. Til hver Lejlighed hørte der en Have. Alle Husmændene havde Høns, nogle tillige en Gris, en Ged eller et Par Bistader. Manglede de Korn til deres Dyr, sagde Mor, at de kunde tage lidt paa Loftet, men de maatte huske ikke at tage mere, end der ogsaa blev noget til hende.

Det var ikke nogen stor Løn, Daglejerne fik, men de var glade for at arbejde paa Hillerødsholm, og i adskillige Tilfælde var der tre Generationer repræsenteret i Arbejderstaben. De havde det ogsaa godt efter Tidens Forhold. Endnu kan jeg træffe Arbejdere fra den Tid, og de mindes Tiden paa Gaarden med Erindrings Glæde.

I Høsttiden, naar det gik rigtigt løs, havde vi mange flere Folk. Der kunde være ca. 40 Høstkarle og ligesaa mange Piger til at binde op. Nogle kom helt fra Hamersholt og gik hver Morgen og Aften den lange Vej.

Jeg husker en pudsigt Begivenhed. Det var dengang, man havde købt den første Selvbinder, vel omkring 1906. Da mødte Arbejderne frem og protesterede mod denne Maskine, som de mente vilde tage Arbejdet fra dem. Det er jo ikke den eneste Gang, Arbejderne har protesteret imod Maskinernes Fremtrængen.

Bygningerne var meget store, alene Tagenes Areal ud-

gjorde 8 Tdr. Land, Spaantag og senere Tagpap. Nu om Stunder er der ingen, der vilde have Raad til at holde saadanne Bygninger vedlige. Gaardspladsen var en Tønde Land, og midt paa den stod den gamle Lind – ja, den staar der da endnu. Der var en Kostald med Plads til 100 Køer og Masser af Kvier.

Oprindelig var Gaarden jo Stutteri, og dengang var der kun Hestestalde. Der fandtes ikke anden Hovedbygning end Fru *Cavlings*, der var Stutmesterbolig. Men det ligger langt tilbage. Bolig til Ejeren fik man derved, at en Fortsættelse af Ridehuset blev lavet til Lejlighed. Det, der i min Tid var Spisestue, var oprindelig Gang fra Stald til Ridehus. Spisestuen var 16 Alen lang. Ved Siden af den var de to Arkivstuer lavet til Dagligstue.

Ridehuset blev brugt til Lade. Der var meget højt til Loftet, saa der var mange Lad op med Sæd. Stutterilængen var lejet ud til et Selskab, det var mest Københavnerne – Grosserere og andre, der var interesseret i Heste, mest Fuldblod – de havde antaget en Stutmester, og der var tidt mange Heste og flere Hingste i Stutteriet, og der var endnu i min Barndom store Hestedage, hvor Nordsjællænderne mødte op i Massevis, naar Hingste som »Manfred« og »Stærkodder« blev præsenteret.

Vi havde et Herregaardsmejeri paa Hillerødsholm, hvor vi skummede Mælk og kærnedede Smør. Vi havde Mælkeudsalg baade paa Gaarden og inde i Byen. Vi havde ogsaa selvstændigt Gartneri med Drivhuse, og Gartneren var hver Uge paa Torvet i Hillerød. Der skulde jo tjenes meget ind, for der var mange Ting at betale til. I et Hus, der ligger for Enden af Spadserealleen, boede Forkarlen og Fodermesteren. Efter dette Hus laa vor egen Hestestald med 12 Spænd Arbejdsheste.

Det er det eneste, der er tilbage udover Fru Cavlings Hus. Næst efter Stalden ligger et gammelt Hus, og her var der Rullestue, Vaskehus og Huggehus. Her arbejdede en fast Mand, og det var solidt Kram, han lavede. Denne Hjulmand eller Huggehusmand var Far til den gamle Hjulmand, der døde for nogle Aar siden. Vi havde en Sadelmager fra Annisse, han kom et Par Gange om Aaret og reparerede Seletøj, han syede Madrasser og gjorde Møbler i Stand. Alt Smedearbejde blev udført af Smed *Siversen* i Nyhuse. –

Alle de mange Mennesker, der færdedes paa Gaarden, skabte i det hele et stort og mangfoldigt Liv, og under Indtryk af denne Mangfoldighed var det, jeg voksede op. Jeg kan huske, at vi kørte over til Gaardene i Horns Herred, da jeg var en 4–5 Aar. Vi kørte i en Gig med en Frederiksborghest for, det var noget, der gik stærkt. Jeg blev kaldt *Gaardens Ellen*, og jeg legede med Arbejdernes Børn. Da jeg blev lidt større, var det Gartnerens Sønner og andre. Vi legede *Salt* og *Brød*, *Pave* og flere andre Lege. Det gik rask, og det hændte nu og da, at jeg faldt og forstuede et Ben.

Da jeg var syv Aar, fik vi en Privatlærerinde, som hed Frøken *Neckelmann*. Hun boede hos os og var der i fem Aar. Sammen med mig underviste hun tre andre Piger, det var Dr. *Gottliebs* Datter, *Agnes*, Gamle *Kielbergs* Datter, *Gunna* – altsaa Søster til *Christian Kielberg* – og Købmand *Aabyes* Datter, *Ingeborg*. Frk. Neckelmann var meget forliebt i Fransk, og vi startede med Fransk, saa snart vi havde lært at læse. Vi lærte ikke andre Sprog. Da Frk. Mørks Skole var blevet oprettet, ophørte Privatundervisningen, og jeg kom i Frk. Mørks Skole, hvor jeg gik, fra jeg var 12, til jeg var 17 Aar. Der blev

læst en hel Del højt i Hjemmet. Det var Mor, der læste de gamle Klassikere, *Oehlenschläger*, *Hertz*, ja, og *Dickens*. Hun læste ogsaa Digte, dem holdt hun meget af. Mor læste udmærket, hun havde været Lærerinde, da hun var ung.

Der var paa Hillerødsholm rig Lejlighed til Friluftsliv, og jeg nød det. Jeg cyklede, spillede Tennis, foretog Gaa-ture og Køreture. Jeg havde en Privathest, der hed »Ebba«. Den var hvidbroget, og den blev paa Grund af sin Farve af Nyhusebørnene kaldt Øllebrødshesten. Den fik jeg Lov at køre til Stationen med, og jeg fik Under-visning i Ridning af Stutmesteren. Jeg red som Dame – til den ene Side – og »Ebba« travede Ridehuset rundt.

Jeg elskede Gribskov – det har altid været Gribskov, jeg var optaget af, og der gik jeg lange Ture ledsaget af en stor, dansk Hund, som hed »Kora«. Den havde *Hinrichsen*, Trollesminde, foræret mig. Den fulgte mig tro. Naar jeg gik alene i *Spadserealleen*, som vi kaldte Kastaniealleen – den anden hed *Køreallen* – fulgte Kora mig og gik lige under min Haand. Mødte vi nogen, gik den lidt foran og fulgte dem lidt tilbage, indtil den saa, at de gik pænt videre, saa løb den atter tilbage til mig, og fortsatte under min Haand. Saadan gik den ogsaa i Gribskov, og jeg var i ubetinget Sikkerhed.

Men Kora oplevede en Skuffelse. Da jeg blev forlovet med *Monrad*, og vi skulde gaa en Tur, fulgte den os til Spadserealleen, men saa løb den hjem, for nu følte den sig overflødig.

Jeg gik til Præst hos *Bruun-Rasmussen* og blev konfirmeret 1900. Vi havde ikke nogen større Selskabelighed – det var der ikke Raad til – men jeg var Slægtens yngste, og min Konfirmation skulde fejres. Mor havde for-

udset Festen i god Tid og truffet Aftale 6 Aar før med en Snedker i Fredensborg, at han skulde lave et Spisestuemøblement til 24 Personer. Der blev fældet to store Ege ude i Vængerne, hvor der nu er Motorbane, Snedkeren var selv med at vise dem ud. De laa i Langedam – den neden for Vandtaarnet – og blev lagret i flere Aar, hvorefter der blev lavet Møbler af dem. Dertil medgik kun den ene Eg, den anden fik Snedkeren for sin Ulejlighed. Man skulde jo være økonomisk. Der blev 24 Stole, et stort Bord til at trække ud og en Buffet, hvori der er skaaret: 1900. *Ege fra Hillerødsholms Vænge*. Møblerne eksisterer endnu, og hvis de skal repareres, viser det sig, at Træet er saa haardt, at Haandværkerne ødelægger deres Værktøj i det.

Dette Møblement blev indviet til min Konfirmation. Vi var 24 til Bords, deriblandt flere af Familien og to af mine Faddere, Dyrlæge *Fasting* her i Byen og Dyrlæge *Bondesen*, Fredensborg, begge med Fruer. Mor havde sagt til Gæsterne: »Ikke snakke om de nye Møbler!« Hvortil Fru *Fasting* bemærkede: »Vi maa vel føle paa Stolebenene?«

Gaardens Jagt var lejet ud, og for den fik Mor tre Dyr, nogle Harer og Agerhøns. Til min Konfirmation fik vi derfor Dyresteg, Is og Kransekage, dertil Masser af Vin. Mors Fætter, Vinhandler *Georg Bestle*, havde sendt 100 Flasker Rødvin til Festen. Der blev holdt Taler og sunget Sange. Min Farbroder, der som nævnt var Formand for Landstinget og Mors gode Raadgiver – uden hans Bistand havde Mor aldrig kunnet blive paa Hillerødsholm – holdt en Tale, hvori han sagde: »Du skal huske altid at holde Plovjernet blankt!«

Jeg var jo den yngste og hele Familiens Kæledægge, saa jeg fik mange Gaver. Af mine to Halvsøstre – Far havde været gift før med to Søstre – fik jeg et Guldur, en lang Urkæde af Vinhandler Bestle, et pragtfuldt Sølvbæger af Smed Siversen og meget andet. –

Julen fejrede vi i al Stilfærdighed. Mor havde en gammel Veninde, som hvert Aar kom ud til os og boede der i Julen. Juleaften spiste vi først til Middag, det var altid Risengrød og Ribbensteg. Foruden vi tre Kvinder, var Forvalteren til Stede. Han var fast Husinventar. Vi havde Juletræ i den store Spisestue. Efter at vi havde sunget en Salme, kom Jomfruen, Mejersken, Stuepigen, Fripigen, der hjalp til her og der, Kokkepigen og et Par Mejeripiger ind til os. Vi gik rundt om Juletræet og sang endnu et Par Salmer.

I Fastelavn kom de 15 gifte Husmænd kørende paa en Vogn, de var udklædte, raslede med Bøsser og opførte sig noget voldsomt, syntes jeg. Vi bed til Bollen, og i Ridehuset slog vi Katten af Tønden. Der var ingen Kat i, men Appelsiner, Figner og Æbler.

I Paasken trillede vi Paaskeæg ned ad en Bakke, der fandtes i Gaardens store Have. Ellers skete der ikke noget særligt ved den Lejlighed. Og Pinse – ja, det var Gribskov.

Hillerødsholm laa jo nær ved København, og Mor kunde i Sommerferien let faa Huset fuldt af Venner og Bekendte, og det havde hun daarligt Raad til. Saa fik hun den gode Idé at lave en Herregaardspension i Sommertiden. Det gik meget godt. Vi fik en hel Del Gæster, bl. a. Malere. Jeg husker, at *P. Mønsted* var der med Hustru, Børn og Pige, men desuden *Giersing*, *Heinrich*

Hansen og Sigurd Swane. De betalte for Opholdet, eller Mor fik et Billede. Paa den Maade fik vi flere smukke Kunstværker i Eje.

Da jeg blev voksen, tog jeg Del i Arbejdet. Jeg har været med til at kærne Smør i Mejeriet, jeg passede Kyl-linger, og jeg var Husjomfru i Aarene, før jeg blev gift. Vi havde faaet en Forvalter, der hed *Hakon Monrad*. Han var fra København og Søn af *J. H. Monrad*, der var Præst ved Marmorkirken. Jeg blev forlovet med Monrad, og vi blev gift den 27. Oktober 1906. Vi var 28 til Brylluppet, der stod paa Hillerødsholm. Min Farbroder, Konferensraad H. N. Hansen, holdt ogsaa Tale ved den Lejlighed, og han sagde: »I maa godt have en lukket Vogn, men I skal selv sidde paa Bukken.« Hans Taler var i det hele stærkt billeddannende. I Ridehuset, hvor der var Sæd til begge Sider, var der i Køregangen i Midten dækket et langt Bord – Plads til at sidde var der ikke – og her samledes hele Personalet og fik Vin og Kage. Gamle *Jakob* holdt Tale, de var i det hele ikke bange for at sige noget, og der blev sunget »De skal leve . . .«

Min Mand købte Stenagergaard i Langskov Sogn ved Vejle. Her boede vi til 1918, da vi flyttede tilbage til Hillerød, hvor vi kort efter købte Nysøgaard i Hammersholt, som vor Søn, *Karl Monrad*, overtog 1941. *Hakon Monrad* døde 1948. 1908 solgte Mor Hillerødsholm til Godsejer *Poulsen*, og 1922 blev Gaardens Hovedareal udstykket til 28 Statshusmandsbrug. Ridehuset blev flyttet til Hørsholm, og de øvrige Bygninger for Størstedelen nedrevet.

Det, der er sket – fortsætter Fru Monrad – synes jeg er en ganske naturlig Udvikling. Kun burde Ridehuset aldrig være revet ned – alt det andet var faldefærdigt og

ikke til at redde – men Ridehuset burde man have bevaret. Jeg tager tidt en Tur paa Cyklen rundt omkring, hvor Gaarden laa – der er jo da en enkelt Længe tilbage – og det rører mig ikke Spor. Endnu staar den store Lind, der engang var Gaardspladsens Midtpunkt. Det er dejligt at følge med i det, der sker, og det kan jo ikke blive ved at være som i gamle Dage. –

I det hele har jeg været glad ved Livet, og jeg kunde ikke tænke mig at bo andre Steder end paa Landet, hvor man kan følge med i alt, hvad der spirer og gror.

— — —

Gaardens Ellen er blevet en ældre Dame med Sølv i Haaret, men *Fru Ellen Monrad* har lykkeligt bevaret det glade Sind og det lyse Syn paa Livet og dets Foreteelser. –

Denne Skildring er altsaa fra 1958. Ellen Monrad døde den 21. Marts 1963.

Kilderne til ovenstaaende er, foruden *Fru Ellen Monrads* mundtlige Fortælling, et Interview i *Nordsjællands Venstreblad* for 16. Marts 1955, samt *August Nielsens* Skildring af H. N. Hansen i Dansk biografisk Leksikon.

I *Einer Poulsens* »Hillerødsholm. En Epoke i Nordsjællands Historie«, 1941, læses bl. a.: Ved en paa Foranledning af Statskassen den 23. Oktober 1871 afholdt Auktion over Hovedgaarden Hillerødsholm blev Etatsraad Carl Frederik Tietgen højestbydende med et Bud paa 210.000 Rbdl. Den 20. December 1883 tinglæses Skøde fra Tietgen til Godsejer Edvard Gotfred Peter Hansen paa Herregaarden Hillerødsholm. Købesummen er ialt 510.000 Kr. Ved Købekontrakt af 2. Marts 1907 sælger Fru Maria Hansen Gaarden til Forpagter Anton Poulsen for 440.000 Kr. Ved Købekontrakt af 21. November 1911 solgte Poulsen Hillerødsholm til Konsul Einar Lütken og Grosserer Povel Georg Utzon Buch for 775.000 Kr. Sidstnævnte overdrog imidlertid sin Andel til Lütken.

INDHOLD

	Side
<i>Forord</i>	5
I. <i>Minder fra Hjemmet</i>	
Af Christine Larsens Erindringer	7
II. <i>Bondeliv i Ramløse</i>	
Af O. Larsens Erindringer	44
III. <i>Ane i Højbjerg</i>	71
IV. <i>Lars Jeppesen</i>	96
V. <i>Anna Larsen ved Aaen</i>	109
VI. <i>Nordkild fortæller</i>	124
VII. <i>En Møllersvend fortæller</i>	
Niels Sørensen i Ullerød	147
VIII. <i>Oluf Jensen fortæller</i>	156
IX. <i>Minder fra Hillerødsholm</i>	
Ellen Monrad fortæller	175

Paa Omslaget: *Gammel Stue i Frerslev*, Tegning af Kr. Kongstad 1924.

Ovenstaaende Skildringer er her med enkelte formelle Ændringer gengivet efter »Kultur og Folkeminder«. I 1950, II 1949, III 1953, IV 1954, V 1954, VI 1955, VII 1956, VIII 1959 og IX 1958.

Tidligere udkom:

ANDERS UHRSKOV
EN BOG OM BYSKOV

Menneske - Skolemand - Tæinker

»Anders Uhrskov har alle Betingelser for at kunne skrive en Levnedsskildring af Byskov, og det er da ogsaa blevet en fortræffelig Bog.« (August F. Schmidt i »Folkeskolen«).

»God og underholdende Levned- og Karakterskildring af den vestjydske Hyrdedreng, der blev Seminarieforstander og Undervisningsminister.« (Ringkøbing Amts Dagblad).

»Uhrskov har grupperet sin Fremstilling om tre betydningsfulde Sider i Byskovs Liv: Mennesket - Skolemanden - Tænkeren, og gjort det baade dygtigt og interessant, saa Lærerne faar et tydeligt Indtryk af denne enestaaende, rigt udstyrede Personlighed.« (J. M. Sørensen i Frederiksborg Amts Avis).

159 Sider - Illustreret - Kr. 18,75

Faas i alle Boglader og i

HANS TOFTES BOGHANDEL - HILLERØD

ANDERS UHRSKOV

ET LIV I ARBEJDE

Nogle Erindringer

»En bedre Titel kunde den ungdommelige og endnu livskraftige 81-aarige ikke have valgt. Her staar vi over for en Mand, om hvem det med Sandhed kan siges, at han har lært, at Arbejdets Glæde giver Livet Værdi.« (Aalborg Amtstidende).

»Erindringerne er fortalt uden Overvurdering af egen Betydning og med levende Interesse for det, Forfatteren har haft med at gøre.« (Peder Hansen i Berlingske Aftenavis).

»Det er en udmærket Erindringsbog, underholdende, livlig og berigende. Det sidste giver næsten sig selv, naar den fortæller om en saa arbejdsfyldt Dags som Anders Uhrskovs.« (S. D. i Vendsyssel Tidende).

184 Sider - Illustreret - Kr. 20,00

Faas i alle Boglader og i

HANS TOFTES BOGHANDEL - HILLERØD

LANDSBYFOLK indeholder følgende ni Kulturbioграфier: Minder fra Hjemmet. Af Christine Larsens Erindringer - Bondeliv i Ramløse. Af O. Larsens Erindringer - Ane i Højbjerg - Lars Jepsen - Anna Larsen ved Aaen - Nordkild fortæller - En Møllersvend fortæller. Niels Sørensen i Ullerød - Oluf Jensen fortæller - Minder fra Hillerødsholm. Ellen Monrad fortæller.

Nærværende Bog vil blive efterfulgt af et Bind KØBSTADFOLK, der vil berette om Personer fra baade Sjælland, Fyn og Jylland. Tilsammen skulde disse to Bind tjene til Belysning af *det danske Sind*. Iøvrigt ventes Rækken fortsat, idet hvert Bind dog vil være en Helhed for sig.